

Statens stöd till idrotten

UPPFÖLJNING 2018

Statens stöd till idrotten

Uppföljning 2018

Centrum för idrottsforskning är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Statens stöd till idrotten – uppföljning 2018 är huvudrapport i 2018 års uppföljningsuppdrag.

Rapporten finns att ladda ner som pdf-fil på www.centrumforidrottsforskning.se.

© **Centrum för idrottsforskning 2019:1**

Författare: Johan R Norberg

Redaktion och projektledning: Christine Dartsch & Johan Pihlblad

Språkgranskning: Nathalie Carrera, fix my wOrd

Formgivning omslag: Camilla Atterby, www.laghammar.se

Omslagsfoto: Bildbyrån

Tryck: TMG Tabergs

ISBN: 978-91-984050-3-3

Förord

Centrum för idrottsforskning (CIF) har sedan 2009 i uppdrag av regeringen att genomföra en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten. Uppföljningen ska bestå av en fortlöpande bevakning av det statliga idrottsstödet betydelse utifrån ett indikatorsystem, tematiska fördjupningsstudier i teman som regeringen bestämmer samt bevakning av forskningsresultat med relevans för statens stöd till idrotten.

För 2018 års uppföljning beslutade regeringen att CIF skulle genomföra en fördjupad analys av det statliga och kommunala stödets betydelse och effektivitet för människors idrottande och motionerande. Analysen skulle belysa betydelsen av människors bostadsort och bostadsförhållanden och utgå ifrån socioekonomiska, personliga och kulturella förutsättningar. I uppdraget ingick även att analysera vad som kännetecknar både jämlik och ojämlik idrott och motion. Vidare skulle CIF analysera hur det offentliga och idrottsrörelsen kan motverka ojämlikhet.

I denna rapport sammanfattas 2018 års uppföljning. Kapitel 1 innehåller en redogörelse av statsanslagets utveckling. I kapitel 2 följer en sammanfattning av resultaten från 2018 års fördjupningsstudie. I kapitel 3 redovisas vår övergripande och kontinuerliga uppföljning av statens idrottsstöd utifrån en uppsättning indikatorer.

Rapporten är skriven av Johan R Norberg, utredare vid CIF.

Vi hoppas att vår uppföljning ska ge ökad kunskap och ett tydligare perspektiv på idrottens roll i samhället och samtidigt fördjupa den idrottspolitiska diskussionen.

Trevlig läsning

Susanna Hedenborg

Ordförande, Centrum för idrottsforskning

Innehåll

Sammanfattning och övergripande slutsatser	5
Slutsatser om idrott och ojämlikhet	5
Slutsatser av CIF:s indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten 2018	13
1. Statens stöd till idrotten 2018.....	15
Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter	15
Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar	16
Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning	17
2. En fördjupad analys av idrotten och (o)jämligheten	19
Regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning	22
Vad visar CIF:s fördjupade analys?	28
3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten	45
Inledning.....	45
<u>Målområde 1</u> : Idrotten som folkrörelse	50
<u>Målområde 2</u> : Idrottens betydelse för folkhälsan	76
<u>Målområde 3</u> : Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande.....	84
<u>Målområde 4</u> : Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik	95
<u>Målområde 5</u> : Idrotters internationella konkurrenskraft	101

Sammanfattning och övergripande slutsatser

Slutsatser om idrott och ojämlikhet

För 2018 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av det statliga och kommunala stödets betydelse och effektivitet för människors idrottande och motionerande. Analysen ska belysa betydelsen av människors bostadsort och bostadsförhållanden och utgå ifrån människors socioekonomiska, personliga och kulturella förutsättningar. I uppdraget har även ingått att analysera vad som kännetecknar jämlik idrott och motion och peka på goda exempel där offentligt stöd bidragit till detta. Vidare ska CIF även analysera vad som kännetecknar ojämlik idrott och motion samt hur det offentliga och idrottsrörelsen kan motverka detta.

CIF har tolkat uppdraget som en analys av sociodemografiska och ekonomiska dimensioner i svensk föreningsidrott utifrån ett jämlikhetsperspektiv. Följande tre aspekter på jämlik idrott har styrt arbetet: 1) jämlikhet avseende hur deltagande i föreningsidrott skiljer sig mellan unga med olika social position, 2) jämlikhet avseende idrottsrörelsens organisation och verksamhet samt 3) jämlikhet avseende det statliga och kommunala stödets betydelse och effektivitet för ungas föreningsidrottande.

Idrotten och (o)jämlikheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?

Resultatet av årets fördjupade analys är samlat i en antologi med titeln *Idrotten och (o)jämlikheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?* Antologin har sju bidrag. De första två kapitlen är studier om socioekonomiska och demografiska förutsättningar för ungas deltagande i föreningsidrotten. Gemensamt är att de sammanfattar aktuell kunskap om hur kontextuella, socioekonomiska och demografiska faktorer samvarierar med vilka unga som ingår i den svenska idrottsrörelsen.

Den första studien har titeln *Ungas idrott – inte bara en klassfråga* och är författad av Bengt Larsson, lektor i pedagogik vid Gymnastik- och idrottshögskolan. I studien undersöks ungdomars idrotts- och fritidsvanor i skilda sociodemografiska kontexter. Underlaget är en enkät som besvarats av drygt 1 000 elever i årskurs 9 i fyra olika boendemiljöer: glesbygd (nordvästra Dalsland/sydvästra Värmland), medelstor stad (Luleå), storstad (Stockholms innerstad) samt förort med hög andel invånare av utländsk härkomst (Stockholms södra förorter).

Den andra studien har titeln *Ojämligheten i föreningsidrotten* och är hämtad från forskningsprojektet *Ung livsstil* under ledning av Ulf Blomdahl, sociolog, och Stig Elofsson, docent i socialt arbete. I *Ung livsstil* har ungas fritids- och kulturvanor och offentlig fritidspolitik kartlagts sedan mitten av 1980-talet. Forskargruppen har återkommande genomfört kommunala enkätstudier riktade till elever i mellanstadiet, högstadiet och i gymnasiet. *Ung livsstil* har därmed stora möjligheter att undersöka hur ungas fritids- och kulturvanor samvarierar med faktorer som kön, socioekonomisk bakgrund, härkomst och geografiska områden.

Övriga fem bidrag ger perspektiv på hur idrottsrörelsen kan agera för att främja idrottsverksamhet bland socioekonomiskt eftersatta grupper. Dessa texter tillför således kunskap och perspektiv på hur såväl lokala idrottsföreningar som förbund kan agera för att motverka ojämlikhet i föreningsidrotten. Redogörelsen omfattar både goda exempel på framgångsstrategier och analyser av utmaningar, hinder och problem för att skapa ökad jämlikhet inom idrotten.

Olov Wolf-Watz, Strategirådet, inleder denna del med bidraget *Idrottsrörelsens dubbla uppdrag*. Wolf-Watz har lång erfarenhet av att utreda idrottsverksamhet, inte minst den stora utvecklingssatsningen *Idrottslyftet*. I denna studie analyseras på bred front hur idrottsrörelsen *kan* arbeta för en jämlik idrott. Studien bygger på intervjuer som genomförts under hösten 2018 med företrädare för idrottsrörelsen på olika nivåer; från lokala föreningar till distriktsidrottsförbund och tjänstemän på Riksidrottsförbundets nationella kansli.

Magnus Dahlstedt & David Ekholm, professor respektive lektor i socialt arbete vid Linköpings universitet bidrar med en studie om fenomenet *midnattsfotboll*, det vill säga fotbollsaktiviteter för ungdomar som arrangeras på helgkvällar i socialt utsatta områden och med syfte att främja integration och motverka utanförskap och brottslighet. Forskarna studerar på nära håll hur midnattsfotboll bedrivs i två större städer i samverkan mellan idrottsföreningar, offentliga aktörer, sponsorer och andra ideella krafter.

Susanna Geidne, docent i folkhälsovetenskap vid Örebro universitet och Kajsa Jerlinder, lektor i idrottsvetenskap vid Högskolan i Gävle medverkar med studien *Jämlig idrott och funktionsnedsättningar*. Studien fokuserar på jämlikhet och individers personliga förutsättningar och inte primärt socioekonomiska dimensioner. Huvudfrågan i deras bidrag är i vilken omfattning personer med funktionsnedsättning kan ingå i den ordinarie föreningsidrotten på jämlika villkor.

I beskrivningar av idrottens möjlighet att möta och motverka samhällsliga utmaningar antas lätt att idrottsföreningar är homogena organisationer med lika förutsättningar att genomföra socialpolitiska insatser. Detta stämmer inte. Flera studier under senare år har tvärtom visat att idrottsrörelsens föreningsliv utgör en mycket brokig skara, något som i sin tur påverkar deras förutsättningar att ta på sig samhällsutmaningar. I denna antologi representeras denna forskning av Cecilia Stenling och Josef Fahlén, lektor respektive docent vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet. Deras bidrag har titeln *För vilka föreningar är jämlikhet viktigt?* Studien baseras på intervjuer med representanter från sammanlagt 218 föreningar och utmynnar i en typologi bestående av sammanlagt tio olika föreningstyper, vilka alla är förekommande i svensk idrottsrörelse.

Rapportens avslutande bidrag har rubriken *Nyanländas etablering i idrottsrörelsen* och är författat av tjänstemän på Riksidrottsförbundets kansli. Texten är en både utförlig och reflekterande redogörelse för två viktiga och högaktuella processer inom idrottsrörelsen med koppling till jämlikhet och etnicitet: dels den särskilda satsning på integration av nyanlända som inleddes i samband med den europeiska flyktingkrisen 2015, dels idrottsrörelsens pågående strategiarbete (*Strategi 2025*).

Vad visar CIF:s fördjupade analys?

Det finns en tydlig social gradient i den svenska idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet

De två inledande kvantitativa studierna i årets fördjupade analys både bekräftar och förstärker bilden av en social gradient i den svenska idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet: andelen unga som föreningsidrottare är högst i socioekonomiskt starka grupper och lägst i socioekonomiskt svaga grupper. En jämförelse över tid indikerar att ojämlikheten ökat i vissa kommuner, däribland Stockholm, och förblivit oförändrad i andra. Inte i något fall har ojämlikheten i de

ungas föreningsidrottande minskat. Vidare är indikationen att ojämlikheten i föreningsidrottande är större bland flickor än bland pojkar.

Ojämlig idrott är oförenligt med idrottsrörelsens egen värdegrund – och insatser görs för att öka eftersatta gruppers deltagande

Ett andra övergripande resultat är att den socioekonomiska ojämlikheten i svensk föreningsidrott bryter med idrottsrörelsens egen vision och värdegrund om ”allas rätt att få vara med”. Problemet är känt och har initierat insatser för att främja mer jämlika förutsättningar för ungas deltagande, däribland de storskaliga utvecklings-satsningarna *Handslaget* och *Idrottslyftet* samt regeringens särskilda satsning till idrottsrörelsen för att möta och aktivera nyanlända och asylsökande. Viktigt i detta sammanhang är även det omfattande förändringsarbete som pågår inom Riksidrottsförbundet inom ramen för *Strategi 2025*.

Det finns således både kunskap om och insatser för att motverka ojämlika förutsättningar i ungas idrottsdeltagande i Sverige. Samtidigt är förändringar svåra att åstadkomma. Det visar flera bidrag till årets fördjupade analys. Återstående slutsatser kretsar därför kring olika former av utmaningar och hinder i idrottsrörelsens möjligheter att främja ökad jämlikhet.

Idrottsrörelsens två konkurrerande uppdrag: att agera i medlemmarnas eller samhällets intresse?

En första utmaning är att idrottsrörelsen har två delvis motstridiga uppdrag. Det första är föreningsdemokratiskt och handlar om att spegla viljan hos de egna medlemmarna. Det andra uppdraget är kopplat till det offentliga stödet och handlar om att nå ut till grupper utanför den egna medlemskåren. Inom idrottsrörelsen saknas samsyn för hur dessa uppdrag förhåller sig till varandra.

En del idrottsföreningar – men långtifrån alla – kan och vill göra sociala insatser för att motverka ojämlikhet inom idrotten

En andra utmaning är att idrottsrörelsens föreningar är mycket olika. Vissa föreningar har sociala mål och intresse för underrepresenterade samhällsgrupper och för den samhälleliga situationen i det geografiska närområdet. Andra föreningar begränsar sitt engagemang till den egna kärnverksamheten och de egna medlemmarna. Detta får även konsekvenser för hur idrottsrörelsen kan förhålla sig i frågor om socioekonomisk jämlikhet och om att möta samhälleliga utmaningar.

Möjligheter och begränsningar i idrottsrörelsens insatser för jämlikhet och integration

Två bidrag i analysen handlar om specifika insatser som genomförts inom idrottsrörelsen för att främja jämlikhet och integration. Riksidrottsförbundets kansli bidrar med en utförlig redogörelse för regeringens och idrottsrörelsens gemensamma satsning för nyanlända och asylsökande. Man konstaterar att satsningen nått ut brett – men att spridningen varit ojämn. Pojkar har nåtts i mycket större utsträckning än flickor. Därtill har resurserna varit snedvridna vilket gynnat socioekonomiskt starka kommuner med ett aktivt idrottsliv, men med förhållandevis få asylsökande.

Det andra bidraget analyserar fenomenet midnattsfotboll, det vill säga enkla fotbollscuper som anordnas med syfte att aktivera unga på kvällstid i socialt utsatta områden. Analysen visar att verksamheten är uppskattad hos både deltagare och arrangörer. Verksamhetens räckvidd är emellertid begränsad. Ur ett köns- perspektiv är det nästan uteslutande pojkar som deltar i verksamheten. Därtill är deltagandet starkt dominerat av unga från socialt utsatta bostadsområden. Ur ett sociodemografiskt perspektiv kan verksamheten därmed inte beskrivas som integrerande.

Det svåra men viktiga steget från integration till inkludering

Inom idrottsrörelsen har det under senare år skett en perspektivförflyttning från ”integration” till ”inkludering”. Skiftet kan förklaras med att integration fokuserar på gruppens olikheter medan inkludering snarare betonar att deltagande i idrott är en demokratisk rättighet: att vi alla har rätt att tillhöra idrottsrörelsen *oavsett* våra individuella förutsättningar, intressen och behov samt utan hänvisning till olika gruppstillhörigheter.

I bidraget från Riksidrottsförbundet beskrivs hur denna perspektivförflyttning blev en viktig lärdom av satsningen på att välkomna nyanlända och asylsökanden. I början av flyktingkrisen 2015 gjordes insatser som framför allt handlade om att *aktivera* målgruppen. Med tiden ersattes sådana mer tillfälliga insatser av ett utvecklingsarbete där idrottsföreningar utmanats att reflektera över sina verksamheter och vad det på allvar innebär att verka för inkludering.

Ett inkluderingsperspektiv är även centralt i föreningsidrottens tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Här visar ett bidrag i antologin att det finns en medvetenhet inom idrottsrörelsen om värdet av inkludering och en vilja att bättre inkludera personer med funktionsnedsättningar i den ordinarie idrottsverksamheten. Men detta måste följas av konkret handling. Detta förutsätter i sin tur både ett perspektivskifte i idrottsföreningar och ledare som är villiga ”att investera tid, kraft och energi att ifrågasätta föreningens kultur och genomföra förändringsarbete”.

Måste idrottsrörelsen ompröva sitt uppdrag – eller måste staten ompröva sina förväntningar på idrottsrörelsens samhällsnytta?

Flera av bidragen i årets fördjupade analys betonar att möjligheten att motverka ojämlikhet i föreningsidrotten begränsas av att Riksidrottsförbundet alltid måste balansera ett medlemsperspektiv och ett medborgarperspektiv i sin verksamhet. De forskare som deltagit i rapporten är inte eniga.

I ett bidrag framförs ståndpunkten att idrottsrörelsen har kapacitet och kunskap att verka för jämlikhet inom idrotten, men att kraftfulla åtgärder begränsas av att man saknar mandat i den egna organisationen för tydligare prioriteringar och styrningar av resurser. Idrottsrörelsen står följaktligen inför ett val: antingen måste de egna beslutsprocesserna förändras för att bättre kunna svara upp mot statens förväntningar på jämlikhet och medborgarperspektiv – eller måste statens förväntningar sänkas och anpassas till vad idrottsrörelsen har faktisk möjlighet att möta. Mot detta betonas i ett annat bidrag att idrottsrörelsen är en fri och självständig folkrörelse, och att det som därmed måste diskuteras är vad som är giltiga förväntningar från staten att ställa på idrottsrörelsen.

Mot en ny statlig idrottspolitik? Från en ”hjälpande hand” till ett ”handslag”

Det statliga stödet till idrotten i Sverige såsom det utvecklades under 1900-talet kan karakteriseras som en hjälp till självhjälp-politik. Utgångspunkten har varit att idrottsrörelsen är en ideell folkrörelse som tillför positiva värden för samhället – och att stat och kommuners roll har varit att underlätta för idrottsrörelsen att vara och förbli denna stora men samtidigt självständiga samhällsaktör. Flera av de nya bidragsformer som etablerats sedan millennieskiftet har emellertid haft en annan karaktär både till utformning och i fråga om förväntningar. Det är projekt- och utvecklingsbidrag där idrottsrörelsen förväntas nå specifika samhällsgrupper och

möta stora samhällsutmaningar. Det är bidrag som sätter medborgarna och det omgivande samhället i fokus, snarare än idrottsrörelsens egenvärde.

En fråga blir därmed hur man kan förstå denna nya idrottspolitik. En första möjlighet är att tolka de nya bidragsformerna som ett resultat av de ideal om mål- och resultatstyrning som växt sig starka i svensk statsförvaltning sedan 1990-talet och som successivt vidgats till att även omfatta statens relation till det civila samhället. Ur detta perspektiv ska den förändrade idrottspolitiken främst tolkas som en tydligare formalisering av idrottspolitikens mål och parternas skilda roller och ansvar: att det ”implicita kontrakt” som tidigare präglat svensk idrottspolitik ersatts av explicita mål och reglerade styrningsformer.

En andra tolkning är att se den nya idrottspolitiken som ett utslag av *governance*. Utgångspunkten för detta synsätt är att dagens globaliserade samhällen är så komplexa och sammanvävda att det inte längre är möjligt för politiker att styra enligt traditionella, hierarkiska principer. Stora samhällsutmaningar kan bara lösas när fler aktörer bjuds in i den politiska processen, alltifrån andra myndigheter till företag och intresseorganisationer. Utmärkande för *governance* är således inte att politiker vill öka den statliga styrningen. Målet är snarare att skapa en politik baserad på dialog och förhandling med externa samhällsaktörer. Med hänvisning till idrottspolitikens område så skulle de nya bidragsformer och den nya statliga styrning som uppstått sedan millennieskiftet därmed inte uppfattas som ett uttryck för att stödet till idrottsrörelsen blivit ett redskap för statens socialpolitiska strävanden. Ur ett *governance*-perspektiv ska skiftet snarare tolkas som ett erbjudande om partnerskap. Medan den traditionella statliga idrottspolitiken har tydlig karaktär av en sorts ”hjälpande hand” från staten till idrottsrörelsen är de nya bidragsformerna snarare att tolka som ett ”handslag” där staten och idrottsrörelsen går samman för att möta gemensamma samhällsutmaningar.

Två svar på frågan om det offentliga stödets roll för att främja jämlik idrott

Det beskrivna skiftet i den statliga idrottspolitiken kommenteras även i Riksidrottsförbundets bidrag till årets fördjupade analys. Budskapet är att satsningar ”där idrottens samhällsnytta blir framträdande, eventuellt på bekostnad av idrottens egenvärde” kan leda till missnöje bland Riksidrottsförbundets medlemsförbund. En konflikt uppstår där legitimiteten gentemot staten – och ansvaret att förverkliga de statliga idrottspolitiska målen – ställs mot legitimiteten gentemot den egna medlemskåren. Enligt Riksidrottsförbundet behöver en framgångsrik idrottspolitik

legitimitet *åt båda håll*. Ett samhällsansvar måste balanseras med ett medlemsperspektiv.

Enligt Centrum för idrottsforskningens bedömning är detta möjligt. Det omfattande strategiarbete som för närvarande genomförs inom idrottsrörelsen kan nämligen i stor utsträckning betraktas just som ett handslag med staten. I satsningen är ett medlemsperspektiv ständigt närvarande i övergripande målformuleringar, såsom att "idrottens värdegrund är vår styrka" och i utvecklingsresan "den moderna föreningen engagerar". Samtidigt betonas lika starkt att idrottsrörelsen tar ett samhällsansvar och att man vill nå ut, inkludera och engagera "pojkar och flickor, män och kvinnor och i olika åldrar och med olika förutsättningar och bakgrund". Det som återstår är att se vilka konkreta resultat som detta strategiarbete kommer att få på idrottsrörelsens framtida organisation och verksamhet – och i vilken utsträckning det kommer att motverka den ojämlikhet som alltjämt råder i dag. Det finns föreningar inom idrottsrörelsen med både vilja och kapacitet att bidra i kampen mot olika former av samhällsutmaningar – men det finns också föreningar som avgränsar sitt ansvar till den egna kärnverksamheten och de egna medlemmarna. Vi ser därmed två svar på frågan om det statliga och kommunala stödet är effektivt och har betydelse i frågor kopplat till idrott, jämlikhet och socioekonomi.

Ett första svar är att stödet kan vara av stor betydelse om det matchas med idrottsföreningar som är bärare av motsvarande sociala strävanden. Om det offentliga resurser för att minska de ojämlika förutsättningarna inom idrotten kanaliseras till sådana föreningar som har kapacitet och vilja att verka för inkludering och jämlikhet i idrotten – att göra ett handslag med stat och kommun – blir effekten rimligtvis större än om bidraget tillförs idrottsföreningar utan motsvarande ambitioner. Här är poängen att idrottsrörelsens föreningar inte får betraktas som en enhetlig kategori – och att valet av fördelningsstrategi är avgörande för stödets effektivitet.

Vårt andra svar är mer framåtblickande. Idrottsrörelsens pågående strategiarbete handlar i stor utsträckning om att uppmuntra nya perspektiv, förhållningssätt och strategier i föreningsidrotten med fokus på inkluderings- och jämlikhetsperspektiv. Om detta strategiarbete blir framgångsrikt, kommer fler idrottsföreningar att engageras i kampen mot strukturella hinder och ojämlika förutsättningar inom idrotten. Likaså kommer effektiviteten i det offentliga stödet för jämlik idrott att öka.

Slutsatser av CIF:s indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten 2018

I CIF:s uppdrag att följa upp statens stöd till idrotten ingår även en årlig redovisning av en uppsättning indikatorer. Denna uppföljning tar sin utgångspunkt i motiven till statens stöd till idrotten såsom dessa preciserats i förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet. Indikatorsystemet består av 22 indikatorer, fördelade över fem målområden. Dessa är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Indikatorsystemet består i huvudsak av befintlig statistik. Merparten av indikatorerna rör olika aspekter av idrottsrörelsens verksamhet och organisationsstruktur, såsom medlemsbestånd, inkomstkällor, omfattningen på det ideella ledarskapet och utbildningsinsatser. För dessa uppgifter har Riksidrottsförbundet beredvilligt bidragit med information och sakkunskap. I frågor rörande svensk elitidrott har även Sveriges Olympiska Kommitté varit behjälplig. För de indikatorer som rör folkhälsa, motionsvanor och idrottsskador har statistik inhämtats från Statistiska centralbyrån (SCB) och Folkhälsomyndigheten.

Analysen av årets indikatorer bekräftar i stor utsträckning de förhållanden och trender som tidigare iakttagits. Som exempel visar statistiken att idrottsrörelsens klubbar och förbund är mycket olika i storlek och sammansättning samt att de verkar under skilda existensvillkor. Därtill är människors tillgång och förutsättningar till idrott och fysisk aktivitet alltfjämt ojämnt fördelade i samhället. Den sociala gradient som utgör resultatet i årets fördjupade analys är även tydlig bland redovisade indikatorer. Vi ser att andelen föreningsidrottare ökar i takt med utbildningsgrad, hushållsekonomi och position på arbetsmarknaden. Dessutom visar statistiken att flickor med invandrarbakgrund är förhållandevis svagt representerade.

En nyhet i årets uppföljning rör aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten. CIF har tidigare redovisat att aktivitetsnivåerna sjunkit sedan 2008 och att minskningen framför allt rört äldre ungdomar och flickor i större utsträckning än pojkar. För dessa grupper har minskningen mattats av under senare år. Sedan 2014 har emellertid en ny nedgångsfas inletts, denna gång bland idrottsrörelsens yngre medlemmar. Nedgången är störst bland pojkar: här handlar det om en minskning på tolv procent under perioden 2012–2017. Bland flickor 7–12 år minskade aktivitetsnivåerna under samma period med drygt fem procent. Det är i dagsläget svårt att förklara den minskade aktivitetsnivån bland unga.

1. Statens stöd till idrotten 2018

Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter

Statens stöd till idrottsrörelsen har långa anor. Ett första engångsbidrag beviljades av regeringen redan år 1877. Med början 1913 följde ett permanent och av riksdagen beviljat statsbidrag för idrottsverksamhet. Bidraget uppgick inledningsvis till 100 000 kronor. Därefter har beloppet successivt höjts. För år 2018 uppgår det totala statliga idrottsstödet till drygt 2,1 miljarder kronor.

Motiven till statens idrottsstöd har varierat över tid och i takt med samhällsutvecklingen. På ett övergripande plan har bidraget emellertid alltid tjänat två syften. Det första syftet är att uppmuntra och tillvarata de positiva effekter som frivilligt organiserad idrottsutövning anses leda till. I början av 1900-talet formulerades detta gärna i form av (manlig) karaktärsdanning, fosterländskhet och skapandet av ”en sund själ i en sund kropp”. I dag anføres på motsvarande sätt att idrott och motion är positivt för folkhälsan och att det skapar glädje, rekreation och meningsfull fritid för både unga och gamla. Som belysande exempel framhåller regeringen i 1999 års idrottspolitiska proposition – *En idrottspolitik för 2000-talet* – att god folkhälsa utgör en ”betydelsefull komponent för välfärden i vårt samhälle” och att det därför är viktigt att barn och ungdomar tidigt skapar sig ”motionsvanor som varar hela livet” samt att även äldre och funktionshindrades behov av motion förtjänar uppmärksamhet.¹

Statens andra syfte är att stödja ”en fri och självständig folkrörelse”. Denna strävan har två dimensioner. Först och främst är det ett erkännande till den frivilliga idrottens många ideella krafter. Ur detta perspektiv utgör statens stöd en sorts hjälp till självhjälp, där offentliga medel har som mål att stärka idrottsrörelsens förutsättningar att vara och förbli en omfattande, mångfacetterad och självständig massrörelse i en ideell samhällssektor. Den andra dimensionen rör de demokratiska ideal och värderingar som finns inbäddade i själva folkrörelseperspektivet, såsom allas lika förutsättningar att få vara med och delta utifrån sina egna förutsättningar, likvärdiga villkor för pojkar och flickor, integration av eftersatta grupper samt ett

¹ Prop. 1998/99:107. *En idrottspolitik för 2000-talet: Folkhälsa, folkrörelse och underhållning*, s. 28.

värnande av god etik och sunda ideal. Viktigt är även att idrottsrörelsen aktivt verkar för alla medlemmars reella möjlighet till inflytande och delaktighet:

”Regeringen vill betona vikten av att idrottsrörelsen fortsätter sitt arbete att kontinuerligt utveckla och förbättra sin verksamhet efter de aktivas behov och önskemål. Det är en viktig del av idrottsrörelsens demokratiska fostran att varje människa kan påverka såväl genom en demokratiskt uppbyggd mötesverksamhet som i den vardagliga träningen och tävlingen. Det är således väsentligt att varje deltagare blir delaktig i de beslut som formar verksamheten.”²

Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar

I Regeringskansliet handläggs idrottsfrågor av Kulturdepartementet. I regeringens förslag till statsbudget ingår idrott i området *Politik för det civila samhället* under utgiftsområde 17, *Kultur, medier, trossamfund och fritid*. I riksdagen bereds idrottsfrågor av kulturutskottet.

Statens idrottspolitik är rättsligt reglerad. En förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 1999:1177) inrättades 1999. I förordningen preciseras mål och syften med statens idrottspolitik samt förutsättningar för bidragsfördelning, återrapportering med mera. Samma år instiftade riksdagen även en lag som fastslår att Riksidrottsförbundet ”prövar frågor om fördelning av statsbidrag till idrottsverksamhet i enlighet med vad regeringen bestämmer”.

De övergripande idrottspolitiska mål som fastslås i förordningen om statsbidrag till idrottsverksamhet konkretiseras på framför allt tre sätt. I budgetpropositionen kommenterar regeringen idrottspolitikens inriktning och utveckling. För anslaget över statsbudgeten utfärdar regeringen dessutom årliga så kallade riktlinjer till Riksidrottsförbundet. I dessa preciseras den statliga idrottspolitikens mål, syften och återrapporteringskrav fördelat över olika verksamhetsgrenar. Slutligen utfärdar regeringen även ett regleringsbrev (ställt till Kammarkollegiet) som preciserar bidragets anslagposter och särskilda villkor.

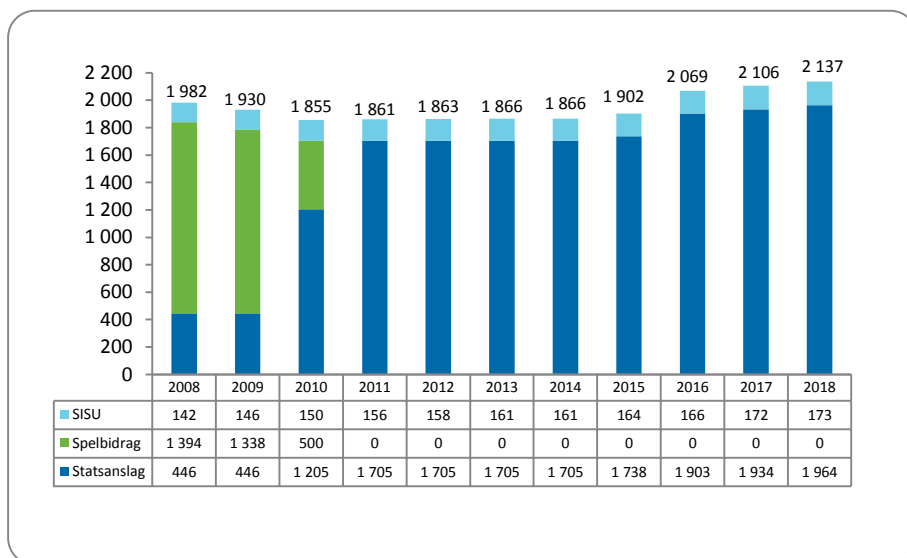
---

² Ibid. s. 37.

Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning

Statens stöd till idrotten ökade kraftigt under 2000-talets första decennium. Bidragande till detta var att idrotten till och med 2010 tilldelades bidrag från det statliga spelbolaget AB Svenska Spels överskott. Sedan 2011 har bidraget via AB Svenska Spel ersatts av traditionellt statsbidrag via statsbudgeten.

I figur 1.1 redovisas det statliga idrottsstödet utveckling under perioden 2008–2018.

Figur 1.1 Statens stöd till idrotten 2008–2018 (miljoner kronor)

Källa: Regleringsbrev statens stöd till idrotten 2008–2018

Figur 1.1 visar att statens idrottsstöd det senaste decenniet ökat från 1 982 miljoner kronor 2008 till 2 137 miljoner kronor 2018. I tabell 1.1 redovisas bidragets fördelning över olika anslagsposter. Den största enskilda anslagsposten är ”Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen samt bidrag till lokal barn- och ungdomsverksamhet”. I denna post ingår både organisationsstöd till Riksidrottsförbundet och dess medlemsförbund samt medel till idrottens statliga lokala aktivitetsstöd (LOK-stöd). Det näst största bidraget är de 579 miljoner kronor som avser 2018 års finansiering av utvecklingssatsningen Idrottslyftet (anslagsposten Särskild satsning på idrott och motion).

Tabell 1.1 Statens stöd till idrotten 2018 (kronor)

	Stöd i kr	Stöd i kr
Anslagspost Stöd till idrotten		1 964 311 000
Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen samt bidrag till lokal barn- och ungdomsverksamhet (ram)	1 221 711 000	
Bidrag till internationellt samarbete m.m. (ram)	1 600 000	
Insatser mot dopning (ram)	35 000 000	
Bidrag till idrottsforskning (ram)	20 000 000	
Bidrag till specialidrott inom gymnasieskolan (ram)	43 000 000	
Särskild satsning på idrott och motion (ram)	579 000 000	
Etablering (ram)	64 000 000	
Anslag för vuxenutbildning		173 385 000
Särskilt verksamhetsstöd till Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna (ram)	169 485 000	
Särskilda insatser inom folkbildningen för asylsökande	3 900 000	
Summa		2 137 696 000

Källa: Regeringen. Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende anslag 13:1, samt Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende anslagen 14:1 och 14:3 och inom utgiftsområde 17.³

³ Ekonomistyrningsverket. www.esv.se/statsloggaren/regleringsbrev/?RBID=19238; www.esv.se/statsloggaren/regleringsbrev/?RBID=18142

2. En fördjupad analys av idrotten och (o)jämligheten

”Redan tidigt i livet och under de första levnadsåren finns och uppstår skillnader i förhållanden och villkor som påverkar människors hälsa och livschanser. Barn med olika familjebakgrund får därför olika förutsättningar, liksom deras föräldrar och andra vuxna har olika villkor och möjligheter till god hälsa.”

Citatet ovan är hämtat från slutrapporten för Kommissionen för jämlik hälsa. Kommissionen tillsattes av regeringen 2015 med uppdrag att föreslå åtgärder för att minska hälsoklyftorna i det svenska samhället. Arbetet var brett upplagt och utmynnade i ett stort antal rapporter och betänkanden. Det övergripande budskapet var emellertid ett och samma: att människors hälsa och livschanser är ojämnt fördelade i samhället – och att ojämligheten följer tydliga socioekonomiska mönster.⁴

I vetenskapliga sammanhang brukar begreppet *den sociala gradienten* användas i analyser av sambandet mellan folkhälsa och social position. Forskning om den sociala gradienten visar både att Sverige, trots allmänt hög levnadsstandard, har påtagliga skillnader i hälsa och dödlighet mellan grupper med olika social position samt att hälsogapet snarare ökat än minskat under de senaste 30 åren.⁵

Den sociala gradienten kan uttydas på många samhällsområden; i människors hälsa och förväntade livslängd, i utbildningssystemet och på arbetsmarknaden. Den framträder även i frågor kopplat till idrott och fysisk aktivitet. Centrum för idrottsforskning (CIF) har sedan 2009 i uppdrag av regeringen att följa upp statens stöd till idrotten. Ett återkommande tema i de rapporter och den statistik som CIF publicerar, är att ungas idrottande följer tydliga socioekonomiska mönster.⁶ Jämförelser av aktivitetsnivåer i barn- och ungdomsidrotten i landets kommuner visar att verksamheten är störst i medelstora och socioekonomiskt välmående

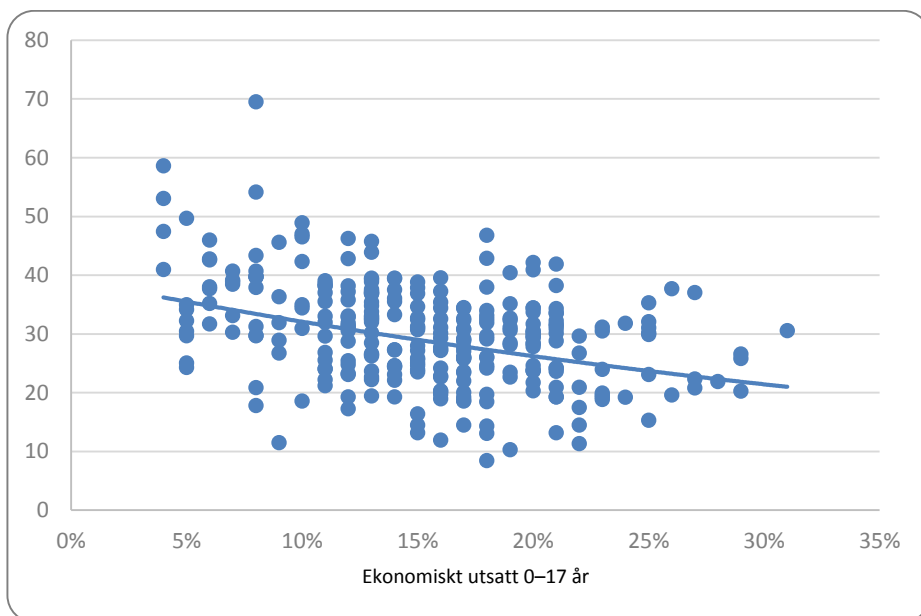
---

⁴ <http://kommissionjamlikhalsa.se>

⁵ SOU 2016:55, Delbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa. *Det handlar om jämlik hälsa. Utgångspunkter för Kommissionens vidare arbete*, s. 13–14.

⁶ För samvarians mellan vuxnas fysiska aktivitet och sociala position, se målområde 2 i denna rapport.

städer och förortskommuner, särskilt i Stockholms- och Skåne-regionen. Lågst aktivitetsnivåer återfinns på motsvarande sätt i små kommuner huvudsakligen belägna i landsbygd eller glesbygd. Ett liknande scenario framträder när statistik om ungas utsatthet ställs mot deras deltagande i föreningsidrotten. Figuren nedan har tagits fram av Riksidrottsförbundet och visar hur Sveriges 290 kommuner fördelar sig när den totala aktivitetsnivån i det statliga lokala aktivitetsstödet (LOK-stödet) kombineras med Barnombudsmannens indikator om barn i ekonomiskt utsatta familjer samt barn i familjer med låg inkomststandard. Den heldragna så kallade trendlinjen visar tydligt att ungas föreningsidrottande är högt i kommuner med låg andel ekonomiskt utsatta familjer för att därefter minska i takt med att andelen ekonomiskt utsatta ökar.

Figur 2.1 Ekonomisk utsatthet och LOK-stöd 2016. Deltagartillfällen per capita och år.

■ Kommuner, utifrån ekonomisk utsatthet och LOK-stöd   — Trendlinje

Källa: Riksidrottsförbundet

Som ytterligare exempel kan nämnas att Statistiska Centralbyrån (SCB) kontinuerligt undersöker ungas levnadsförhållanden. I detta material ingår uppgifter om ungas föreningsstillhörighet. Uppgifterna, som årligen redovisas av CIF, förstärker bilden av ett starkt samband mellan idrottsdeltagande och social position. I 2017 års uppföljning av statens stöd till idrotten gjorde CIF följande sammanfattande bedömning:

”Den överordnade empiriska tendensen är följaktligen att idrottens tillgänglighet samvarierar med människors socioekonomiska position. Det innebär att barn till föräldrar med eftergymnasial utbildning idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning. Barn med sammanboende föräldrar idrottar mer än barn till ensamstående. Likaså idrottar barn i storstäder och förortskommuner mer än barn boende på landsbygden. I fråga om etnicitet är indikationen att unga med utländsk bakgrund idrottar i mindre utsträckning än unga med svensk bakgrund.”

Den sociala gradienten inom barn- och ungdomsidrotten ingår i ett större samband av aktuella och genomgripande utvecklingsprocesser i svensk idrott och i det svenska samhället. Den sammanhänger med professionaliserings- och kommersialiseringsprocesser bland landets idrottsföreningar och de ökade avgifter för deltagande som detta medför för hushåll med idrottsaktiva barn. En utveckling där kostnaden ökar för ungas idrottande får oundvikligen effekt på vilka som kan fortsätta – och vilka som inte har råd. Vidare påverkas den av demografiska faktorer och de mycket olika förutsättningar för idrottande som präglar skilda samhälls- och boendekontexter. Medan anläggningsbrist, köer och konkurrens ofta är utmaningar i storstädernas idrottsliv handlar landsbygdens problem snarare om utflyttning, långa avstånd och svårigheten att få ihop tillräckligt stora träningsgrupper eller lag. I socialt utsatta områden tillkommer att föreningslivet ofta är svagt, vilket sätter tydliga spår i minskade idrottsmöjligheter för unga. I vissa av dessa områden har utmaningarna dessutom ökat under senare år genom det stora antal unga nyanlända som kommit till Sverige till följd av den europeiska flyktingkrisen.

Man kan knappast överskatta vikten av att kartlägga och förstå hur social position påverkar människors möjligheter att idrotta och vara fysiskt aktiva. Ur ett idrottspolitiskt perspektiv bryter det med idealet om ”idrotten för alla”, det vill säga att föreningsidrotten ska vara lika öppen, tillgänglig och välkomnande för alla oavsett ekonomiska eller andra förutsättningar. Men det är också ett samhällsproblem eftersom ojämlikhet inom idrotten indikerar att människors möjligheter och förutsättningar är orättvist fördelade.

Regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning

För 2018 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av det statliga och kommunala stödets betydelse och effektivitet för människors idrottande och motionerande. Analysen ska belysa betydelsen av människors bostadsort och bostadsförhållanden och utgå ifrån människors socioekonomiska, personliga och kulturella förutsättningar.

I uppdraget har även ingått att analysera vad som kännetecknar jämlik idrott och motion och peka på goda exempel där offentligt stöd bidragit till detta. Vidare ska CIF även analysera vad som kännetecknar ojämlik idrott och motion samt hur det offentliga och idrottsrörelsen kan motverka detta.

Regeringens övergripande uppdragsbeskrivning är brett formulerad. De efterföljande preciseringarna visar emellertid att 2018 års fördjupade analys framför allt rör sociodemografiska och ekonomiska dimensioner i svensk föreningsidrott samt att den ska utgå ifrån ett jämlikhetsperspektiv. De övergripande frågorna är i vilken utsträckning människor i olika sociala, kulturella och ekonomiska kontexter har lika möjligheter att utöva idrott och motion samt lika tillgång till välfärdstjänster i form av statligt och kommunalt idrottsstöd.

En operationalisering av begreppet jämlik idrott

Jämlikhet är ett mångtydigt begrepp som kan definieras och preciseras på olika sätt. Övergripande refererar det till principen om alla individers lika värde, men därefter återstår att ange i vilka avseenden och på vilka sätt denna princip ska följas. I den offentliga debatten används jämlikhet ofta i diskussioner om medborgares lika politiska inflytande eller i åberopanden av våra lagstadgade lika rättigheter, såsom rösträtt och yttrandefrihet. Vanligt är även att jämlikhet knyts till diskrimineringsfrågor, det vill säga orättvisor med koppling till individers kön, etnicitet, tro, sexuell läggning, funktionsnedsättning och så vidare. I detta sammanhang kommer begreppet att avgränsas till individers lika möjligheter att delta i föreningsidrott, med särskilt fokus på sociodemografiska och ekonomiska aspekter.

Begreppet jämlikhet är även normativt och konfliktladdat. I den politiska debatten går en skiljelinje mellan de som betonar jämlikhet i utfall och jämlikhet i möjligheter. Jämlikhet i utfall handlar om avståndet mellan olika socioekonomiska

grupper. Ur detta perspektiv är exempelvis stora inkomstskillnader ett samhällsproblem som skapar ojämlika möjligheter för människor att leva ett gott liv. Enligt det andra synsättet handlar jämlikhet inte om faktiska skillnader mellan samhällsgrupper, utan om individers lika förutsättningar eller rättigheter att forma sina egna, självvalda liv. Utifrån en sådan ståndpunkt är reella inkomstskillnader inte nödvändigtvis ett jämlikhetsproblem, om alla individer givits lika möjligheter att utnyttja sin kapacitet och ambitionsnivå.⁷

Jämlikhet är dessutom ett relativt begrepp – det refererar till individers förutsättningar i förhållande till andra individer. Det är således viktigt att göra åtskillnad mellan den allmänna utvecklingen i exempelvis hälsofrågor i ett land, och motsvarande relativa utveckling mellan specifika grupper. Som belysande exempel har Sverige haft en stark ekonomisk utveckling (mätt i BNP) sedan 1990-talet – men samtidigt har även inkomstskillnaderna mellan rika och fattiga ökat. Både välståndet och den ekonomiska ojämlikheten har alltså ökat parallellt. Enligt den internationellt kände folkhälsoforskaren Michael Marmot är socioekonomisk ojämlikhet i sig en faktor till ojämlik hälsa. Så länge det råder stora skillnader i ett samhälle mellan rika och fattiga kommer detta att återspeglas på folkhälsans område, oavsett om det allmänna välståndet i samhället ökar.⁸

I Centrum för idrottsforsknings analys av ekonomisk och sociodemografisk jämlikhet inom föreningsidrotten måste hänsyn tas både till idrottspolitikens och idrottens specifika kännetecken och förutsättningar. Eftersom statens stöd till idrotten nästan uteslutande avser unga kommer vår analys att avgränsas till jämlikhet i ungas idrottande. Därutöver är det också viktigt att beakta att idrottsrörelsen är en frivillig folkrörelse. Å ena sidan innebär detta att idrottsrörelsen i associationsrättsligt avseende är uppbyggd av ideella föreningar och att verksamheten följaktligen förväntas vara lika öppen och tillgänglig för alla. Ur detta perspektiv är jämlikhet därför en självklar princip i föreningsidrotten. Å andra sidan medför folkrörelsedimensionen att verksamheten är föreningsdemokratiskt uppbyggd – att idrottens förbund och föreningar är skapade av och för sina medlemmar. Alla utanförståendes handlingsrekommendationer, styrningsstrategier eller åsikter om hur föreningsidrotten bör agera för att främja jämlikhet riskerar därmed att råka i konflikt med det faktum att idrottsrörelsen är en självständig och medlemsstyrd rörelse. Politiska mål och strategier för att främja jämlikhet inom

---

⁷ Waldenström, D. (2010). *Den ekonomiska ojämlikheten i finanskrisens Sverige*, s. 1–2. IFN Policy Paper.

⁸ Marmot, M. (2006). *Statusyndromet: Hur vår sociala position påverkar hälsan och livslängden*.

idrotten måste följaktligen alltid analyseras i relation till idrottsrörelsens egna mål och strategier.

I ett av bidragen till årets fördjupade analys föreslår utredaren Olov Wolf-Watz att en analys av jämlikheten inom idrotten bör ta utgångspunkt i de tre samhälleliga värden som staten förväntar sig att idrottsrörelsen ska bidra till. Dessa värden är att alla människor som vill ska ha möjlighet att delta i föreningsidrott ("tillträde till idrotten"), att idrotten ska erbjuda en verksamhet som är anpassad efter alla människors olika förutsättningar ("idrottsverksamhetens kvalitet") samt att den ska bidra till att positiva effekter av idrottande kommer alla människor till del ("idrottandets effekter"). Denna uppdelning har även legat till grund för hur Centrum för idrottsforskning operationaliserat årets uppdrag. Mer konkret har vi valt att inrikta analysen på följande tre aspekter av jämlikhet inom föreningsidrotten:

1. *Jämlikhet avseende hur deltagande i föreningsidrott skiljer sig mellan unga med olika social position*

Det första området handlar om relationen mellan ungas föreningsidrottande och sociodemografiska dimensioner. Centrum för idrottsforskning har sedan 2013 återkommande visat att aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten skiljer sig mellan olika regioner och sociodemografiska kontexter. Den fråga som nu aktualiseras är om det finns ytterligare forskning på området. Finns det studier som kan bekräfta eller dementera förekomsten av en social gradient i barn- och ungdomsidrotten samt även fördjupa vår kunskap om hur faktorer som kön, ekonomi, utbildning och härkomst samvarierar och påverkar ungas föreningsidrottande?

2. *Jämlikhet avseende idrottsrörelsens organisation och verksamhet*

I det andra området riktas intresset till idrottsrörelsens organisation och aktiviteter. I vilken utsträckning är jämlikhet en angelägenhet för idrottsrörelsens förbund och föreningar – och vad görs för att främja jämlikhet? Hur fördelas ansvar och engagemang i denna fråga mellan idrottsrörelsens skilda nivåer nationellt, regionalt och lokalt? Finns det goda exempel på lyckade insatser och aktiviteter eller kanske lärdomar att dra från utmaningar och problem?

3. *Jämlikhet avseende det statliga och kommunala stödets betydelse och effektivitet för ungas föreningsidrottande*

Det tredje området inrymmer frågor om det offentliga idrottsstödet roll i att främja jämlika förutsättningar för idrottsdeltagande bland unga. I vilken utsträckning är det statliga och kommunala stödet riktat till insatser för ökad jämlikhet? Hur är stödet utformat? Går det att bedöma stödets betydelse och effektivitet?

Medverkande i årets fördjupade analys

I årets fördjupningsuppdrag ingår sju bidrag, samlade i en gemensam rapport med titeln *Idrotten och (o)jämligheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?*

De första två bidragen är studier om socioekonomiska och demografiska förutsättningar för ungas deltagande i föreningsidrotten. Gemensamt är att de sammanfattar aktuell kunskap om hur kontextuella, socioekonomiska och demografiska faktorer samvarierar med vilka unga som ingår i den svenska idrottsrörelsen.

Den inledande studien, *Ungas idrott – inte bara en klassfråga*, är författad av Bengt Larsson, lektor i pedagogik vid Gymnastik- och idrottshögskolan. I studien undersöks ungdomars idrotts- och fritidsvanor i skilda sociodemografiska kontexter. Underlaget är en enkät, som besvarats av drygt 1 000 elever i årskurs 9 i fyra olika boendemiljöer: glesbygd (nordvästra Dalsland/sydvästra Värmland), medelstor stad (Luleå), storstad (Stockholms innerstad) samt förort med hög andel invånare av utländsk härkomst (Stockholms södra förorter). Orterna var strategiskt utvalda och är mycket olika i sina socioekonomiska dimensioner. I fråga om (föräldrars) utbildning var nivån högst i Stockholm City och lägst i Stockholms södra förorter. I ekonomiskt avseende var nivån däremot högst i Dalsland/Värmland (glesbygd), men fortfarande lägst i Stockholms södra förorter. Studien ingår i en serie undersökningar av ungas fritidsvanor, vilka genomförts i dessa geografiska miljöer sedan 1996. Den innehåller därför både en nulägesbeskrivning och analyser av förändring över tid.

Det andra bidraget har titeln *Ojämligheten i föreningsidrotten* och är hämtat från forskningsprojektet *Ung livsstil* under ledning av Ulf Blomdahl, sociolog, och Stig Elofsson, docent i socialt arbete. I *Ung livsstil* har ungas fritids- och kulturvanor samt offentlig fritidspolitik kartlagts sedan mitten av 1980-talet. Verksamheten påbörjades som ett samarbete mellan Stockholms universitet, Stockholms stad, Göteborgs stad, Norrköpings kommun, Västerås kommun och Eskilstuna kommun. Därefter har andra successivt anslutit, med följderna att *Ung livsstil* med tiden haft samarbeten med sammanlagt 17 kommuner. En stor del av forskningen har genomförts i form av enkäter riktade till elever i mellanstadiet, högstadiet och i

gymnasiet. Enkäterna har vanligtvis besvarats under lektionstid, vilket givit hög svarsfrekvens. Sedan 1985 har totalt 85 686 elever besvarat enkäterna. Forskningsprojektet *Ung livsstil* har därmed närmast unika möjligheter att följa hur ungas fritids- och kulturvanor samvarierar med faktorer som kön, socioekonomisk bakgrund, härkomst och geografiska områden. I bidraget till CIF analyseras särskilt hur ungas deltagande i föreningsidrott skiljer sig mellan olika socioekonomiska grupper.

Övriga fem studier ger perspektiv på hur idrottsrörelsen kan agera för att främja idrottsverksamhet bland socioekonomiskt eftersatta grupper. Dessa bidrag tillför således värdefull kunskap och perspektiv på hur såväl lokala idrottsföreningar som förbund kan agera för att motverka ojämlikhet i föreningsidrotten. Redogörelserna omfattar både goda exempel på framgångsstrategier och analyser av utmaningar, hinder och problem i arbetet med att skapa ökad jämlikhet inom idrotten.

Olov Wolf-Watz, Strategirådet, inleder denna del med bidraget *Idrottsrörelsens dubbla uppdrag*. Wolf-Watz har lång erfarenhet av att utreda idrottsverksamhet, inte minst den stora utvecklingssatsningen *Idrottslyftet*. I denna studie analyseras på bred front hur idrottsrörelsen kan arbeta för en jämlik idrott. Studien bygger på intervjuer som genomförts under hösten 2018 med företrädare för idrottsrörelsen på olika nivåer; från lokala föreningar till distriktsidrottsförbund och tjänstemän på Riksidrottsförbundets nationella kansli.

Magnus Dahlstedt och David Ekholm, professor respektive lektor i socialt arbete vid Linköpings universitet, bidrar med en studie om fenomenet *midnattsfotboll*, det vill säga fotbollsaktiviteter för ungdomar som arrangeras på helgkvällar i socialt utsatta områden och med syfte att främja integration och motverka utanförskap och brottslighet. Forskarna studerar på nära håll hur midnattsfotboll bedrivs i två större städer i samverkan mellan idrottsföreningar, offentliga aktörer, sponsorer och andra ideella krafter. Ett första syfte med undersökningen är att ge en översiktlig bild av hur fenomenet midnattsfotboll förstås av ledare, arrangörer och de unga själva. Ett andra syfte är att analysera villkor, möjligheter och begränsningar i den här typen av verksamhet i relation till dagens idrotts- och socialpolitiska landskap. Studiens empiri är omfattande. Förutom att forskarna observerat verksamheten på plats under närmare tre månader, har intervjuer genomförts med ett tjugotal ungdomar, tolv ledare och ytterligare 25 samverkande aktörer.

Susanna Geidne, docent i folkhälsovetenskap vid Örebro universitet, och Kajsa Jerlinder, lektor i idrottsvetenskap vid Högskolan i Gävle, medverkar med studien

Jämlig idrott och funktionsnedsättningar. Studien skiljer sig från övriga bidrag såtillvida att den fokuserar på jämlikhet och individers personliga förutsättningar och inte primärt socioekonomiska dimensioner. Samtidigt är förutsättningar och begränsningar för personer med funktionsnedsättning en viktig aspekt av jämlig idrott. Huvudfrågan i deras bidrag är i vilken omfattning personer med funktionsnedsättning kan ingå i den ordinarie föreningsidrotten på jämlika villkor. Artikelnen är en forskningsöversikt, kompletterad med en gruppintervju med representanter för parasporten och Riksidrottsförbundets distriktsorganisation i ett län.

I beskrivningar av idrottens möjlighet att möta och motverka samhällsliga utmaningar antas lätt att idrottsföreningar är homogena organisationer med lika förutsättningar att genomföra socialpolitiska insatser. Detta stämmer inte. Flera studier har under senare år tvärtom visat att idrottsrörelsens föreningsliv utgör en mycket brokig skara, något som i sin tur påverkar deras förutsättningar att ta på sig samhällsutmaningar.

I vår antologi representeras denna forskning av Cecilia Stenling och Josef Fahlén, lektor respektive docent vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet. Deras bidrag har titeln *För vilka föreningar är jämlikhet viktigt?* Huvudfrågan är i vilken omfattning svenska idrottsföreningar har beredskap att "låna sig till andra syften än sina egna", det vill säga att användas som instrument för socialpolitiska strävanden. Studien har en organisationsteoretisk ansats. Utgångspunkten är att föreningars möjlighet att ta på sig statliga mål avgörs av graden av formalisering samt graden av överensstämmelse mellan föreningarnas värderingar och de värderingar som finns inbäddade i politiska reformer. Kort sagt: ju högre grad av överensstämmelse, desto större chans att föreningarna har kapacitet att möta de statliga förväntningarna. Studien – som baseras på telefonintervjuer med sammanlagt 218 föreningar – utmynnar i en intressant typologi bestående av sammanlagt tio olika föreningstyper, vilka alla förekommer i svensk idrottsrörelse.

Rapportens avslutande bidrag har rubriken *Välkommen hit – idrott och nyanländas etablering* och är författat av tjänstemän på Riksidrottsförbundets kansli. Texten är en både utförlig och reflekterande redogörelse för två viktiga och högaktuella processer inom idrottsrörelsen med koppling till jämlikhet och etnicitet: dels den särskilda satsning på integration av nyanlända som inleddes i samband med den europeiska flyktingkrisen 2015, dels idrottsrörelsens pågående strategiarbete (*Strategi 2025*). Kapitlet avviker från övriga på så vis att det inte är

en traditionell vetenskaplig studie, utan en möjlighet för Riksidrottsförbundet att självt kommentera frågor och strategier av relevans för årets fördjupade analys. Samtidigt är det ett viktigt bidrag, som både sammanfattar och problematiserar effekterna av den enskilt största integrationssatsning som genomförts av svensk idrott i modern tid. Det tillför viktiga perspektiv på möjligheter och begränsningar för svensk idrottsrörelse att främja jämlik idrott.

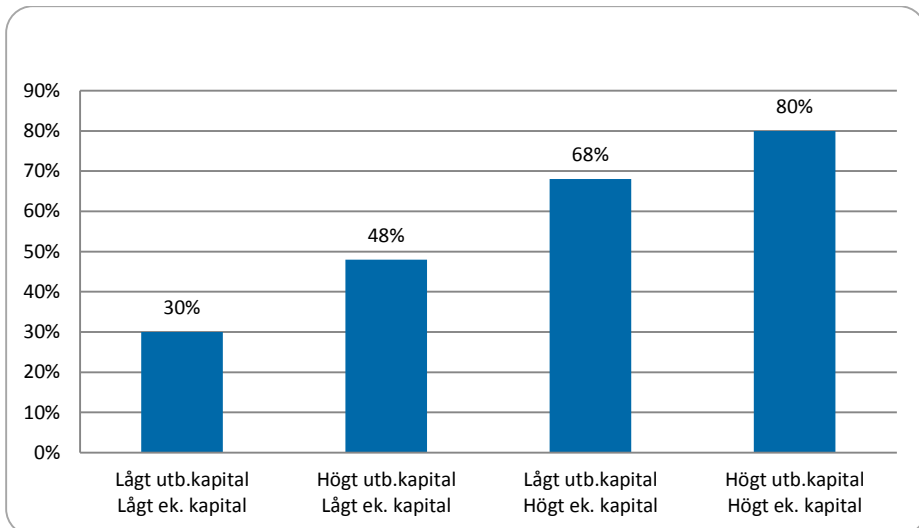
Vad visar CIF:s fördjupade analys?

Årets fördjupande analys inrymmer ett stort antal studier och perspektiv på jämlikhet inom idrotten. Att sammanfatta ett så stort och mångfacetterat material är ingen enkel uppgift. Med denna reservation vill Centrum för idrottsforskning lyfta fram ett antal resultat och analyser.

Det finns en tydlig social gradient i den svenska idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet

De två förstnämnda kvantitativa studierna i årets fördjupade analys både bekräftar och förstärker bilden av en social gradient i den svenska idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet. Ungas deltagande i föreningsidrotten är starkt knutet till social position: andelen unga som föreningsidrottare är högst i socioekonomiskt starka grupper och lägst i de svaga. Sambandet åskådliggörs tydligt i Bengt Larssons studie. I hans analys av de ungas socioekonomiska bakgrund gjordes en uppdelning mellan utbildningsmässiga och ekonomiska aspekter. I kategorin högt utbildningskapital placerades unga vars föräldrar var högskoleutbildade och vilka själva hade för avsikt att gå ett studieförberedande gymnasieprogram. I kategorin lågt utbildningskapital ingick på motsvarande sätt unga vars föräldrar hade grundskola som högsta utbildningsnivå och vilka själva inte hade för avsikt att läsa ett studieförberedande program. I måttet ekonomiskt kapital mättes faktorer som boendeform, tillgång till fritidsbåt eller fritidshus samt möjligheten för familjen att resa på semester.

I figuren nedan redovisas hur deltagandet i föreningsidrott fördelade sig mellan unga med olika social position.

Figur 2.2 Medlemskap i idrottsförening i relation till utbildningskapital och ekonomiskt kapital bland 15-åringar 2018. Procent. N=268. $p < .001$ (Därmed är detta förhållande statistiskt säkerställt)

I den grupp unga som både hade lågt utbildningskapital och lågt ekonomiskt kapital var endast en knapp tredjedel medlemmar i en idrottsförening. Detta kan jämföras med gruppen som innehade högt kapital avseende utbildning och hushållsekonomi. I denna kategori var hela 80 procent medlemmar i en idrottsförening.

I *Ung livsstils* studie tilläggs att den socioekonomiska ojämlikheten i ungas föreningsidrottande bestod även efter att resultatet kontrollerats gentemot utländsk bakgrund. Detta indikerar att socioekonomisk bakgrund har en direkt inverkan på idrottsdeltagande för pojkar och flickor, och att ojämlikheten inte främst är en effekt av andra faktorer.

En följdfråga är om den socioekonomiska ojämlikheten i idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet ökat eller minskat över tid. Någon heltäckande analys av utvecklingen på nationell nivå har aldrig gjorts. En fingervisning ges däremot i bidraget från forskningsgruppen *Ung livsstil*. Deras upprepade undersökningar i sammanlagt sex kommuner – däribland Stockholm och Malmö – visade att ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund hade ökat i vissa kommuner och förblivit oförändrad i andra. Inte i något fall hade ojämlikheten i de ungas föreningsidrottande minskat.

I båda de kvantitativa studierna ingick analyser av kön. I studien från *Ung livsstil* blev resultatet att ojämlikheten i föreningsidrottande är större bland flickor än bland pojkar. Detta samband kvarstod även efter kontroll för utländsk bakgrund. Även Bengt Larsson noterade vissa könsmonster, såsom att flickor i Stockholms södra förorter föreningsidrottade i betydligt lägre utsträckning än flickor i andra miljöer. Han framhöll emellertid att andra faktorer verkar vara av större betydelse som förklaring på ungas tillhörighet i föreningsidrotten. Enligt hans data var hushållsekonomi och utbildning generellt sett starkast relaterat till föreningsmedlemskap. Att vara flicka eller pojke var därmed inte i lika hög grad avgörande för medlemskap i en idrottsförening. Ett undantag var emellertid Stockholms södra förorter, där kön visade sig vara den faktor som starkast förklarade flickor och pojkars olika grad av föreningsdeltagande.

I en avslutande analys betonar Larsson hur olika sociodemografiska faktorer samverkar och bildar skilda kontexter för ungas föreningsidrottande. Aspekter som utbildning, ekonomi, boendemiljö och kön skapar idrottskulturer av olika karaktär i olika delar av landet. En djupare förståelse för olika ungdomsgruppers (o)jämlika förutsättningar till föreningsidrottande måste således beakta både hur utbudet av fritidsmöjligheter och idrottskulturer skiljer sig åt i olika miljöer – och vilka konsekvenser detta får:

”Att vara flicka eller pojke, att tillhöra olika socioekonomiska grupper, att vistas i olika kulturella miljöer och påverkas av olika fritidsutbud betyder olika saker och får olika konsekvenser för idrottandet i olika inramningar. För en pojke i Luleå ser det kulturella uttrycket för idrott väsentligt annorlunda ut än för en flicka i Stockholm Syd, eller för en pojke i Stockholms innerstad.”

Ojämlig idrott är oförenligt med idrottsrörelsens egen värdegrund – och insatser görs för att öka eftersatta gruppers deltagande

Det andra övergripande resultatet är att den socioekonomiska ojämlikheten i svensk föreningsidrott bryter med idrottsrörelsens egen vision och värdegrund om ”allas rätt att få vara med”. Detta problem är dessutom välkänt och har motiverat en rad insatser för att motverka ojämlika förutsättningar för ungas deltagande.

Ett viktigt exempel är de storskaliga statliga utvecklingsinsatser på svensk idrottsrörelse som inleddes med *Handslaget 2004–2007* och därefter fortsatt inom

ramen för *Idrottslyftet*. Även om de uttalade syftena bakom dessa utvecklings-satsningar varierat över tid, har den övergripande intentionen alltid varit att få fler unga att börja med föreningsidrott samt att de också ska stanna kvar längre upp i åldrarna. Särskilt viktigt har det varit att nå underrepresenterade grupper och att motverka olika former av hinder för deltagande. Det är idrottsrörelsen som ansvarat för genomförandet av dessa utvecklingsinsatser, medan staten svarat för finansiering. Enbart för 2018 avsattes 579 miljoner kronor i det statliga idrottsstödet för utvecklingsinsatser.

Ett annat exempel är de särskilda statliga medel som beviljats idrottsrörelsen i syfte att möta och aktivera nyanlända och asylsökande. Denna satsning initierades 2015, till följd av den europeiska flyktingkrisen. Enbart under 2015–2018 tillfördes totalt 264 miljoner kronor i riktade statsanslag till idrottsrörelsen för integrationsinsatser. Enligt uppgifter från Riksidrottsförbundet har bidraget möjliggjort för 2 770 idrottsföreningar att genomföra idrottsaktiviteter för sammanlagt 275 000 unika deltagare. Insatser har genomförts i 279 av rikets 290 kommuner.

Även på regional och lokal nivå genomförs insatser med syftet att främja ökad jämlikhet. I vissa kommuner har särskilda bidrag inrättats, med explicit syfte att uppmuntra idrotts- och fritidsaktiviteter i utanförskapsområden och där föreningslivet är svagt. På många orter har frivilligorganisationer tillsammans med kommunen dessutom startat så kallade "fritidsbanker" och "sportotek" för att ge unga en möjlighet att utan kostnad få låna begagnad idrotts- och fritidsutrustning. Till detta kommer särskilda satsningar för att aktivera unga i socialt utsatta områden på helger och kvällstid. Ett exempel som ingår i årets fördjupade analys är fenomenet midnattsfotboll, som drivs av en nationell välgörenhetsstiftelse tillsammans med lokala organisationer. Aktiviteter genomförs på ett tiotal platser i Sverige, och finansiering sker delvis via kommunala bidrag.

Ytterligare exempel på en medvetenhet om ojämlika förutsättningar för idrottsdeltagande är det omfattande förändringsarbete som pågår inom Riksidrottsförbundet inom ramen för *Strategi 2025*. Denna satsning har skapats för att möta många av de stora utmaningar som präglar dagens idrottsrörelse, däribland ett minskat deltagande bland barn och ungdomar samt förekomsten av "trösklar" som begränsar olika samhällsgruppers deltagande. Ekonomi är en sådan utmaning. Ett av satsningens uttalade mål är nämligen att idrottsrörelsens sammansättning år 2025 ska spegla den svenska befolkningen i sin helhet, det vill säga att möjligheten

att träna, tävla och engagera sig i en förening inte ska vara ”beroende av individens ekonomiska förutsättningar eller var man bor”.

Alla dessa exempel vittnar om kunskap om att ojämlika förutsättningar präglar ungas idrottsdeltagande i Sverige. De visar också på en ambition hos idrottsrörelsen, politiska beslutsfattare och andra aktörer att förändra och att utjämna socioekonomiska och andra hinder. Samtidigt är förändringar på samhällsnivå svåra att åstadkomma. Det visar inte minst bidragen till årets fördjupade analys. Återstående slutsatser kretsar därför kring olika former av utmaningar och hinder för idrottsrörelsens möjligheter att främja ökad jämlikhet.

Idrottsrörelsens två konkurrerande uppdrag: att agera i medlemmarnas eller samhällets intresse?

En första utmaning ligger i att idrottsrörelsen har två delvis motstridiga uppdrag. I Wolf-Watz studie av hur idrottsrörelsen arbetar med jämlikhetsfrågor på nationell, regional och lokal nivå pekar han på den ansvarskonflikt som är inbyggd i situationer där idrottsföreningar förväntas möta stora samhällsutmaningar. Problemet är att idrottsrörelsen ytterst är en föreningsdemokratiskt uppbyggd organisation, där förbund och föreningars agerande ska spegla den samlade viljan hos de egna medlemmarna. Parallellt finns tydliga förväntningar på idrottsrörelsen kopplade till det offentliga stödet; förväntningar om att idrotten har vilja och kapacitet att nå ut till grupper utanför den egna medlemskåren.

”När regeringen specificerar sina förväntningar på idrottsrörelsen i arbetet för en jämlik idrott utgår den från alla människors rätt till tillträde till idrotten, att idrottsverksamheten ska vara anpassad till alla människors förutsättningar samt att den ska bidra till folkhälsa. Regeringen förväntar sig således att idrotten ska ta ansvar för fler än dem som i dag är medlemmar, i sitt arbete för en jämlik idrott. Detta blir motsägelsefullt om en aktör utgår från att verksamheten finns till enbart för dess medlemmar.”

Wolf-Watz hävdar inte att idrottsrörelsen enbart ser till sina medlemmars intressen. Däremot pekar han på den ofrånkomliga intressekonflikt som ligger mellan ett medlemsperspektiv och ett medborgarperspektiv – och han tillägger att det saknas en samsyn inom idrottsrörelsen för hur dessa två uppdrag förhåller sig till varandra. På lokal nivå finns det idrottsföreningar som anser att man har ett stort ansvar för alla unga i det egna lokalsamhället (ett medborgarperspektiv),

medan andra klubbar menar att ansvaret endast kan begränsas till de unga som är medlemmar (medlemsperspektiv). I idrottsrörelsens distriktsorganisationer finns en motsvarande oklar ansvarskonflikt mellan uppdraget att stödja regionens samtliga idrottsföreningar på ett likvärdigt sätt – och att prioritera stöd och insatser till områden där idrottslivet är svagt. Enligt Wolf-Watz gör distrikten dessutom olika bedömningar av sitt regionala ansvar, med resultatet att de hanterar sina kärnuppdrag på skilda sätt. För Riksidrottsförbundet på nationell nivå är utmaningen att möjligheten till en mer kraftfull styrning av de egna medlemsförbunden och det lokala idrottslivet i jämlikhetsfrågor begränsas av en decentraliserad maktstruktur i svensk idrottsrörelse. Riksidrottsförbundet kan uppmuntra, inspirera och till viss del belöna sina medlemsorganisationer – men man saknar mandat att bestämma över medlemsorganisationernas verksamhet eller att använda långtgående ekonomiska styrmedel.

En del idrottsföreningar – men långt ifrån alla – kan och vill göra sociala insatser för att motverka ojämlikhet inom idrotten

En andra utmaning handlar om att idrottsrörelsens lokala föreningar utgör en mycket brokig skara.

De bedriver olika verksamhet, är organiserade på skilda sätt, varierar i storlek samt verkar i vitt skilda geografiska kontexter. Dessutom har de olika synsätt och uppfattningar i alltifrån ambitionsnivåer till hur de ser på sitt ansvar i förhållande till de egna medlemmarna och invånarna i upptagningsområdet. Detta får givetvis konsekvenser för hur de förhåller sig i frågor om socioekonomisk jämlikhet och hur de ser på idrottens roll och möjlighet att möta samhällsliga utmaningar.

Denna problematik är central i bidraget från Cecilia Stenling och Josef Fahlén, Umeå universitet. Utifrån intervjuer med representanter från drygt 200 idrottsföreningar om deras självbild, mål och verksamhet identifierar de sammanlagt tio olika föreningstyper, vilka alla förekommer i svensk idrottsrörelse. Mot bakgrund av denna föreningstypologi analyserar forskarna därefter huruvida svensk idrott har ”beredskap att låna sig till andra syften än sina egna”, det vill säga i vilken utsträckning idrottsföreningar har intresse och kapacitet att axla ett medborgaransvar och påta sig uppgifter utöver den egna kärnverksamheten.

Stenling och Fahlén konstaterar att det finns idrottsföreningar som på ett självklart och naturligt sätt intresserar sig för underrepresenterade samhällsgrupper, för personer som inte är medlemmar och för den samhällsliga situationen i det

geografiska närområdet. Det gäller exempelvis föreningar som profilerar sig genom att erbjuda verksamhet för alla åldrar ("idrott hela livet") och föreningar där sociala mål är det centrala, exempelvis att ge asylsökande möjlighet att idrotta. Det gäller även klubbar som riktar sig till personer med funktionsnedsättningar och idrottsföreningar med glesbygdsbevarande syfte. Gemensamt för alla dessa föreningstyper är att de har en inkluderande syn på sina målgrupper. Just medborgarperspektivet framträder kanske tydligast i glesbygdsbevarande idrottsföreningar, där det primära syftet är att verka för bygdens utveckling och överlevnad och idrottsverksamheten följaktligen helt avgörs av behov och intressen hos individerna i det lokala upptagningsområdet.

Det finns således typer av idrottsföreningar med stor potential att främja jämlik idrott. Problemet är emellertid att dessa föreningstyper endast representerar en minoritet i svensk föreningsidrott. Enligt Stenling och Fahlén saknar åtminstone två tredjedelar av idrottsrörelsens föreningar ett fokus på underrepresenterade grupper. Dessa föreningar kan i värsta fall tvärtom bidra till ökad ojämlikhet inom idrotten. Tydligast gäller detta föreningar med olika former av elitprofil samt den så kallade "kompisgängsföreningen", som skapats av och för en grupp vänner, och där tillträdet för andra personer i princip är stängt.

Stenling och Fahlén är kluvna i sin analys av den mest vanligt förekommande föreningstypen, "idrottsskoleföreningen". Detta är på många sätt sinnebilden av en klassisk idrottsförening. Barn och ungdomar är där den primära målgruppen och dess syfte är framför allt att utbilda klubbens medlemmar i specifika tävlingsidrotter. Enligt forskarna kan föreningar av detta slag karakteriseras som "vi-för-oss-organisationer", där intresset i första hand är riktat till det egna kollektivet. Engagemanget för frågor utanför den egna kärnverksamheten och de egna medlemmarna är följaktligen begränsat. Ur det perspektivet är denna föreningstyp inte lämpad för att delta i politiskt formulerade initiativ av olika slag. På samma gång är man vanligtvis i behov av intäkter för att finansiera sina aktiviteter. De kan därför mycket väl välja att ingå i initiativ motsvarande *Idrottslyftet*, om det bedöms vara till gagn för den egna föreningen.

Stenling och Fahlén menar att det finns stor potential inom idrottsrörelsen för att främja jämlikhet. Men samtidigt måste statens förväntningar på "idrottsföreningars vilja och förmåga att agera utförare av politiskt formulerade initiativ" sannolikt tonas ned, "eller i varje fall beakta att alla föreningar inte har samma vilja och förmåga".

Möjligheter och begränsningar i idrottsrörelsens insatser för jämlikhet och integration

Två bidrag i analysen handlar om specifika insatser som genomförts inom idrottsrörelsen för att främja jämlikhet och integration. Riksidrottsförbundets kansli har medverkat med en utförlig redogörelse för regeringens och idrottsrörelsens gemensamma satsning för nyanlända och asylsökande. Utmärkande för denna satsning är att Riksidrottsförbundet visserligen beslutade om övergripande mål för verksamheten, men därefter överlät till distriktsidrottsförbund och lokala föreningar att själva utforma sina insatser grundat på egna förutsättningar och behov. Denna decentraliserade ansvarsfördelning har även varit tydlig i bidragets fördelning. Av de totalt 264 miljonerna som regeringen beviljade Riksidrottsförbundet för detta ändamål under perioden 2015–2018 kom sammanlagt 221 miljoner (84 procent) att tillföras idrottsrörelsens regionala organisation. I distrikten utdelades 82 miljoner (cirka 37 procent) till lokala idrottsföreningar i form av projektbidrag. Endast en mindre del av satsningen, cirka 20 miljoner kronor, tillfördes specialidrottsförbunden.

I arbetet med att nå nyanlända och asylsökande fick idrottsrörelsens regionala organisation en viktig roll. I varje distrikt anställdes särskilda koordinators med uppgift att samordna och utgöra en länk mellan målgruppen, idrottsföreningar, kommuner och andra aktörer. Även på lokal nivå ledde satsningen till omfattande aktivitet. Enligt Riksidrottsförbundets uppgifter genomfördes sammanlagt cirka 3 200 projekt under 2015–2018, i nära nog alla landets kommuner. De konkreta insatserna har skiftat över tid. I den europeiska flyktingkrisens inledningsskede, 2015–2016, handlade många föreningsprojekt om att så snabbt som möjligt erbjuda tillfälliga verksamheter för nyanlända och asylsökande. Sedan 2017 har emellertid flyktingmottagandet minskat. Parallellt har många nyanlända och asylsökande lämnat Migrationsverkets och kommunernas tillfälliga boenden. Detta har gjort det svårare för idrottsrörelsen att nå ut till målgruppen. Några följer av detta är att antalet föreningsprojekt minskat, och att distriktsidrottsförbunden använt mer resurser till samordning samt för att skapa mötesplatser för nyanlända och idrottsföreningar, inte sällan i stadsdelar och bostadsområden där föreningsidrotten är svagt etablerad. Vidare har ökade resurser lagts på utbildningsinsatser riktade till föreningar och kompetensutveckling av distriktens personal och förtroendevalda i frågor kopplade till migration, integration och normkritik.

Enligt Riksidrottsförbundets bedömning har det funnits vissa svagheter i både styrningen och uppföljningen av satsningen, något som sammanhänger med

distriktsidrottsförbundens relativt långtgående frihet att själva utforma sina strategier och att de exceptionella förhållanden som rådde i flyktingkrisens inledningsskede krävde omedelbara åtgärder. Med denna reservation konstaterar Riksidrottsförbundet emellertid att satsningen haft flera positiva effekter. Inom idrottsrörelsen har integrationsfrågor fått en mer framträdande position. Även distriktsidrottsförbundens ställning har stärkts. Därtill har möjligheten att kunna anställa särskilda koordinatörer tillfört både ny kompetens och nya kontakter med externa aktörer.

Riksidrottsförbundet konstaterar fortsatt att satsningen nått ut brett – men tillägger att spridningen varit ojämn. För det första har insatserna nått pojkar i mycket större utsträckning än flickor – något som sammanhänger med att pojkar och män också var kraftigt överrepresenterade bland de personer som sökte asyl i Sverige under denna period. För det andra fick satsningen visserligen nationell spridning, men det uppstod samtidigt en snedvridning av resurser. Fördelningen av stöd till idrottsföreningar på kommunal nivå speglade inte hur gruppen asylsökande fördelades över landets kommuner, utan närmast hur idrottsföreningar tillförs andra bidrag, såsom LOK-stöd och Idrottslyftsmedel. Denna snedvridning gynnade socioekonomiskt starka kommuner med ett aktivt idrottsliv, men förhållandevis få asylsökande.

Bilden av idrottsrörelsens integrationsinsatser kompletteras av Dahlstedt och Ekholms kvalitativa analys av fenomenet midnattsfotboll. Detta är ett av många exempel på riktade insatser som genomförs i Sverige med syfte att aktivera unga på kvällstid i socialt utsatta områden. I just detta fall handlar det om enkla fotbollscupper som anordnas på lördagskvällar. Verksamheten är gratis, öppen för alla som önskar delta och enkel: matcherna spelas i femmannalag enligt principen ”första målet vinner”. Evenemangen är dessutom populära och kan samla över hundra barn och ungdomar under en kväll. Många är där för att spela fotboll, andra för att titta på eller umgås med sina kompisar.

Dahlstedt och Ekholm konstaterar att midnattsfotboll är en uppskattad verksamhet hos både deltagare och arrangörer. Av deltagarna, inte minst asylsökande, beskrivs verksamheten som ett positivt andningshål i en övrig svår livssituation och en möjlighet till socialt umgänge och att knyta kontakter. Arrangörerna betonar på motsvarande sätt verksamhetens sociala mål: att midnattsfotboll både kan motverka kriminalitet, droganvändning och bråk på helger samtidigt som det främjar integration, skötsamhet och personlig utveckling. Som motvikt till dessa

positiva beskrivningar påpekar forskarna å sin sida att midnattsfotboll är en verksamhet av begränsad räckvidd. För det första är det nästan uteslutande pojkar som deltar i verksamheten. För det andra är deltagandet starkt dominerat av unga från socialt utsatta bostadsområden. Ur ett sociodemografiskt perspektiv kan verksamheten därmed inte beskrivas som integrerande.

Studieförfattarna tillägger att midnattsfotbollen såsom företeelse inte främst kan ses som en lösning – det är snarare ett symptom på ojämlikhetens problem. Det är ett symptom på att unga har olika förutsättningar och villkor i samhället. En verksamhet som midnattsfotboll kan bara uppstå i ett samhälle präglad av ojämlikhet och segregation.

I en avslutande analys understryker Dahlstedt och Ekholm att det måste ställas rimliga förväntningar på vilka långsiktiga samhällseffekter en aktivitet som midnattsfotboll kan tänkas ha. Risker är annars att satsningar som dessa framstår som misslyckade, trots att de i realiteten förbättrar tillvaron för de personer som deltar. Poängen är att midnattsfotboll visserligen inte kan råda bot på ojämlika villkor i samhället – men det kan erbjuda positiva upplevelser och vara av värde för unga som befinner sig i en socialt utsatt situation:

”Det arbete som bedrivs inom midnattsfotbollen är knappast struktur-
förändrande, eller kan i grunden adressera de strukturella villkor som
skapar ojämlikhet och segregation. Däremot kan det minska konsekvenserna av, eller kompensera för, dessa faktorer, inte minst genom att
göra deltagande i idrott mer tillgängligt.”

Det svåra men viktiga steget från integration till inkludering

I ideologiskt avseende innehåller *Strategi 2025* flera och viktiga perspektivförändringar. En sådan är att tidigare resonemang om ”integration” ersatts av den alternativa termen ”inkludering”. Skiftet kan förklaras med att integration tenderar att fokusera på olika gruppers olikheter (”vi” och ”dom”) och nyttoperspektiv. Ofta motiveras exempelvis jämställdhetsinsatser eller integrationsprojekt inom idrotten med att fler flickor gör idrottsverksamheten bättre, eller att personer med utländsk bakgrund kan få en väg in i det svenska samhället. Termen inkludering lägger inte samma tyngd på effekterna eller nyttan av integration. Tvärtom är i stället delaktighet i idrottsrörelsen en demokratisk rättighet: att vi alla har rätt att få tillhöra idrottsrörelsen *oavsett* våra individuella förutsättningar, intressen och behov samt utan hänvisning till olika grupp tillhörigheter.

I bidraget från Riksidrottsförbundet beskrivs hur denna perspektivförflyttning blev en viktig lärdom av satsningen på att välkomna nyanlända och asylsökande. I början av flyktingkrisen gjordes insatser som framför allt handlade om att *aktivera* målgruppen. Dessa kunde visserligen ge nyanlända något att göra i väntan på besked om asyl, men saknade ofta koppling till idrottsföreningarnas ordinarie verksamhet. Med tiden skiftades insatsernas fokus. Tillfälliga insatser ersattes av ett utvecklingsarbete, där idrottsföreningar utmanats att reflektera över sina verksamheter och vad det på allvar innebär att verka för inkludering.

Ett inkluderingsperspektiv är även centralt i bidraget från Susanna Geidne, Örebro universitet, och Kajsa Jerlinder, Högskolan i Gävle. I texten diskuteras möjligheter och begränsningar att tillhöra föreningsidrotten för personer med funktionsnedsättning. Analysen tar utgångspunkt i att det finns både många och skilda hinder för denna grupp. Vissa hinder är sådana som kan begränsa alla människors föreningsidrottande, såsom låg motivation eller begränsad tillgång till föreningsliv eller idrottsanläggningar i det egna närområdet. Men förutom detta finns hinder med koppling till själva funktionsnedsättningen, såsom oro för skador eller att bli retad, brist på anpassade idrottsaktiviteter eller problem kopplade till transport till och från idrotten. Personer med funktionsnedsättning kan även vara beroende av särskilt stöd i form av till exempel assistans, färdtjänst och hjälpmedel. Av detta följer att personer med funktionsnedsättningar är en utsatt grupp med ojämlika möjligheter att tillhöra föreningsidrotten. Den fråga som Geidne och Jerlinder därför ställer sig är hur idrottsföreningar gör för att inkludera denna grupp i den ordinarie idrottsverksamheten.

Deras studie är framför allt utformad som en forskningsöversikt. Forskarna konstaterar att det finns olika teoretiska modeller för hur idrottsföreningar kan agera för att inkludera personer med funktionsnedsättningar – men det finns mycket lite forskning på om och hur idrottsföreningar gör detta i praktiken. Ett fåtal studier har gjorts, primärt med fokus på tidsbegränsade projekt i några stora lagidrotter. Mot denna bakgrund kompletterar de sin analys med intervjuer av företrädare för ett distriktsidrottsförbund och ett regionalt parasportförbund. Av dessa intervjuer att döma, är idrottsföreningar ofta positiva till att inkludera personer med funktionsnedsättningar i den ordinarie verksamheten. Vidare finns det även kompetens hos ledare och tränare i idrottsrörelsen för att göra detta på ett bra sätt. Men det finns även utmaningar och hinder, inte minst att inkludering av denna målgrupp kan medföra ökade kostnader för föreningar i form av extra ledare och material.

Sammantaget menar Geidne och Jerlinder att det i dag finns en medvetenhet inom idrottsrörelsen om värdet av inkludering. Det som krävs är att ord översätts till konkret handling:

”Det räcker således inte att uppmana människor att delta i idrott. Om inte de sociala normerna eller de miljömässiga begränsningarna beaktas kommer dessa uppmaningar inte att medföra några förändringar.⁹ Riktlinjer och dokument på nationell och regional nivå är inte heller alltid till nytta i praktiken, om det inte finns en person som är villig att investera tid, kraft och energi att ifrågasätta föreningens kultur och genomföra förändringsarbete.”

Måste idrottsrörelsen ompröva sitt uppdrag – eller måste staten ompröva sina förväntningar på idrottsrörelsens samhällsnytta?

Flera av bidragen i årets fördjupade analys betonar att möjligheten att motverka ojämlikhet i föreningsidrotten begränsas av idrottsrörelsens decentraliserade organisationsstruktur. En ytterligare försvårande faktor är platsbundenhet. En lokal förening kan endast verka och ta ansvar för sitt lokala upptagningsområde. På motsvarande sätt kan ett distriktsidrottsförbund endast ta ansvar för sin region. Denna iakttagelse framstår som närmast självklar – men den har viktiga implikationer i diskussioner om idrottsrörelsens möjlighet att verka för jämlikhet och sociala mål. Individens förutsättningar att föreningsidrotta är starkt kontextuella: de avgörs av det utbud av möjligheter som erbjuds i den egna regionen eller i lokalsamhället.

Insikten att idrottsrörelsen har begränsade förutsättningar att verka för socioekonomisk jämlikhet väcker svåra frågor om hur idrottsrörelsen ska hantera balansen mellan ett medlemsperspektiv och ett medborgarperspektiv – och om det finns strukturer, arbetsformer och synsätt som bör reformeras. De forskare som deltagit i årets fördjupande analys är oeniga. Enligt Wolf-Watz är idrottsrörelsen en stor samhällsaktör med kapacitet att verka för jämlikhet inom sitt område. Man har dessutom kunskap om var sociodemografiska utmaningar finns – liksom om var behoven är som störst.

Problemet är att möjligheten till mer kraftfulla åtgärder begränsas av att det saknas mandat i den egna organisationen för tydligare prioriteringar och styrning av

⁹ McNeill, L. H. m.fl. (2006). "Social environment and physical activity". *I Social Science & Medicine*, vol. 63, nr. 4, s. 1011–1022.

resurser. Idrottsrörelsen står följaktligen inför ett val: antingen måste de egna beslutsprocesserna förändras för att bättre kunna svara mot statens förväntningar på jämlikhet och medborgarperspektiv – eller måste statens förväntningar sänkas och anpassas till vad idrottsrörelsen har faktisk möjlighet att möta:

”För att idrottsrörelsen på ett effektivt sätt ska kunna bidra till jämlik idrott krävs processer för hur kunskap om regionala och nationella skillnader mellan grupper knyts till konkreta, samordnade och utjämnade aktiviteter på regional och central nivå. Men det skulle samtidigt kräva att idrottsrörelsen, från föreningar till Riksidrottsförbundet, omdefinierar sitt uppdrag till att vara en aktör som arbetar för alla medborgares utveckling – mer än bara sina medlemmars.”

Stenling och Fahlén vänder på perspektivet. De frågar sig i stället vad som egentligen är giltiga förväntningar att ställa på idrottsrörelsen – och om ett medborgarperspektiv kan förenas med principen om en fri och självständig idrottsrörelse:

”Om staten är uppriktig i sitt mål att främja en självständig idrottsrörelse, bör man möjligen undvika att trampa idrotten på tårna genom att formulera initiativ som ur idrottens perspektiv är knutna till betydande resurser, och vars inneboende mål och medel i alltför stor utsträckning skiljer sig från idrottens egna. Med utgångspunkt i den befintliga kunskapen inom området kan nämligen två negativa konsekvenser följa av en sådan politik ur statens perspektiv. För det första, i den mån sådana initiativ inte leder till någon förändring innebär det en ineffektiv användning av offentliga medel. För det andra, i den mån initiativen de facto leder till förändring innebär det en ökad statlig styrning på bekostnad av idrottens autonomi.”

Mot en ny statlig idrottspolitik? Från en ”hjälpande hand” till ett ”handslag”.

Centrum för idrottsforsknings fördjupade analys för 2018 handlar om idrott och jämlikhet. De forskare som medverkat har både bekräftat att ungas deltagande i föreningsidrott styrs av sociodemografiska faktorer – att det finns en social gradient i barn- och ungdomsidrotten – och analyserat möjligheter och begränsningar för idrottsrörelsen att motverka dagens ojämlika förutsättningar. Det återstår att kommentera den offentliga politikens roll i detta arbete. I enlighet med vårt

regeringsuppdrag avslutas årets fördjupade analys med en reflektion över det statliga och kommunala stödets betydelse och effektivitet i frågor kopplade till idrott, jämlikhet och socioekonomi.

Det offentliga stödet till idrotten är omfattande och utdelas i många former. Statsanslaget består framför allt av organisationsstöd till idrottsrörelsens medlemsförbund och centrala kansli, aktivitetsstöd till lokala idrottsföreningar samt särskilda medel för utvecklingsinsatser och projekt. Kommunerna bidrar med finansiering av anläggningar, subventioner, kontantbidrag och olika former av immateriellt stöd. Alla dessa bidrag bildar en komplex väv av offentliga resurser som kontinuerligt tillförs svensk idrottsrörelse. Bidragen har olika utformning, syften och bakgrund. Betraktat över tid kan emellertid det samlade offentliga stödet till idrotten, såsom det utvecklades under 1900-talet, karakteriseras som en sorts hjälp till självhjälp. Utgångspunkten har varit att idrottsrörelsen är en ideell folkrörelse som tillför positiva värden för samhället – och stat och kommuners roll har varit att underlätta för idrottsrörelsen att vara och förbli denna stora, men samtidigt självständiga samhällsaktör.

Mycket av denna hjälp till självhjälp-politik gäller än i dag. Den är konkretiserad i omfattande organisationsstöd till idrottsrörelsens medlemsförbund, i aktivitetsstöd till lokala idrottsföreningar och i kommunala investeringar i idrottsanläggningar och idrottslig infrastruktur. Det är klassiska bidragsformer med avsikt att hjälpa idrottsrörelsen utan att samtidigt styra eller förändra verksamhetens inriktning och innehåll. De nya bidragsformer som tillkommit sedan millennieskiftet är emellertid annorlunda både till utformning och i fråga om förväntningar. *Handslaget* och *Idrottslyftet* är storskaliga projektbidrag, som skapades för att på bred front öka fysisk aktivitet och idrott bland unga: målet var att ge idrottsrörelsen möjlighet att utveckla sin verksamhet, för att därigenom rekrytera nya grupper och få fler unga att stanna kvar längre upp i åldrarna. Efterföljande projektanslag för att aktivera nyanlända och asylsökande samt öka den fysiska aktiviteten i skolan är ytterligare exempel på bidrag, där idrottsrörelsen och staten förväntas samarbeta för att nå och aktivera specifika samhällsgrupper.

Alla de bidrag som tillkommit under senare år är erkännanden av föreningsidrottens samhällsroll. De bygger på en tilltro till idrottsrörelsens samhälleliga mervärde. Bidragen är däremot samtidigt preciserade och avgränsade på ett sätt som bryter med den traditionella hjälp till självhjälp-politiken. Därtill bygger de på

starka förväntningar om att idrottsrörelsen har kapacitet att möta stora samhällsutmaningar. Det är dessutom bidrag som sätter medborgarna och det omgivande samhället i fokus, snarare än idrottsrörelsens egenvärde.

En följdfråga blir därmed hur man kan förstå denna nya idrottspolitik. En första möjlighet är att tolka de nya bidragsformerna som ett resultat av de ideal om mål- och resultatstyrning som växt sig starka i svensk statsförvaltning sedan 1990-talet, och som successivt vidgats till att även omfatta statens relation till det civila samhället. Kännetecknande för denna styrningsform är nämligen en tydlig ansvarsfördelningsprincip, där statens uppgift är att formulera mål för politiken – gärna mätbara effektmål som kan utvärderas i efterhand – men underliggande att myndigheter och tjänstemän därefter ges stor frihet att själva avgöra hur dessa mål ska realiseras. Ur detta perspektiv ska den förändrade idrottspolitiken kanske inte främst tolkas som att inriktningen på den statliga politiken ändrat karaktär. Förändringen tolkas med fördel snarare som en tydligare formalisering av idrottspolitikens mål och parternas skilda roller och ansvar: att det ”implicita kontrakt” som tidigare präglat svensk idrottspolitik ersatts av explicita mål och reglerade styrningsformer.

En andra tolkning är att se den nya idrottspolitiken som ett utslag av *governance*. Begreppet är omdebatterat, men förekommer ofta i statsvetenskapliga diskussioner om politisk styrning i moderna samhällen. Utgångspunkten för detta synsätt är att dagens globaliserade samhällen är så komplexa och sammanvävda att det inte längre är möjligt för politiker att styra enligt traditionella, hierarkiska principer. Stora samhällsutmaningar kan inte lösas enbart på statlig väg, utan kräver att fler aktörer bjuds in i den politiska processen, alltifrån andra myndigheter till företag och intresseorganisationer. Utmärkande för *governance* är således inte att politiker vill öka den statliga styrningen. Målet är snarare att skapa en politik baserad på dialog och förhandling med externa samhällsaktörer. På idrottspolitikens område skulle de nya bidragsformerna och den nya statliga styrning som utvecklats sedan millennieskiftet alltså inte främst uppfattas som att idrottsrörelsen blivit ett redskap för statens socialpolitiska strävanden. Ur ett *governance*-perspektiv ska skiftet snarare tolkas som ett erbjudande om partnerskap. Medan den traditionella statliga idrottspolitiken har tydlig karaktär av en sorts ”hjälpande hand” från staten till idrottsrörelsen, är de nya bidragsformerna snarare att tolka som ett ”handslag”, där staten och idrottsrörelsen går samman för att möta gemensamma samhällsutmaningar. En sådan politik kan dock inte skapas utan att utmana etablerade synsätt och relationer. Det är en politik som betonar föreningsidrottens samhällsroll

och mervärde, snarare än dess självständighet och egenvärde. Det är en politik som betonar ett medborgarperspektiv snarare än ett medlemsperspektiv.

Avslutning: två svar på frågan om det offentliga stödets roll för att främja jämlik idrott

Det beskrivna skiftet i den statliga idrottspolitikens kommenteras i Riksidrottsförbundets bidrag till årets fördjupade analys. Under rubriken ”En legitimitetsfråga från två håll” konstateras att satsningar ”där idrottens samhällsnytta blir framträdande, eventuellt på bekostnad av idrottens egenvärde” kan leda till missnöje bland Riksidrottsförbundets medlemsförbund. En konflikt uppstår där legitimiteten gentemot staten – och ansvaret att förverkliga de statliga idrottspolitiska målen – ställs mot legitimiteten gentemot den egna medlemskåren. Budskapet är att framgångsrik idrottspolitik behöver legitimitet *åt båda håll* – att ett samhällsansvar måste balanseras med ett medlemsperspektiv.

”Riksidrottsförbundet behöver genom ständig dialog, både med staten och de egna medlemmarna, säkerställa att nya satsningar har legitimitet. För detta krävs också att Riksidrottsförbundet fortsätter att betona idrottsrörelsens självständighet – även inom ramen för särskilda satsningar – genom att motarbeta detaljstyrning och därmed skapa största möjliga handlingsutrymme att forma verksamheten i enlighet med idrottens *Strategi 2025*. Så länge den senare harmonierar med statens idrottspolitiska inriktning torde också denna ordning kunna tillfredsställa samtliga parter.”

Enligt Centrum för idrottsforskningens bedömning är detta en möjlighet. Det omfattande strategiarbete som för närvarande genomförs inom idrottsrörelsen kan nämligen i stor utsträckning betraktas just som ett handslag med staten. I satsningen är ett medlemsperspektiv ständigt närvarande i övergripande målformuleringar, såsom att ”idrottens värdegrund är vår styrka” och i utvecklingsresan ”den moderna föreningen engagerar”. Samtidigt betonas lika starkt att idrottsrörelsen tar ett samhällsansvar och att man vill nå ut, inkludera och engagera ”pojkar och flickor, män och kvinnor och i olika åldrar och med olika förutsättningar och bakgrund”. Det som återstår är att se vilka konkreta resultat som detta strategiarbete kommer att få på idrottsrörelsens framtida organisation och verksamhet – och i vilken utsträckning det kommer att motverka den ojämlikhet som alltjämt råder i dag. Vår analys visar att det finns föreningar inom idrottsrörelsen med både vilja och kapacitet att bidra i kampen mot olika former av

samhällsutmaningar – men det finns också föreningar som avgränsar sitt ansvar till den egna kärnverksamheten och de egna medlemmarna. Vi ser därmed två svar på frågan om det statliga och kommunala stödet är effektivt och har betydelse i frågor kopplat till idrott, jämlikhet och socioekonomi.

Ett första svar är att stödet kan vara av stor betydelse om det matchas med idrottsföreningar som är bärare av motsvarande sociala strävanden. Om det offentliga resurser för att minska de ojämlika förutsättningarna inom idrotten kanaliseras till sådana föreningar som har kapacitet och vilja att verka för inkludering och jämlikhet i idrotten – att göra ett handslag med stat och kommun – blir effekten rimligtvis större än om bidraget tillförs idrottsföreningar utan motsvarande ambitioner. Här är poängen att idrottsrörelsens föreningar inte får betraktas som en enhetlig kategori – och att valet av fördelningsstrategi är avgörande för stödets effektivitet.

Vårt andra svar är mer framåtblickande. Idrottsrörelsens pågående strategiarbete handlar i stor utsträckning om att uppmuntra nya perspektiv, förhållningssätt och strategier i föreningsidrotten med fokus på inkluderings- och jämlikhetsperspektiv. Om detta strategiarbete blir framgångsrikt, kommer fler idrottsföreningar att engageras i kampen mot strukturella hinder och ojämlika förutsättningar inom idrotten. Likaså kommer effektiviteten i det offentliga stödet för jämlik idrott att öka.

3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten

Inledning

I CIF:s uppdrag ingår en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten utifrån ett så kallat indikatorsystem. Indikatorer är statistiska mått vilka påvisar eller indikerar tillstånd eller förändringsprocesser inom större system. Syftet med indikatorer är följaktligen att bedöma utvecklingen inom ett område genom kontinuerlig uppföljning av en begränsad uppsättning data.

Indikatorer är förhållandevis enkla analysinstrument. Styrkan ligger i deras förmåga att förenkla och identifiera utvecklingsprocesser och därmed skapa förståelse för en ofta komplex verklighet. Samtidigt får de inte förväxlas med forskningsresultat. Indikatorer avser främst att spegla i vilken riktning ett område utvecklas – men de kan sällan användas för att förklara varför en viss förändring sker. För mer kvalitativt inriktade frågeställningar och analyser blir därmed kompletterande forskning nödvändigt. Av detta följer att indikatorer med fördel kan användas som ett första led i en större uppföljningsprocess. De är – och ska vara – enkla och lättillgängliga data, som skapar en första överblick över ett område och påvisar eventuella utvecklingstendenser. Därefter kan uppföljningen kompletteras med fördjupad analys eller forskning inom de aspekter där indikatorerna belyst ett behov av ytterligare kunskapsinsamling.

Indikatorsystemets syfte: att följa upp föreningsidrotten

Det övergripande syftet med CIF:s indikatorsystem är att följa upp statens stöd till idrotten, med utgångspunkt i regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 2009:1589). Av förordningen framgår att statsbidrag endast får beviljas 1) organisationer som är anslutna till Riksidrottsförbundet (RF), 2) Sveriges Olympiska Kommité (SOK) samt 3) huvudmän för utbildning vid riksrekryterande idrottsgymnasier. Bidraget är alltså – med undantag för till riksidrottsgymnasierna – öronmärkt för frivilligt organiserad föreningsidrott. Detta gäller även vårt indikatorsystem. Idrott kan bedrivas på många sätt och i många skilda organisatoriska former. I begreppet ryms alltifrån traditionell träning i idrottsföreningar och motionsaktiviteter på kommersiella gym till friluftsliv och

skolämnet idrott och hälsa. I CIF:s indikatorsystem är det den så kallade folkrörelseidrotten som ska följas upp.

I frågan om vad staten vill uppnå med sitt stöd, stadgas i förordningen att statsbidraget ska främja verksamhet som:

- bidrar till att utveckla barn och ungdomars intresse och benägenhet för motion och idrott,
- bedrivs ur ett barnrättsperspektiv, bland annat genom att öka barn och ungdomars inflytande över och ansvar för sitt idrottande,
- gör det möjligt för alla människor att utöva idrott och motion,
- bidrar till att väcka ett livslångt intresse för motion och därmed främjar en god hälsa hos alla människor,
- syftar till att ge flickor och pojkar respektive kvinnor och män lika förutsättningar att delta i idrottsverksamhet,
- främjar integration och god etik,
- aktivt motverkar dopning inom idrotten, och
- stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft.

Det indikatorsystem som redovisas nedan baseras alltså på statsbidragets avgränsningar och preciseringar. Först har förordningens bestämmelser och syftesparagrafer delats in i fem målområden. För vart och ett av dessa målområden har därefter indikatorer utformats. Målområdena är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Om indikatorsystemets allmänna principer och underlag

Vid utformningen av ett indikatorsystem finns olika krav att beakta. Vissa krav handlar om vetenskaplig kvalitetssäkring. Sådana metodfrågor diskuteras nedan i avsnittet *Om indikatorer, statistik och vetenskaplig tillförlitlighet*. Andra hänsynstaganden handlar om att skapa smidighet och tillämpbarhet i uppföljningssystemet. Som exempel bör indikatorerna vara förhållandevis enkla att ta fram, företrädesvis via offentlig statistik eller andra, större databaser. Vidare bör indikatorer vara begripliga och entydiga att tolka. Även för en relativt oinitierad bedömare ska det vara tydligt vad indikatorn avser att mäta och hur resultatet ska bedömas. Slutligen återstår politiskt orienterade hänsynstaganden, såsom att indikatorerna bör belysa förhållanden som uppfattas som viktiga för medborgarnas välfärd och dessutom är politiskt möjliga att förändra.

Underlaget till vårt indikatorsystem baseras på många och olika källor. Merparten av informationen har inhämtats via Riksidrottsförbundet, exempelvis uppgifter om specialidrottsförbundens medlemsbestånd, styrelsesammansättning och ekonomi. För aktivitetsnivån inom barn- och ungdomsidrotten har den så kallade LOK-stödsstatistiken använts. Information om ledaruppdrag, kostnader för idrottsutrustning med mera har inhämtats från Riksidrottsförbundets årliga enkätstudie, *Svenska folkets relation till motion och idrott*.

Vid sidan av Riksidrottsförbundet har SISU Idrottsutbildarna tillhandahållit information om genomförda studieinsatser inom idrottsrörelsen, medan Sveriges Olympiska Kommitté (SOK) har bidragit med uppgifter på elitidrottsområdet för de idrotter som ingår i det olympiska programmet.

Offentlig statistik har inhämtats genom Statistiska centralbyråns (SCB) undersökningar av levnadsförhållanden i Sverige (ULF och Barn-ULF) och Folkhälsomyndigheten (*Nationella folkhälsoenkäten*).

Om indikatorer, statistik och vetenskaplig tillförlitlighet

Att utveckla nya databaser inom ett politikområde är ofta både kostsamt och tidskrävande. Många indikatorsystem utvecklas därför ur befintlig statistik. Strategin kan enklast beskrivas som en sorts jämkning mellan de frågor man önskar få besvarade i uppföljningssystemet, och den statistik eller information som står till buds via myndigheter och andra organisationers regelbundna informationsinsamling. En sådan process väcker många och viktiga metodfrågor. En första fråga är givetvis om de indikatorer som konstrueras har förmåga att mäta det som faktiskt

avses (validitetskrav). Om målet exempelvis är att mäta den samlade svenska elitidrottens internationella konkurrenskraft räcker det inte att enbart samla in information om svenska resultat i olympiska spel. En andra fråga handlar om kvaliteten på den information som indikatorerna bygger på. Har kunskapen insamlats i enlighet med vetenskapliga principer? Finns det brister eller begränsningar i informationen? Kort sagt: Hur tillförlitliga är egentligen de svar indikatorerna bygger på?

Något som ytterligare komplicerar är att många myndigheter och forskargrupper visserligen kan vara intresserade av en gemensam frågeställning, men att de använder så olika urvalsmetoder, mättekniker eller begreppsdefinitioner att det blir svårt att jämföra resultatet av deras arbete.

De allra flesta vetenskapliga studier är en kompromiss mellan det önskvärda och det möjliga. Detta gäller inte minst stora befolkningsstudier. Av praktiska skäl bygger denna typ av undersökningar ofta på så kallade enkätdata, det vill säga att information inhämtats hos större befolkningsgrupper genom företrädesvis enkäter eller intervjuer. I sådana kvantitativt inriktade undersökningar är principen enkel: ju fler i undersökningspopulationen som besvarar forskarnas frågor, desto större sannolikhet att befolkningsgruppens sammansättning speglas på ett korrekt sätt. Samtidigt ökar kostnaderna snabbt i takt med frågeformulärens längd och antalet tillfrågade. I praktiken bygger därför många enkätstudier på ett begränsat antal frågeställningar och ett mindre urval av den grupp man avser att undersöka. Detta är givetvis viktigt att beakta när man ska bedöma studiernas resultat.

Ett ytterligare metodproblem vid enkäter är att de tillfrågade inte alltid ger helt sanningsenliga svar. Forskning har bland annat visat att det finns en generell tendens hos respondenter att svara positivt och att det krävs starkare motiv för att svara negativt. Denna tendens att föredra positiva svar är särskilt tydlig hos barn. När frågorna rör socialt önskvärda beteenden – såsom i vilken utsträckning man har en fysiskt aktiv och hälsosam livsstil – tillkommer risken att de tillfrågades svar påverkas av samhällets förväntningar.

Avslutningsvis återstår problemet att många människor av olika skäl väljer att inte besvara forskares frågor och enkäter. Om svarsbenägenheten varierar mellan olika svarsgrupper (exempelvis att kvinnor svarar i mindre utsträckning än män) uppstår risken att datamaterialet blir skevt. Om antalet svarande dessutom blir alltför litet uppstår risken att de svarande inte speglar sina svarsgrupper på ett korrekt sätt. I bedömningen av olika statistiska undersökningar är det därför viktigt att alltid ta

hänsyn till faktorer som antalet tillfrågade i studien, den reella svarsfrekvensen samt huruvida forskarna bedömt studiens representativitet genom en bortfallsanalys.

Förändringar i indikatorsystemets källor

Sedan 2013 års rapport har delar av underlaget för CIF:s indikatorsystem förändrats. I uppgifter från Riksidrottsförbundet har det elektroniska verksamhets-systemet IdrottOnline införts som källa för information om medlemsförbundens storlek och sammansättning. Vidare har den tidigare enkätstudien *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor* reviderats och ersatts av *Svenska folkets relation till motion och idrott*.

Sedan 2015 har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) upphört att sammanställa information om idrottsskador. Indikator 2.3 om skadade i olycksfall inom idrotten kan därmed inte redovisas. Enligt CIF är det angeläget att utveckla nya system för att kartlägga och följa utvecklingen av idrottsskador i Sverige.

Även indikatorerna 3.2 och 3.3 om ungas deltagande i olika idrotter och tillgång till anläggningar har utgått, eftersom underlaget baserats på frågor som inte längre ingår i SCB:s årliga levnadsvaneundersökningar.

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområdet behandlar idrottens ställning som frivilligt organiserad folkrörelse, dess självständighet i förhållande till stat respektive marknad, det ideella ledarskapets omfattning och betydelse med mera.

Målområde 1 innehåller sammanlagt sex indikatorer. De första fyra avser idrottens karaktär av ideell rörelse (folkrörelse) mätt i föreningsmedlemskap, aktiviteter inom barn- och ungdomsidrotten samt ideellt engagemang. De följande två speglar föreningsidrottens existensvillkor i relation till stat och marknad, mätt efter specialidrottsförbundens totala omsättning och offentliga stöd.

Indikator 1.1 Medlemmar i idrottsrörelsen

Precisering: Idrottsrörelsens totalpopulation fördelat på kön och ålder (6–80 år)

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: IdrottOnline samt enkätstudien *Svenska folkets relation till motion och idrott* (tidigare *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor*)

Tabell 3.1.1 Riksidrottsförbundets medlemmar 2013–2017 (6–80 år)*

Årtal	Alla medlemmar	Andel av urvalsgruppen (%)	Samtliga i urvalsgruppen
2017	3 249 000	36	8 918 000
2016	3 211 000	36	8 798 000
2015	3 145 000	36	8 679 000
2014	3 185 000	37	8 591 000
2013	2 799 000	33	8 495 000

* Kategorin icke-medlemmar redovisas inte i tabellen.

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

Tabell 3.1.1 redovisar den organiserade idrottens medlemskår 2013–2017. Uppgifterna är skattade och hämtade från Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*.

Uppgifterna indikerar att drygt 3,2 miljoner personer – mer än var tredje svensk medborgare i åldern 6–80 år – är medlem i en idrottsförening. En jämförelse över tid visar inga stora variationer.

Uppgifterna i tabell 3.1.1 visar att idrottsrörelsen är en av Sveriges största folkrörelser. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att statistiken baseras på skattade värden och att enkätstudien nyligen reviderats. Uppgifterna bör därför hanteras med försiktighet.

Tabell 3.1.2 Kvinnor och män i idrottsrörelsen 2017, 6–80 år (%)

	Kvinnor	Män
Samtliga medlemmar	47	53

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

En granskning av den könsmässiga sammansättningen (tabell 3.1.2) indikerar att idrottsrörelsens medlemmar 2017 bestod av 47 procent kvinnor och 53 procent män. Om begreppet *jämställd* definieras som att det underrepresenterade könet i en verksamhet ska uppgå till minst 40 procent, uppfyller idrottsrörelsen således detta kriterium väl. Vidare kan tilläggas att idrottsrörelsens medlemssammansättning varit jämställd i samtliga av våra mätningar sedan 2009.

Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott* ger även möjlighet att studera idrottsrörelsens medlemskår ur ett generationsperspektiv. I tabell 3.1.3 har en åldersgruppering gjorts, bestående av fyra kategorier: barn (6–12 år), ungdomar (13–25 år), unga vuxna (26–40 år) samt äldre vuxna (41–80 år).

Tabell 3.1.3 Idrottsrörelsens åldersmässiga sammansättning 2017, uttryckt som andel av samtliga i ålderskategorin (%)

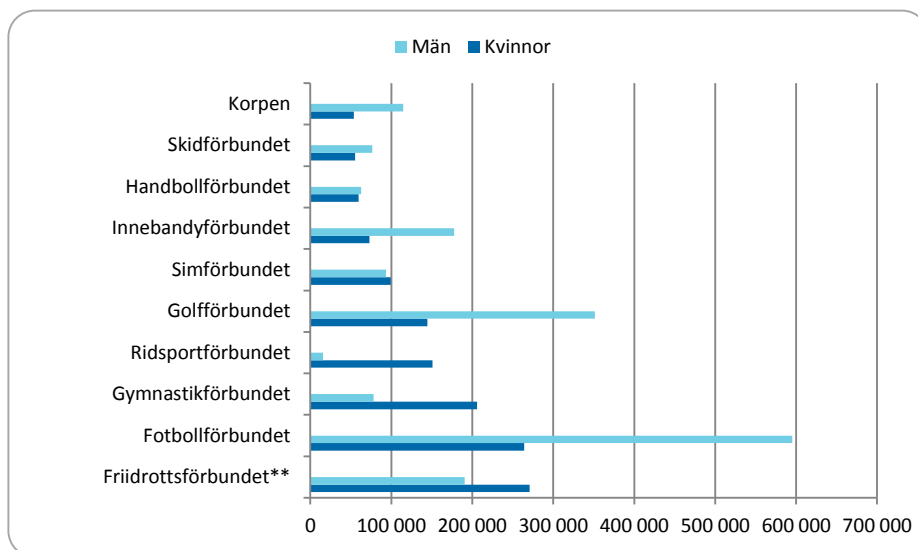
Ålder	Medlemmar
6–12 år	73
13–25 år	41
26–40 år	33
41–80 år	30

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

Tabell 3.1.3 visar att idrottsrörelsen engagerar personer i alla åldersgrupper. Samtidigt framkommer tydliga åldersrelaterade mönster såtillvida att andelen medlemmar är högst bland barn och yngre ungdomar: i ålderskategorin 6–12 år utgör de hela 73 procent. Därefter sjunker andelen medlemskap i takt med stigande ålder.

Riksidrottsförbundet inhämtar också årlig statistik från specialidrottsförbunden. Uppgifter om personer registrerade som "aktiv i idrott" via det elektroniska administrationsverktyget IdrottOnline gör det möjligt att jämföra den könsmässiga fördelningen mellan olika förbund. Med "aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i föreningens aktiviteter, exempelvis som utövare, tränare, ledare eller förtroendevald.

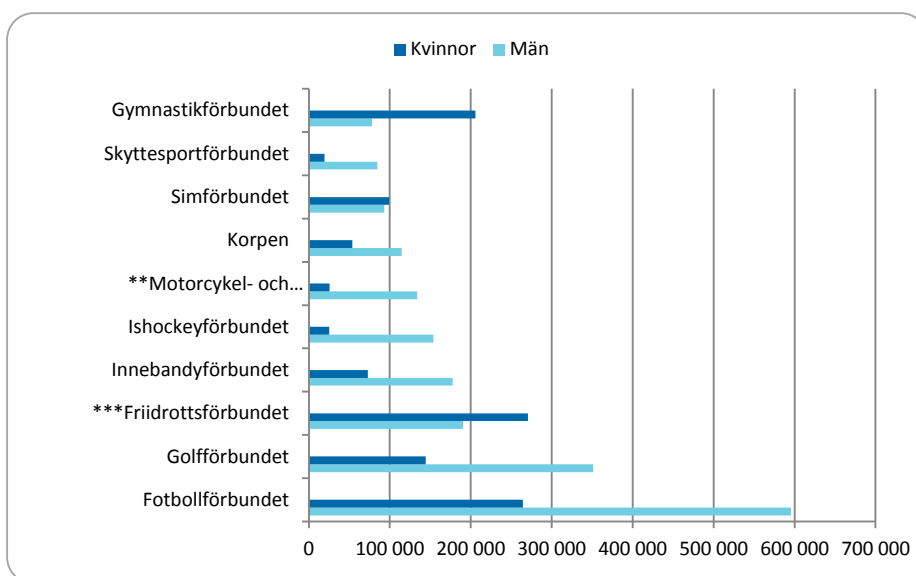
Figurer 3.1.1–3.1.2 och tabell 3.1.4 visar relativt stora skillnader mellan de förbund som har flest antal kvinnor och män respektive de med störst andel kvinnor och män. Belysande exempel är att ridsport, konståkning och gymnastik är idrotter där andelen kvinnor uppgår till mellan 73 och 91 procent. Flest kvinnor återfinns däremot i friidrott och fotboll. På motsvarande sätt är antalet män högst inom idrotterna fotboll och golf, men andelen är störst i idrotter som cricket, flygsport och biljard.

Figur 3.1.1 Specialidrottsförbund med flest kvinnor (aktiv i idrott*) 2017

* "Aktiv i idrott" innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund. **Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Figur 3.1.2 Specialidrottsförbund med flest män (aktiv i idrott*) 2017

* "Aktiv i idrott" innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund. **Motorcykel- och snöskoterförbundet. ***Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Tabell 3.1.4 Specialidrottsförbund med högst andel män respektive kvinnor (aktiv i idrott*) 2017 (%)

Förbund med högst andel män	%	Förbund med högst andel kvinnor	%
Cricketförbundet	93	Ridsportförbundet	91
Flygsportförbundet	89	Konståkningsförbundet	82
Biljardförbundet	87	Gymnastikförbundet	73
Ishockeyförbundet	86	Draghundsportförbundet	65
Amerikansk Fotbollförbundet	86	Danssportförbundet	60
Motorcykel- och snöskoterförbundet	84	Friidrottsförbundet**	59
Frisbesportförbundet	83	Volleybollförbundet	54
Skyttesportförbundet	81	Simförbundet	52
Racerbåtförbundet	81	Dövidrottsförbundet	51
Dartförbundet	81	Gång- och vandrarförbundet	50

* "Aktiv i idrott" innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF. **Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Indikator 1.2 Medlemmar i specialidrottsförbund

Precisering: Medlemskap i idrottsrörelsens specialidrottsförbund

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: IdrottOnline

Indikator 1.2 avser att spegla olika idrotters storlek och sammansättning över tid. Uppgifterna härrör från specialidrottsförbundens medlemsstatistik såsom den framträder i det elektroniska administrationsverktyget IdrottOnline ("aktiv i idrott").

Som statistikunderlag har IdrottOnline både styrkor och svagheter. En viktig fördel är givetvis att medlemsstatistiken genom IdrottOnline baseras på faktiskt registrerade medlemmar i lokala idrottsföreningar, till skillnad från tidigare då förbundens medlemsrapportering i stor utsträckning baserades på skattningar. Detta får däremot inte tolkas som att IdrottOnline ger en heltäckande bild av idrottsrörelsens medlemskår. Det finns fortfarande föreningar som inte använder IdrottOnline. Därtill är registervården ojämn bland idrottens många klubbar. Båda dessa faktorer riskerar både att ge en felaktig bild av svensk föreningsidrott och falska statistiska indikationer. Just det faktum att många föreningar fortfarande börjar använda IdrottOnline ger lätt intrycket att vissa idrotter har en snabb tillväxt. På motsvarande sätt riskerar de föreningar som mer löpande uppdaterar sina medlemsregister (och därmed avregistrerar personer som inte längre betalar medlemsavgift) att framstå som drabbade av medlemsflykt.

En annan svaghet med IdrottOnline som källa till medlemsstatistik är att måttet "aktiv i idrott" är brett och svårtolkat. Måttet inrättades för att skapa skillnad mellan aktiva och passiva medlemmar. Enligt Riksidrottsförbundets bestämmelser ska en medlem bedömas som "aktiv i idrott" om denne deltagit minst en gång per år i föreningens aktiviteter, exempelvis som utövare, tränare, ledare eller förtroendevald. Problemet är dock att definitionen till viss del även omfattar supportrar, under förutsättning att de betalar medlemsavgift och minst en gång om året deltar på en av föreningens aktiviteter, exempelvis ett årsmöte. Av dessa resonemang följer att specialidrottsförbundens medlemsrapportering ännu måste analyseras med försiktighet. Större förändringar i statistiken bör lämpligtvis kontrolleras med andra källor och undersökas i varje enskilt fall.

Med detta sagt redovisas specialidrottsförbundens rapporterade medlemsbestånd i tabell 3.1.5.

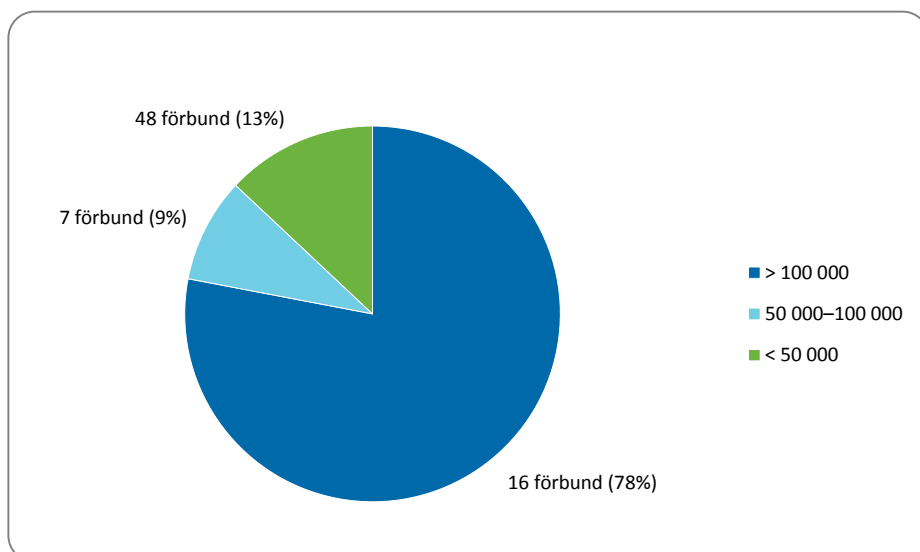
Tabell 3.1.5 Specialidrottsförbund kategoriserade efter antal medlemmar (aktiv i idrott*) 2017

Förbund	Medlemmar	Förbund	Medlemmar
Fotbollförbundet	859 667	Brottningsförbundet	20 215
Golfförbundet	495 960	Boxningsförbundet	18 838
Friidrottsförbundet**	461 397	Klätterförbundet	15 335
Gymnastikförbundet	283 813	Skridskoförbundet	14 738
Innebandyförbundet	250 572	Skateboardförbundet	14 464
Simförbundet	192 619	Tyngdlyftningsförbundet	13 737
Ishockeyförbundet	178 861	Sportdykarförbundet	13 599
Korpen	168 615	Amerikansk Fotbollförbundet	13 339
Ridsportförbundet	166 402	Bågskytteförbundet	12 356
Motorcykel- och snöskoterförb.	159 590	Bouleförbundet	12 056
Skidförbundet	131 935	Triathlonförbundet	11 773
Handbollförbundet	122 325	Squashförbundet	9 603
Skolidrottsförbundet	114 075	Rugbyförbundet	9 204
Skyttesportförbundet	103 854	Vattenskid- och wakeboardförb.	7 612
Basketbollförbundet	103 563	Draghundsportförbundet	7 585
Tennisförbundet	103 392	Bangolfförbundet	7 388
Orienteringsförbundet	83 808	Fäktförbundet	6 067
Bilsportförbundet	81 738	Skidskytteförbundet	5 334
Budo- och kampsportsförbundet	64 040	Frisbeesportförbundet	4 780
Akademiska idrottsförbundet	60 844	Dövidrottsförbundet	4 472
Seglarförbundet	54 851	Roddförbundet	4 442
Cykelförbundet	51 103	Mångkampsförbundet	4 117
Danssportförbundet	50 760	Biljardförbundet	3 894
Bordtennisförbundet	49 629	Dartförbundet	3 864
Bandyförbundet	43 902	Curlingförbundet	3 580
Badmintonförbundet	38 318	Gång- och vandrarförbundet	3 563
Volleybollförbundet	34 074	Castingsförbundet	3 401
Konståkningsförbundet	29 708	Isseglarförbundet	2 916
Styrkelyftförbundet	29 624	Baseboll- och softbollförbundet	2 654
Bowlingförbundet	23 484	Cricketförbundet	2 510
Parasportförbundet	23 368	Varpaförbundet	1 960
Flygsportförbundet	22 465	Dragkampförbundet	1 446
Kanotförbundet	22 180	Landhockeyförbundet	1 321
Taekwondoförbundet	21 982	Racerbåtförbundet	1 081
Karateförbundet	21 817	Källsportförbundet***	582
Judoförbundet	20 231		

* "Aktiv i idrott" innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund. **Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet. ***Tidigare Bob och rodelförbundet. Källa: RF/Idrottonline

Tabell 3.1.5 visar tydligt att idrottsrörelsens 71 specialidrottsförbund utgör en brokig skara av både stora och små sammanslutningar. Sexton förbund är stora med medlemsantal på över 100 000 vardera (störst är fotboll, golf och friidrott med medlemsbestånd i spannet 460 000–860 000). Dessa sexton förbund samlar hela 78 procent av Riksidrottsförbundets totala medlemskår. Sju förbund utgör en mellankategori med medlemsantal på mellan 50 000–100 000 personer motsvarande 10 procent av den totala medlemskåren. Resterande 48 förbund har alla medlemsantal på mindre än 50 000 personer (12 procent).

Ett sätt att åskådliggöra variationer i storlek är att sammanföra förbunden i olika kategorier enligt figur 3.1.3.

Figur 3.1.3 Antal specialidrottsförbund grupperade efter medlemsantal och förbundens andel (%) av den totala medlemskåren (aktiv i idrott*) 2017

* "Aktiv i idrott" innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

Källa: RF/IdrottOnline

Förändringar i förbundens medlemsstatistik sedan 2016

En jämförelse av 2017 förbundsstatistik och tidigare mätningar visar ett antal betydande förändringar som måste kommenteras. Först och främst kan det konstateras att specialidrottsförbunden redovisade en påfallande ökning av antalet medlemmar 2017 jämfört med 2016. Totalt rör det sig om en ökning på hela 650 000 medlemmar: från 4 338 077 medlemmar år 2016 till 4 988 392 medlemmar året därpå (en ökning på närmare 15 procent). En närmare granskning av statistiken visar att nästan alla förbund rapporterat åtminstone någon ökning. Endast 10 av 71 förbund rapporterade en nedgång i antalet medlemmar 2017 jämfört med 2016 – och dessa var i huvudsak små förbund med färre än 5 000 medlemmar.

Några av idrottsrörelsens största förbund utmärkte sig dessutom med synnerligt stora medlemstillskott (se tabell 3.1.6).

Tabell 3.1.6 Specialidrottsförbund kategoriserade efter antal medlemmar (aktiv i idrott*) 2016 och 2017

Förbund	Medlemmar 2016	Medlemmar 2017	Förändring	%
Fotbollförbundet	654 166	859 667	205 501	31%
Gymnastikförbundet	205 446	283 813	78 367	38%
Motorcykel- och snöskoterförb.	87 028	159 590	72 562	83%
Innebandyförbundet	183 102	250 572	67 470	37%
Ishockeyförbundet	144 080	178 861	34 781	24%

* "Aktiv i idrott" innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

Källa: RF/IdrottOnline

CIF har varit i kontakt med Riksidrottsförbundet i syfte att förstå om ökningarna är reella eller om de har andra förklaringar. Till saken hör att inget av ovan nämnda förbund redovisat en ökning av antalet aktiviteter i det statliga lokala aktivitetsstödet under samma period. Omfattningen på förbundens idrottsaktiviteter bland unga har följaktligen varit i huvudsak konstant. Hur är detta möjligt om förbunden samtidigt ökat så kraftigt i medlemsantal?

Enligt Riksidrottsförbundets bedömning ska ökningarna i första hand tolkas som att fler föreningar väljer att använda IdrottOnline som administrativt verktyg. Detta gäller inte minst för fotbollen. I Svenska Fotbollförbundet har antalet medlemmar tidigare uppskattats till cirka en miljon. När IdrottOnline infördes 2013 blev medlemsantalet betydligt lägre; endast 373 000 medlemmar. Därefter har antalet

registrerade medlemmar ökat betydligt varje år. En rimlig bedömning är därför att förändringen inom fotbollen inte är reell, utan ett resultat av att rapportering i allt större utsträckning sker via IdrottOnline. Även Svenska Innebandyförbundets ökning kan troligtvis förklaras på detta sätt. Ifråga om Svenska Gymnastikförbundet är bedömningen att antalet rapporterade medlemmar i IdrottOnline är något för högt, vilket kan bero på eftersläpningar i föreningarnas medlemsregister. För Svenska Ishockeyförbundets del tillkommer att man genomfört administrativa förändringar i medlemsrapporteringen, med följderna att 2017 års uppgifter anses vara mer korrekta än tidigare statistik. För Svenska motorcykel- och snöskoterförbundet förklaras den exceptionella ökningen på hela 83 procent av att man upptagit Riksorganisationen Sveriges MotorCyklister (SMC) i förbundet.

Uppgifterna från Riksidrottsförbundet indikerar att IdrottOnline fortfarande är i ett uppbyggnadsskede och att systemet därför är en osäker kunskapskälla rörande medlemskap i idrottsföreningar. Det faktum att aktivitetsnivån inom idrottsrörelsen inte ökat det senaste året förstärker dessutom vår bedömning att det faktiska antalet medlemmar inom idrottsrörelsen varit i huvudsak konstant under senare år trots kraftigt höjda medlemssiffror.

Stora och små

När föreningsantal och medlemsbestånd sammanförs (tabellerna 3.1.7–3.1.8), framträder lite olika mönster. Vissa förbund – framför allt golf men även simning och akademisk idrott – utmärker sig genom att ha stora föreningar. I andra såsom dart, racerbåt, gång och vandring med flera är det vanligt med ett betydligt lägre genomsnittligt medlemsbestånd i föreningarna. Svenska Fotbollförbundet har både flest medlemmar och föreningar. Därefter utmärker sig förbunden för golf och friidrott med många medlemmar, medan skidor och skolidrott har många föreningar.

Tabell 3.1.7 Specialidrottsförbund med störst och minst föreningar (aktiv i idrott* per förening**) 2017

Störst föreningar (kvot)		Minst föreningar (kvot)	
Golfförbundet	1 178	Dartförbundet	25
Simförbundet	646	Racerbåtförbundet	35
Akademiska Idrottsförbundet	597	Gång- och vandrarförbundet	36
Korpen	480	Varpaförbundet	38
Friidrottsförbundet***	460	Bowlingförbundet	38
Motorcykel- och snöskoterförb.	348	Parasportförbundet	42
Danssportförbundet	330	Cricketförbundet	43
Ishockeyförbundet	324	Triathlonförbundet	47
Basketbollförbundet	298	Frisbeesportförbundet	48
Handbollförbundet	298	Kalksportförbundet	49

* "Aktiv i idrott" innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund. **Enbart föreningar med organisationsnummer ingår. En del föreningar har sektioner och ingår därmed i flera specialidrottsförbund. ***Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/drottOnline

Tabell 3.1.8 Specialidrottsförbund med flest föreningar* och flest medlemmar (aktiv i idrott**) 2017

Flest föreningar		Flest medlemmar	
Fotbollförbundet	3 230	Fotbollförbundet	859 667
Skidförbundet	1 302	Golfförbundet	495 960
Skolidrottsförbundet	1 281	Friidrottsförbundet***	461 397
Skyttesportförbundet	1 073	Gymnastikförbundet	283 813
Gymnastikförbundet	1 067	Innebandyförbundet	250 572
Friidrottsförbundet***	1 003	Simförbundet	192 619
Innebandyförbundet	918	Ishockeyförbundet	178 861
Ridsportförbundet	877	Korpen	168 615
Budo och kampsportsförbundet	762	Ridsportförbundet	166 402
Bowlingförbundet	618	Motorcykel- och snöskoterförb.	159 590

*Enbart föreningar med organisationsnummer ingår. En del föreningar har sektioner och ingår därmed i flera specialidrottsförbund (SF). **Aktiv i idrott innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund. ***Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

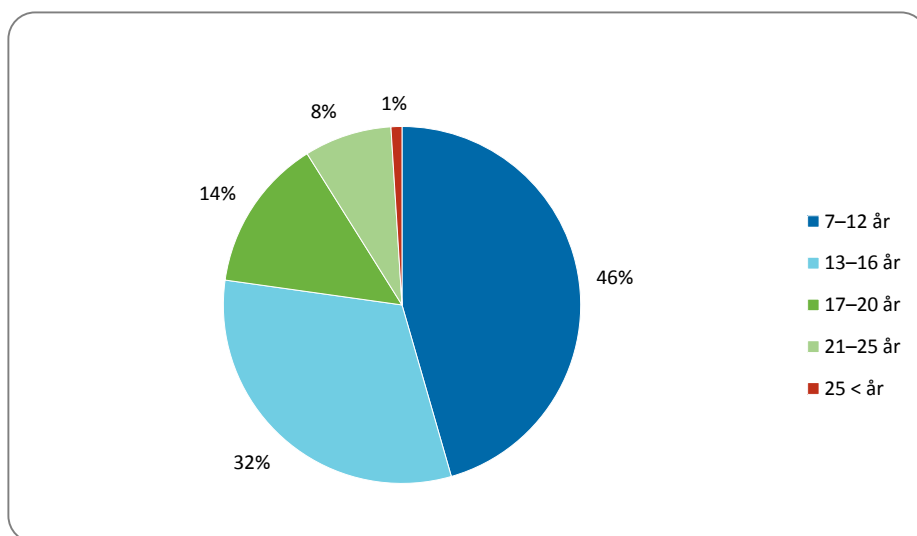
Indikator 1.3 Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten

Precisering: LOK-stödsberättigade deltagartillfällen och aktiviteter fördelat på åldersgrupper och kön

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Det statliga lokala aktivitetsstödet (LOK-stödet) är ett generellt, statligt aktivitetsstöd riktat till lokala och ideella ungdomsorganisationer. För idrottsföreningar gäller särskilda regler, beslutade av Riksidrottsstyrelsen. Bidragsberättigade är ideella föreningar anslutna till något av Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund. Bidrag utgår för både sammankomster och deltagartillfällen. Sedan den 1 januari 2014 gäller att bidragsberättigade deltagare är barn och ungdomar i åldern 7–25 år och ledare 13–25 år. För deltagare och ledare inom idrott för personer med funktionsnedsättningar finns ingen övre åldersgräns, vilket förklarar kategorin över 25 år i figur 3.1.4.

Figur 3.1.4. Lokalt aktivitetsstöd 2017, åldersfördelning (%)* av totalt 58,7 miljoner deltagartillfällen för barn och ungdomar i åldern 7–25 år**

* På grund av avrundningen blir totalen inte 100 %. **För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

Källa: RF/LOK-stöd

Enligt 2017 års LOK-statistik beviljades landets lokala idrottsföreningar då stöd för 58,7 miljoner deltagartillfällen varav den största andelen består av barn och ungdomar mellan 7 och 16 år (figur 3.1.4). Fördelat jämnt över ett helt år och antalet

individer innebär det att drygt 160 000 unga dagligen deltar i en bidragsberättigad idrottsaktivitet. Det är alltså en betydande mängd aktiviteter som bedrivs i svensk idrottsrörelse en genomsnittlig dag.

Tabell 3.1.9 Lokalt aktivitetsstöd 2017, deltagartillfällen fördelat på ålder och kön (%)

Ålder	Pojkar	Flickor
7–12 år	58	42
13–16 år	60	40
17–20 år	68	32
21–25 år	70	30
25 < år*	66	34
Alla	61	39

*För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.
Källa RF/LOK-stöd

En granskning av den könsmässiga fördelningen i tabell 3.1.9 visar att pojkar svarade för 61 procent av samtliga tillfällen och flickor för 39 procent. Vidare framkommer att andelen pojkar ökar något i takt med stigande ålder fram till och med 25 års ålder. Sammantaget indikerar statistiken att pojkar redan i unga år är något mer aktiva inom föreningsidrotten än flickor, och att skillnaderna därefter tilltar under ungdomsperioden.

Tabell 3.1.10 Specialidrottsförbund med flest deltagartillfällen och aktiviteter 2017, avser deltagare 7–25 år*

Antal deltagartillfällen		Antal aktiviteter	
Fotbollförbundet	20 846 221	Fotbollförbundet	1 680 312
Innebandyförbundet	5 530 539	Innebandyförbundet	431 384
Ishockeyförbundet	4 361 772	Ridsportförbundet	421 579
Gymnastikförbundet	3 390 354	Simförbundet	313 894
Handbollförbundet	3 094 010	Gymnastikförbundet	310 723
Ridsportförbundet	2 589 502	Tennisförbundet	310 711
Basketförbundet	2 533 459	Ishockeyförbundet	301 220
Simförbundet	2 329 257	Handbollförbundet	250 328
Tennisförbundet	1 454 629	Basketförbundet	242 706
Friidrottsförbundet*	1 440 101	Friidrottsförbundet**	173 178

*För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns. **Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/LOK-stöd

Tabell 3.1.10 visar att fotbollen svarar för nästan fyra gånger fler deltagartillfällen än något annat förbund. Det kan också konstateras att samma tio idrotter toppar listan på både deltagartillfällen och aktiviteter.

I tabell 3.1.11 redovisas de idrotter med flest deltagartillfällen 2017 fördelat på kön, samtliga ålderskategorier. Tabellen visar en stark dominans av pojkar i de tre stora lagidrotterna fotboll, innebandy och ishockey. På fjärde och sjätte plats finner vi gymnastik och ridsport, vilka är starkt dominerade av flickor. Övriga fem förbund har en jämnare könsfördelning.

Tabell 3.1.11 Förbund med flest deltagartillfällen 2017, fördelat på pojkar och flickor (7–25 år) (%)

	Pojkar	Flickor
Fotbollförbundet	73	27
Innebandyförbundet	68	32
Ishockeyförbundet	95	5
Gymnastikförbundet	19	81
Handbollförbundet	47	53
Ridsportförbundet	4	96
Basketbollförbundet	51	49
Simförbundet	43	57
Tennisförbundet	62	38
Friidrottsförbundet*	39	61

*Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

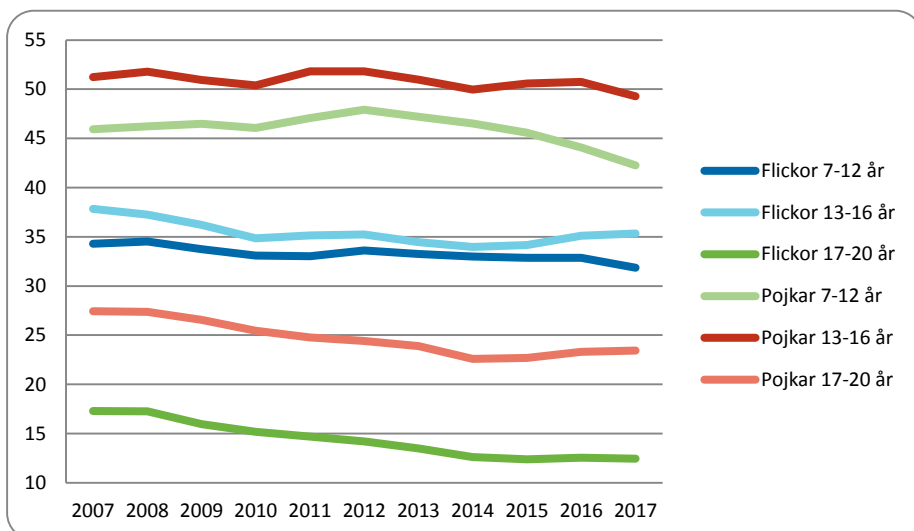
Källa: RF/LOK-stöd

Minskade aktivitetsnivåer inom barn- och ungdomsidrotten

Det finns skäl att betrakta LOK-stödsstatistiken som en av de bästa indikatorerna på aktivitetsnivån i svensk barn- och ungdomsidrott. Detta beror på att statistiken baseras på samtliga beviljade bidrag, vilket eliminerar den risk för felkällor och bristande precision som kan uppstå vid skattningar och urvalsstudier. Dessutom har LOK-statistiken god täckning, vilket sammanhänger med att de allra flesta föreningar som bedriver barn- och ungdomsidrott är måna om att rapportera detta för att därigenom få ekonomiskt stöd.

CIF har sedan 2011 följt aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten ingående och på så sätt kunnat rapportera om minskat föreningsidrottande. Nedgången redovisas genom ett index i figur 3.1.5, där antalet registrerade träningstillfällen (så kallade deltagartillfällen) i olika åldersgrupper dividerats med ungdomsgruppens

storlek. Det mått som därmed skapas speglar aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten både gruppvis och över tid.

Figur 3.1.5 Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten (antal träningstillfällen per capita och år) i relation till förändringar i befolkningen, pojkar och flickor 7–20 år, 2007–2017.

Källa: RF/LOK-stöd

Figur 3.1.5 är intressant i flera avseenden. För det första framträder här tydligt att aktivitetsnivåerna i idrotten skiljer sig åt mellan kön och åldersgrupper. Högst aktivitetsnivåer finner vi hos pojkar i åldern 13–16 år, följt av pojkar 7–12 år. I båda fallen handlar det om träningsvolymen motsvarande i genomsnitt cirka 40–50 aktiviteter per pojke och år. Betydligt lägre nivåer finner vi bland äldre ungdomar, särskilt i åldern 17–20 år. Gruppen flickor 17–20 år är svagast representerad i föreningsidrottens barn- och ungdomsverksamhet, och har under perioden sjunkit från 17 till 12 träningstillfällen per år.

För det andra belyser figur 3.1.5 tydligt barn- och ungdomsidrottens minskade aktivitetsnivåer över tid. Eftersom måttet ”deltagartillfällen per capita” baseras på den totala ungdomspopulationen varje år, tar måttet hänsyn till demografiska förändringar. Förändringar över tid speglar därmed en reell förändring av rapporterade träningstillfällen.

Figur 3.1.5 visar att en första större nedgång inleddes kring 2008, vilken framför allt bestod av ett minskat idrottande bland äldre ungdomar och hos flickor i större utsträckning än pojkar. Som belysande jämförelsemått kan nämnas att kategorin

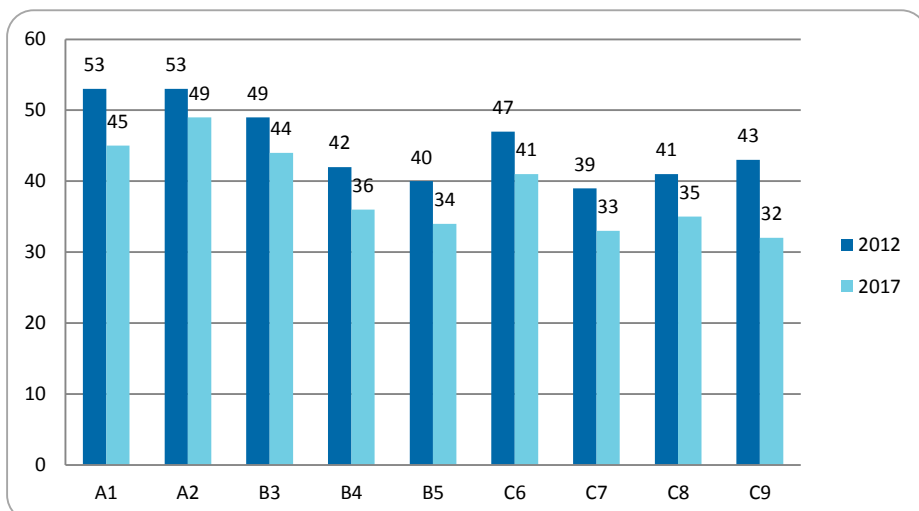
flickor 17–20 år minskade med tre procent under perioden 2004–2017, medan aktivitetsnivån i samma kategori minskade med hela 27 procent.

Den nedgång som inleddes 2008 avklingade något kring 2010. Samtidigt ökade idrottandet hos pojkar i åldersgrupperna 7–12 år och 13–16 år. Även bland flickor i dessa åldersgrupper ersattes nedgången av en försiktig höjning. Sedan 2014 har emellertid en ny nedgångsfas inletts. Minskade aktivitetsnivåer återfinns denna gång bland idrottsrörelsens yngre medlemmar, gruppen 7–12 år. Nedgången är störst bland pojkar: här handlar det om en minskning på tolv procent från toppnoteringen 2012 (47,9 träningstillfällen per capita och år) till 2017 (42,3 tillfällen). Bland flickor 7–12 år minskade aktivitetsnivåerna under samma period med drygt fem procent.

Både ur ett folkhälsoperspektiv och ett föreningsperspektiv är det negativt när aktivitetsnivåer minskar. När nedgången dessutom sker i unga åldrar blir det särskilt problematiskt eftersom ett minskat deltagande riskerar att få efterverkningar längre upp i åldrarna. Det är därför lika oväntat som oroande att idrottsrörelsen redovisar en nedgång bland så unga.

Mot denna bakgrund har Riksidrottsförbundet särskilt analyserat nedgången av aktivitetsnivåer i gruppen pojkar 7–12 år under perioden 2012–2017. Analysen visar att nedgången är bred. Åren 2012–2017 ökade gruppen pojkar i åldersgruppen med 16 procent. Parallellt ökade antalet registrerade deltagartillfällen för denna grupp med endast tre procent. En jämförelse mellan Sveriges kommuner visar dessutom att en stor majoritet, 233 av 290 kommuner, haft en minskning av aktivitetsnivåer (se figur 3.1.6). Starkast har nedgången varit på landsbygden och i pendlingskommuner i anslutning till städer och tätorter. Även kategorin Storstäder (A1) har en minskning över genomsnittet. Lägst har nedgången varit i Pendlingskommuner nära storstad (kategori A2) och Mindre städer/tätorter (C6).

Klassificering av kommuntyper enligt Sveriges kommuner och landsting, SKL	
A. Storstäder och storstadsnära kommuner	
A1. Storstäder – kommuner med minst 200 000 invånare, varav minst 200 000 invånare i den största tätorten	
A2. Pendlingskommun nära storstad – kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en storstad eller storstadsnära kommun	
B. Större städer och kommuner nära större stad	
B3. Större stad – kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten	
B4. Pendlingskommun nära större stad – kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad	
B5. Lågpendlingskommun nära större stad – kommuner där mindre än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad	
C. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	
C6. Mindre stad/tätort – kommuner med minst 15 000, men mindre än 40 000, invånare i den största tätorten	
C7. Pendlingskommun nära mindre stad/tätort – kommuner där minst 30 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i annan mindre ort, och/eller där minst 30 procent av den sysselsatta dagbefolkningen bor i annan kommun	
C8. Landsbygdskommun – kommuner med mindre än 15 000 invånare i den största tätorten, lågt pendlingsmönster (mindre än 30 procent)	
C9. Landsbygdskommun med besöksnäring – landsbygdskommun med minst två kriterier för besöksnäring, d.v.s. antal gästnätter, omsättning inom detaljhandel/hotell/restaurang i förhållande till invånarantalet.	

Figur 3.1.6 Aktivitetsnivå (antal träningstillfällen per capita och år) fördelat på kommuntyper, pojkar 7–12 år 2012 och 2017.

Källa: RF/LOK-stöd

I dagsläget är det svårt att förklara den minskade aktivitetsnivån bland unga pojkar i åldern 7–12 år. Orsakerna kan vara många och av skilda karaktär. Det kan bero på försämrad tillgänglighet och minskade förutsättningar för deltagande. Ett exempel kan vara att klubbar i större städer har svårt att ta emot de ökande barnkullarna på grund av lokal- eller ledarbrist. Det kan även handla om ekonomi, det vill säga att en successiv höjning av medlems- och träningsavgifter fått till följd att hushåll med små resurser tvingas begränsa sina barns idrottsaktiviteter. För klubbar utanför tätorterna tillkommer att avfolkningen av orter i sig kan vara problematisk, eftersom den kan skapa svårigheter att få ihop fungerande lag eller träningsgrupper, med följden att hela verksamheter till slut kan tvingas läggas ned. Det kan inte heller uteslutas att nedgången sammanhänger med att ungas preferenser och fritidsvanor har förändrats. Kanske har idrottsrörelsens utbud av aktiviteter inte längre samma lockelse för unga som tidigare? Kanske bedrivs verksamheten på fel sätt? Kanske har idrottsverksamheten fått ökad konkurrens av andra fritidsaktiviteter?

Utvecklingen inom de 10 största barn- och ungdomsidrotterna

Tabell 3.1.12 redovisar aktivitetsnivåernas förändring i de tio största barn- och ungdomsidrotterna 2008–2017. Under perioden ökade hela populationen unga i åldern 7–20 år med drygt två procent. Av detta följer att en ökning av aktivitetsnivån på två procent i praktiken motsvarar en oförändrad situation. Med detta sagt kan det konstateras att de allra flesta stora barn- och ungdomsidrotter redovisar minskningar under detta tidsspänn, om än i olika omfattning. Störst har nedgången varit i idrotterna ridsport (-32 procent), friidrott (-27 procent), basket (-17 procent) och tennis (-15 procent). Fotbollens nivåer är i huvudsak oförändrade. Två idrotter har i stället ökat; gymnastik (54 procent) och simning (10 procent). Gymnastikens ökning är anmärkningsvärd och måste ses i ljuset av att förbundets barnverksamhet expanderat kraftigt, bland annat genom att parkour på kort tid utvecklats till en populär idrott.

Tabell 3.1.12 Statligt LOK-stöd, antal deltagartillfällen 2008 och 2017 (7–20 år)

	2008	2017	Förändring %
Fotbollförbundet	19 429 302	19 175 744	-1
Innebandyförbundet	5 230 251	5 076 805	-3
Ishockeyförbundet	4 296 603	4 005 183	-7
Gymnastikförbundet	2 162 919	3 321 839	54
Handbollförbundet	3 140 184	2 869 630	-9
Ridsportförbundet	3 586 420	2 445 299	-32
Basketbollförbundet	2 858 921	2 386 568	-17
Simförbundet	2 083 390	2 291 920	10
Tennisförbundet	1 689 227	1 440 212	-15
Friidrottsförbundet*	1 707 378	1 251 849	-27

*Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/LOK-stöd

I tabell 3.1.13 särredovisas LOK-stödet till Svenska Parasportförbundet (tidigare Svenska Handikappidrottsförbundet). Av tabellen framgår att antalet deltagartillfällen minskat från cirka 270 000 år 2012 till cirka 238 000 år 2017. LOK-stödet saknar övre åldersgräns för personer med funktionsnedsättningar. Enligt uppgift från Riksidrottsförbundet utgör vuxna en majoritet av Svenska Parasportförbundets samlade LOK-stödsberättigade verksamhet.

Tabell 3.1.13 Statligt LOK-stöd till Parasportförbundet, antal deltagartillfällen 2012–2017*

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	269 348	260 773	250 654	252 439	252 245	237 946

* För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

Källa: RF/LOK-stöd

Indikator 1.4 Ideellt ledarskap i idrottsföreningar

Precisering: Antal personer som uppger sig vara ledare i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

I detta sammanhang redovisas antalet ideella ledare i svensk idrottsrörelse utifrån Riksidrottsförbundets enkät *Svenska folkets relation till motion och idrott*. En samlad bild av 2017 års resultat ges i tabellen nedan.

Tabell 3.1.14 Uppdrag som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare, funktionär i idrottsförening 2017; skattning av antal personer i riket, uttryckt som andel av kategorin (%)

	Antal	Andel av befolkningen (%)
TOTALT		
6–80 år	822 000	9
KÖN		
Män	469 000	10
Kvinnor	353 000	8
ÅLDER		
6–18 år	151 000	10
19–40 år	280 000	10
41–80 år	390 000	9

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

Tabell 3.1.14 indikerar att 822 000 personer i åldern 6–80 år innehar ett ledaruppdrag i en idrottsförening. Vidare framgår att män i större utsträckning än kvinnor har ledaruppdrag samt att de allra flesta idrottsledare är vuxna.

Indikator 1.5 Specialidrotts- och distriktsidrottsförbundens beroende av statligt stöd

Precisering: Det statliga stödets storlek och andel av specialidrottsförbundens samlade intäkter

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens årsredovisningar

En indikation på specialidrottsförbundens beroende av offentliga medel går att få genom att ställa statens stöd i relation till förbundens samlade intäkter.

I tabell 3.1.15 redovisas förbundens totala statsbidrag via Riksidrottsförbundet (basbidrag, Idrottslyftet, internationellt stimulansbidrag med mera) samt deras

totala omsättning. Måttet ”bidragsgrad” visar därefter statsbidragets andel av förbundens totala ekonomi.

Tabell 3.1.15 Specialidrottsförbundens bidragsberoende 2017

Förbund	Statsbidrag (kr)	Omsättning (kr)	Omsättning exklusive bidrag (kr)	Bidragsgrad (%)
Fotboll	57 285 200	513 067 000	455 781 800	11%
Skidskytte*	5 115 812	29 446 251	24 330 439	17%
Golf	22 279 362	125 711 000	103 431 638	18%
Motorcykel och snöskoter	7 653 132	42 025 574	34 372 442	18%
Bilsport	8 062 082	38 016 208	29 954 126	21%
Bandy*	6 565 639	28 049 469	21 483 830	23%
Ishockey*	23 163 172	97 644 000	74 480 828	24%
Konståkning*	9 063 779	33 376 211	24 312 432	27%
Ridsport	28 791 950	97 606 000	68 814 050	29%
Orientering	11 256 734	37 986 000	26 729 266	30%
Skidor*	22 469 476	67 419 000	44 949 524	33%
Innebandy*	33 657 612	93 671 851	60 014 239	36%
Segling	8 585 422	24 146 345	15 560 923	36%
Handboll*	20 209 721	55 061 000	34 851 279	37%
Bowling*	5 616 266	14 574 087	8 957 821	39%
Triathlon	4 241 355	10 899 914	6 658 559	39%
Curling*	4 576 116	11 536 426	6 960 310	40%
Simning	18 182 755	45 672 000	27 489 245	40%
Volleyboll	6 337 183	15 608 108	9 270 925	41%
Boule	2 260 202	5 322 019	3 061 817	42%
Bangolf	1 950 812	4 482 642	2 531 830	44%
Dart*	1 462 513	3 345 894	1 883 381	44%
Parasport	21 138 543	46 808 000	25 669 457	45%
Basketboll	16 654 146	36 363 000	19 708 854	46%
Bordtennis	8 452 581	18 520 832	10 068 251	46%
Friidrott	18 766 051	41 164 000	22 397 949	46%
Gymnastik	20 017 364	43 235 512	23 218 148	46%
Rugby	2 058 271	4 433 695	2 375 424	46%
Cykel	9 509 289	19 647 279	10 137 990	48%
Sportdykning	2 613 515	5 448 206	2 834 691	48%
Tennis	14 845 511	30 983 000	16 137 489	48%
Bågskytte	3 269 580	6 714 642	3 445 062	49%
Skyttesport	8 920 539	18 226 419	9 305 880	49%
Badminton*	6 313 205	12 301 554	5 988 349	51%

Förbund	Statsbidrag (kr)	Omsättning (kr)	Omsättning exklusive bidrag (kr)	Bidragsgrad (%)
Kanot	6 447 128	12 315 595	5 868 467	52%
Klättring	4 044 767	7 378 720	3 333 953	55%
Racerbåt*	1 257 255	2 283 470	1 026 215	55%
Judo	5 588 142	9 852 206	4 264 064	57%
Kälksport*	1 602 689	2 746 198	1 143 509	58%
Mångkamp	974 053	1 630 869	656 816	60%
Amerikansk fotboll	5 097 165	8 268 545	3 171 380	62%
Akademisk idrott*	4 198 255	6 618 675	2 420 420	63%
Danssport	5 499 223	8 739 308	3 240 085	63%
Squash*	1 780 426	2 736 000	955 574	65%
Skridsko	3 671 501	5 560 079	1 888 578	66%
Tyngdlyftning	3 150 599	4 749 044	1 598 445	66%
Draghund*	1 747 504	2 549 197	801 693	69%
Dragkamp	2 218 025	3 192 092	974 067	69%
Styrkelyft	4 680 901	6 776 541	2 095 640	69%
Karate	4 750 011	6 726 870	1 976 859	71%
Baseboll och softboll	2 771 261	3 826 935	1 055 674	72%
Brottning	7 648 752	10 527 373	2 878 621	73%
Dövidrott	4 190 312	5 777 404	1 587 092	73%
Frisbee	1 679 327	2 233 395	554 068	75%
Rodd	4 579 161	6 079 212	1 500 051	75%
Skolidrott	8 443 182	11 106 934	2 663 752	76%
Fäktning	4 026 498	5 213 026	1 186 528	77%
Vattenskidor och wakeboard	2 249 227	2 830 335	581 108	79%
Boxning*	5 273 632	6 613 951	1 340 319	80%
Budo och kampsport	9 789 383	12 306 850	2 517 467	80%
Cricket	2 885 027	3 472 583	587 556	83%
Biljard*	1 820 481	2 160 685	340 204	84%
Taekwondo	5 322 365	6 287 119	964 754	85%
Korpen	24 870 090	28 342 481	3 472 391	88%
Varpa	1 221 093	1 389 476	168 383	88%
Skateboard	2 929 554	3 179 345	249 791	92%
Casting	1 985 991	2 125 709	139 718	93%
Flygsport	4 803 928	5 026 266	222 338	96%
Landhockey	2 190 081	2 219 511	29 430	99%
Issegling*	1 303 881	1 267 779	-36 102	103%
Gång	1 703 837	1 300 862	-402 975	131%

*Förbund med brutet räkenskapsår, redovisningen avser 2016–2017.

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Under 2017 uppgick förbundens totala statsbidrag till 600 miljoner kronor. Samtidigt hade de en samlad total omsättning på nästan 1 894 miljoner kronor. Det ger ett genomsnittligt bidragsberoende på 32 procent. Medianvärdet blir desto högre: 55 procent.

En mer ingående jämförelse mellan Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund visar stora skillnader. En grupp bestående av sju förbund utmärker sig med hög andel egengenererade intäkter och ett beroende av statsbidrag på högst 25 procent. För 16 förbund är situationen den omvända med ett bidragsberoende på över 75 procent.

Det framkommer även att förbundens totala statsbidrag och deras bidragsberoende har ökat över tid. I tabell 3.1.16 redovisas utvecklingen under perioden 2009–2017. Sedan 2009 har specialidrottsförbundens tilldelning av statsbidrag ökat med 60 procent: från 374 miljoner kronor 2009 till 600 miljoner kronor 2017. På samma gång har även deras totala omsättning ökat, med följderna att den samlade bidragsgraden ökat från 26 procent till 32 procent.

Tabell 3.1.16 Specialidrottsförbundens statsbidrag, omsättning och bidragsgrad 2009–2017 (miljoner kronor)

	Statsbidrag	Omsättning	Bidragsgrad %
2009	374	1 448	26
2010	447	1 455	31
2011	450	1 600	28
2012	463	1 704	27
2013	483	1 694	28
2014	463	1 704	27
2015	453	1 748	26
2016	561	1 886	30
2017	600	1 894	32

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Indikator 1.6 Specialidrottsförbundens marknadsintäkter

Precisering: Specialidrottsförbundens totala omsättning

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens årsredovisningar

Indikator 1.5 visar att specialidrottsförbunden i stor utsträckning finansierar sin verksamhet med offentliga medel. För många förbund utgör emellertid även kommersiella intäkter en viktig inkomstkälla. Tyvärr saknas detaljerad kunskap om förbundens resurser via marknaden i form av reklamavtal, sponsring, medieintäkter med mera. Ett sätt att bedöma förbundens marknadsintäkter är emellertid att analysera förbundens totala omsättning exklusive statsbidrag. I tabell 3.1.17 redovisas de förbund som 2017 redovisade störst respektive minst intäkter vid sidan av statens stöd.

Tabell 3.1.17 Specialidrottsförbund med högst respektive lägst omsättning 2017 (kronor)

Högst omsättning exklusive statsbidrag (kr)		Lägst omsättning exklusive statsbidrag (kr)	
Fotboll	455 781 800	Gång	-402 975
Golf	103 431 638	Issegling*	-36 102
Ishockey*	74 480 828	Landhockey	29 430
Ridsport	68 814 050	Casting	139 718
Innebandy*	60 014 239	Varpa	168 383
Skidor*	44 949 524	Flygsport	222 338
Handboll*	34 851 279	Skateboard	249 791
Motorcykel och snöskoter	34 372 442	Biljard*	340 204
Bilsport	29 954 126	Frisbee	554 068
Simning	27 489 245	Vattenskidor och wakeboard	581 108

*Förbund med brutet räkenskapsår, redovisningen avser 2016–2017.

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

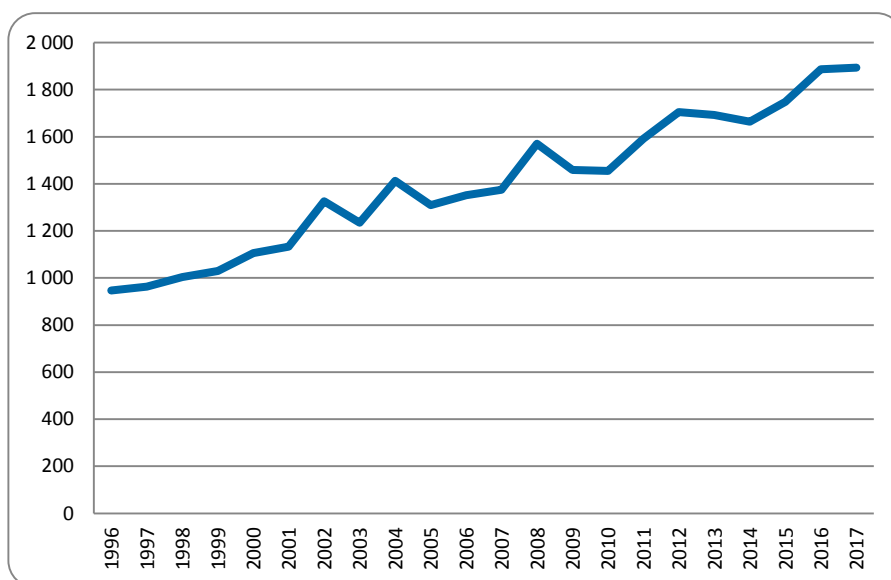
Vid en jämförelse av förbundens omsättning exklusive statsbidrag utmärker sig Svenska Fotbollförbundet med störst belopp, nästan 456 miljoner kronor. Därefter följer Svenska Golf förbundet (drygt 103 miljoner kronor) och Svenska Ishockeyförbundet (drygt 74 miljoner kronor). En jämförelse med tidigare mätningar visar att just dessa tre regelbundet utmärker sig med betydligt högre omsättning än övriga specialidrottsförbund.

Lägst omsättning exklusive statsbidrag 2017 hade förbunden för gång, issegling och landhockey. Dessa förbund finansierar nästan helt sina förbundsverksamheter med offentliga medel. Att två av förbunden redovisade en negativ nettoomsättning

förklaras av att vissa förbund har brutet verksamhetsår med följderna att bidrag och omsättning inte alltid överensstämmer.

Tabell 3.1.17 kan ses som en grov indikator på specialidrottsförbund med stora respektive små marknadsintäkter. Det är dock viktigt att inte dra alltför långtgående slutsatser av uppgifterna ovan, avseende specialidrottsförbundens samlade ekonomi och deras beroendeförhållande till stat, marknad och civilsamhälle. Först och främst kan förbundens inkomstkällor vara av många och skilda slag. Ett exempel är Svenska Golfbundet, vars enskilt största intäktskälla är medlemsavgifter. Att ett förbund har stor omsättning innebär alltså inte med självklarhet att dessa intäkter kommer från sponsorer och medier. Ett ytterligare skäl till att iaktta viss försiktighet är att vissa förbund valt att förlägga sina kommersiella aktiviteter i särskilda aktiebolag. Dessa marknadsintäkter redovisas inte alltid inom ramen för moderföreningen. Exempelvis har Svenska Skidförbundet placerat stora delar av sin verksamhet, däribland landslagsverksamhet, marknadsföring samt nationella och internationella tävlingar, i det helägda dotterbolaget Ski Team Sweden AB. Självklart kan även förbundens omsättning variera kraftigt mellan olika år beroende på olika internationella tävlingsevenemang. Slutligen tillkommer de felkällor som kan uppstå till följd av att förbunden har olika verksamhetsår, och därmed inte alltid redovisar sina bidrag och andra intäktskällor på ett likartat sätt. Mer entydiga slutsatser om specialidrottsförbundens ekonomi och existensvillkor förutsätter alltså kompletterande och fördjupade forskningsinsatser.

Med dessa reservationer kan det ändå tilläggas att förbundens sammanlagda omsättning ökat markant sedan 1990-talet. I figur 3.1.7 redovisas utvecklingen sedan 1996. Resultatet visar en påfallande kraftig ökning: från cirka 947 miljoner kronor 1996 till toppnoteringen 1 894 miljoner kronor 2017.

Figur 3.1.7 Specialidrottsförbundens totala omsättning 1996–2017 (miljoner kronor)

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Empiriska tendenser målområde 1:

Redovisningen av målområde 1 visar tydligt att idrottsrörelsen är en av landets största frivilligrörelser. Omkring 3,2 miljoner människor skattas i dag som medlemmar i en idrottsförening. Bland medlemmar återfinns både unga och gamla, män och kvinnor. Det finns därför fog för påståendet att idrottsrörelsen är en frivilligt organiserad fritidsverksamhet som engagerar och aktiverar en stor del av den svenska befolkningen.

Samtidigt finns det oroande tendenser. CIF har under flera år rapporterat om en minskning av aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten. Denna nedgång påbörjades 2008 och har tidigare framför allt förklarats av ett minskat deltagande bland äldre ungdomar (13–20 år) och av flickor i större utsträckning än pojkar. Sedan 2014 har en ny nedgångsfas inletts. Minskade aktivitetsnivåer återfinns fortfarande i de flesta ungdomsgrupper, men är nu störst hos de grupper som är starkast företrädna inom barn- och ungdomsidrotten: pojkar i åldrarna 7–12 och 13–16 år. För den yngsta gruppen, pojkar 7–12 år, handlar det om en minskning på tolv procent från toppnoteringen 2012 (47,9 träningstillfällen per capita och år) till 2017 (42,3 tillfällen per capita och år). Det är i dagsläget oklart i vilken utsträckning nedgången beror på ett minskat idrottsengagemang hos unga, eller om det snarare handlar om försämrade förutsättningar för deltagande, såsom att landets

idrottsklubbar på grund av ledar- eller lokalbrist inte lyckas ta emot dagens växande barnkullar.

Vidare visar statistiken att idrottsrörelsen består av både stora och små idrotter. Tre idrotter utmärker sig i kraft av sin storlek: fotboll, golf och friidrott redovisar medlemsbestånd i spannet 460 000–860 000. Därutöver finns det ytterligare 13 förbund med medlemstal över 100 000. Dessa sammanlagt 16 förbund samlar hela 78 procent av Riksidrottsförbundets totala medlemskår. Detta kan jämföras med att så många som 32 av Riksidrottsförbundets 71 medlemsförbund har färre än 15 000 medlemmar. Sett över tid har polariseringen mellan stora och små förbund snarare ökat än minskat.

Motsvarande skillnader visar sig i förbundens ekonomiska redogörelser: medan vissa förbund har stora marknadsintäkter finns det andra som nästan uteslutande finansierar sin verksamhet via offentligt stöd. Fotboll och golf är tydliga exempel på det förstnämnda. För dem utgör det statliga stödet endast en liten del av förbundens totala omsättning. För de allra flesta är det statliga stödet långt mer betydelsefullt. För 18 av 71 förbund utgör det minst 75 procent av den totala omsättningen. Över tid är den empiriska tendensen att förbundens statsbidrag ökat med 60 procent sedan 2009.

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån idrotten bidrar till ett livslångt intresse för motion, och i vilken mån den därmed kan främja god hälsa bland olika grupper.

Fysisk aktivitet har många och betydande effekter för folkhälsan. Genom regelbunden fysisk aktivitet kan olika sjukdomstillstånd motverkas – såsom diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar och depression. Därtill stärks immunförsvaret, konditionen och muskelstyrkan. WHO rekommenderar därför alla vuxna (18 år och äldre) att vara fysiskt aktiva minst 150 minuter i veckan med måttlig intensitet. Vid hög intensitet rekommenderas minst 75 minuter i veckan. Den fysiska aktiviteten kan spridas ut på flera tillfällen och utföras i pass om minst tio minuter. För barn och ungdomar (5–17 år) rekommenderas fysisk aktivitet minst 60 minuter om dagen på minst måttlig till hög intensitet.

I regeringens idrottspolitiska proposition *Statens stöd till idrotten* (2008/09:126) understryks idrottens betydelse för folkhälsan. Samtidigt tillägger regeringen att idrottspolitikens folkhälsomål inte enbart kan avgränsas till den verksamhet som idrottsrörelsen organiserar. Ansvar för att förverkliga politiken är delat mellan staten, kommunerna, idrottsrörelsen och de organisationer som bedriver friluft- och främjandeverksamhet.

Folkhälsopolitikens delade ansvar återspeglas i målområdets indikatorer. Samtliga indikatorer kan nämligen knytas till idrottsliga aktiviteter, men de är inte avgränsade till den organiserade föreningsidrottens domäner. Motion och fysisk aktivitet går att få på många sätt. Medan vissa föredrar att träna i en idrottsförenings regi eller på ett gym, väljer andra att tillfredsställa sitt rörelsebehov genom trädgårdsarbete eller vistelse i skog och mark.

Målområde 2 innehåller tre indikatorer. De första två speglar medborgarnas motionsvanor och grad av fysisk aktivitet. Den tredje indikatorn rör olycksfall i samband med idrottsutövning.

Indikator 2.1 Motion och idrott på fritid

Precisering: Andel personer som motionerar och idrottar på fritiden

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

Vid studier av människors motions- och idrottsvanor måste två strategiska val göras. Det första rör distinktionen mellan fysisk aktivitet och mer explicita motionsaktiviteter. Här är poängen att många personer, exempelvis hantverkare, kan få sitt behov av fysisk aktivitet väl tillgodosett inom ramen för sitt dagliga arbete – och vara helt ointresserade av att motionera eller idrotta på sin fritid. Den första fråga en forskare alltså måste ställa sig är om man vill undersöka huruvida människor rör på sig i största allmänhet (fysisk aktivitet) eller om man vill avgränsa sig till att studera när de frivilligt och aktivt väljer att ingå i motionsidrottskulturen genom att ägna sig åt olika tränings- och idrottsaktiviteter på sin fritid.

Det andra strategiska valet handlar om att fastställa den fysiska aktivitetens ansträngningsgrad och regelbundenhet. Här är problemet att svaren kommer att variera kraftigt om motion exempelvis definieras som ”långsamma promenader minst två gånger i veckan” (med följderna att de flesta människor kan kategoriseras som motionärer), eller om kravet i stället höjs till ”ansträngande fysisk aktivitet minst 60 minuter per dag” (vilket gör gruppen aktiva motionärer betydligt mindre).

Med dessa reservationer redovisas följande uppgifter från Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. I denna studie undersöks medborgarnas deltagande i organiserade motionsaktiviteter på fritiden. I tabell 3.2.1 visas hur ofta de tillfrågade sade sig delta i en motions- eller idrottsaktivitet på minst 20 minuter.

Tabell 3.2.1 Motion och idrott på fritid, skattning av andel personer i riket (%) 2017

Fråga: På din fritid, hur ofta ägnar du dig åt motion/idrott som är måttligt ansträngande, får dig att bli varm/andas något kraftigare än normalt och överstiger 20 minuter?

	Minst 3 ggr per vecka	1–2 ggr per vecka	1–3 ggr per månad	Sällan eller aldrig
TOTALT				
6–80 år	47	30	11	12
KÖN				
Män	47	27	13	14
Kvinnor	48	32	10	10
ÅLDER				
6–18 år	57	30	8	5
19–40 år	45	31	14	11
41–80 år	45	29	11	15

Källa: RF/SCB, Svenska folkets relation till motion och idrott (skattade värden). På grund av avrundningen blir totalen inte 100 procent.

I enkäten ställdes frågan hur ofta de tillfrågade ägnar sig åt måttligt ansträngande motions- eller idrottsaktiviteter som får dem att bli varma/andas något kraftigare än normalt och överstiger 20 minuter. Resultatet visar att det stora flertalet svenska medborgare – drygt tre av fyra i åldern 6–80 år – säger sig bedriva någon form av idrotts- eller motionsaktivitet i veckan på denna nivå.

Det är givetvis positivt att en majoritet av de tillfrågade säger sig idrotta och motionera regelbundet. Statistiken visar dock att det även finns betydande grupper som inte gör det. I Riksidrottsförbundets studie uppgav 23 procent att de sällan ägnar sig åt idrott och motion (svarskategorierna Aldrig/Sällan samt Högst 1–3 gånger i månaden). En jämförelse av åldersgrupper visar att gruppen som sällan eller aldrig utövar motion eller idrott stiger i takt med ålder.

Det bör understrykas att statistiken ovan handlar om *hur ofta* människor i Sverige säger sig utöva idrott och motion på sin fritid. Uppgifterna är däremot inte särskilt användbara för att besvara frågor om aktivitetens omfattning och intensitet. I formuleringen ”minst 20 minuter” på ”måttligt ansträngande” nivå samlas i själva verket både enklare promenader och betydligt mer ansträngande aktiviteter, såsom timslånga spinningpass och korpfboll. Det är därmed svårt att utifrån denna statistik avgöra i vilken omfattning medborgarnas deltagande i idrotts- och motionsaktiviteter på fritiden lever upp till WHO:s rekommendationer om fysisk aktivitet. Ur detta perspektiv hade det varit önskvärt att Riksidrottsförbundets

enkät även inkluderat frågor om motionsaktiviteternas längd och ansträngningsnivå.

Statistiken besvarar inte heller frågan om *vilka* idrotts- och motionsaktiviteter människor ägnar sig åt. Även detta är problematiskt. Den statliga idrottspolitiken är i huvudsak inriktad på stöd till frivilligt organiserad idrott ("idrottsrörelsen"). Men i statistiken ovan framgår det inte i vilken omfattning motionsaktiviteterna utövas i föreningsregi, på kommersiella träningscenter eller i oorganiserad form. En fingervisning ges däremot i statistik som togs fram av analys- och rådgivningsföretaget Ungdomsbarometern 2014, på uppdrag av Riksidrottsförbundet. Genom frågan "Hur tränar/motionerar du?" framkom att idrottande i egen regi (exempelvis att jogga eller promenera) redan bland 15–16-åringar var den vanligaste motionsformen, med över 60 procent i svarsfrekvens. På andra plats kom idrott i privat regi (träningscenter, gym och så vidare), vilket cirka 47 procent sade sig göra. Först på tredje plats kom föreningsidrott, som cirka 40 procent av de svarande sade sig utöva. Studien visade också att motion i egen eller privat regi ökar ju äldre ungdomarna blir, medan föreningsidrottandet istället minskar. I åldern 23–24 år uppgav 70 procent att de motionerar på egen hand och hälften att de tränar i privat regi, medan endast två av tio sade sig idrotta i en idrottsförening.

Indikator 2.2 Fysisk aktivitet hos vuxna på fritiden

Precisering: Grad av fysisk aktivitet hos vuxna

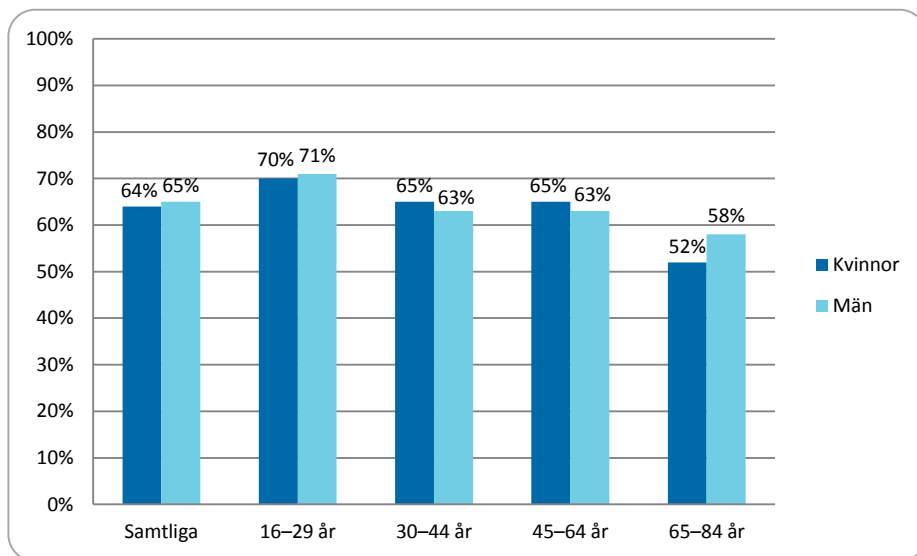
Uppgiftslämnare: Folkhälsomyndigheten

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Folkhälsomyndigheten genomför regelbundet en rikstäckande undersökning om folkhälsa, *Nationella folkhälsoenkäten*. I studien ingår frågor om fysisk aktivitet. Frågeställningarna är medvetet brett formulerade, med följderna att fysisk aktivitet inbegriper alltifrån rena idrotts- och träningsaktiviteter till trädgårdsarbete och tyngre hushållsarbete. Tidigare genomfördes studien årligen. Sedan 2016 uppdateras studien vartannat år. Här presenteras därför 2016 års resultat.

I figur 3.2.1 redovisas hur stor andel av befolkningen som säger sig ha varit fysiskt aktiva minst 150 minuter i veckan under 2016. Måttet är en sammanvägning av två frågor, där den första rör "fysisk" träning såsom "löpning, motionsgymnastik eller bollsport" medan den andra frågan handlar om "vardagsaktiviteter" såsom "promenader, cykling eller trädgårdsarbete". Resultatet benämns av Folkhälsomyndigheten som *aktivitetsminuter*. Systemet att redovisa aktivitetsminuter är nytt

för 2016, med följderna att uppgifterna inte kan jämföras med tidigare års mätningar av fysisk aktivitet i den nationella folkhälsoenkäten. Kravet på 150 minuter i veckan motsvarar WHO:s rekommendationer på hälsofrämjande fysisk aktivitet (150 minuter i veckan vid måttlig intensitet, alternativt 75 minuter i veckan vid hög intensitet).

Figur 3.2.1 Andel män och kvinnor som är fysiskt aktiva minst 150 minuter per vecka 2016

Källa: Folkhälsomyndigheten, Nationella folkhälsoenkäten

Figur 3.2.1 visar att ungefär två av tre kvinnor och män är fysiskt aktiva på en nivå som motsvarar WHO:s hälsorekommendationer. Vidare framgår att unga (16–29 år) i störst utsträckning är aktiva på denna nivå och att andelen därefter minskar successivt i takt med ökad ålder. Skillnaderna mellan könen är små, med visst undantag för åldersspannet 65–84 år, där män uppger sig vara något mer fysiskt aktiva än kvinnor.

Vilka rör sig inte?

Under senare år har stillasittande lyfts fram som en oberoende riskfaktor för ohälsa. Även detta område ingår i *Nationella folkhälsoenkäten*. Frågan som ställs är: "Hur mycket sitter du under ett normalt dygn om man räknar bort sömn?". Resultatet visas i tabell 3.2.2.

Tabell 3.2.2 Andel kvinnor och män som är stillasittande minst 10 timmar om dagen; ålder, utbildning och födelse land (2016)

	Kvinnor (%)	Män (%)	Samtliga (%)
SAMTLIGA	17	23	20
ÅLDER			
16–29 år	29	35	32
30–44 år	18	26	23
45–64 år	14	19	17
65–84 år	10	15	12
UTBILDNING			
Förgymnasial utbildning	21	22	21
Gymnasial utbildning	13	18	15
Eftergymnasial utbildning	20	31	25
FÖDELSELAND			
Sverige	17	23	20
Övriga Norden	17	17	17
Övriga Europa	18	20	19
Övriga världen	18	27	23

Källa: Folkhälsomyndigheten, *Nationella folkhälsoenkäten*

Enligt *Nationella folkhälsoenkäten* uppgår 20 procent av den svenska befolkningen att de är stillasittande minst tio timmar om dagen. Två mönster är särskilt tydliga: unga personer är stillasittande i högre utsträckning än äldre och män är stillasittande i större utsträckning än kvinnor.

Indikator 2.3 Skadade i olycksfall inom idrotten

Precisering: Antal skadade till följd av olycksfall i samband med idrottsutövning

Källa: Injury Data Base (statistik ej tillgänglig)

Det råder bred samstämmighet bland forskare om att fysisk aktivitet är en viktig faktor för god hälsa och välbefinnande. Den som idrottar och motionerar riskerar dock att råka ut för skador av olika slag. Detta medför ofta stora och negativa konsekvenser för såväl individ som samhälle. Kostnaderna för samhället är givetvis svåra att beräkna. I internationella studier finns uppskattningar om att 18–30 procent av alla akuta skador i befolkningen är relaterade till idrottsutövning.¹⁰ I

¹⁰ Caine, D. m.fl. (2006). "Incidence and distribution of pediatric sport-related injuries". *I Clinical Journal of Sport Medicine*, vol. 16, nr. 6, s. 500–513; Conn, J. M. m.fl. (2003). "Sports and recreation related injury episodes in the US population". *I Injury Prevention*, vol. 9, nr. 2, s. 117–123.

Sverige har Socialstyrelsen uppskattat att drygt 100 000 vårdkrävande idrottsskador sker varje år, vilket motsvarar 15–20 procent av alla akuta skador och upp till 30 procent av de skador som drabbar barn och ungdomar. Om all form av fysisk aktivitet inkluderas, såsom promenader och cykling, uppskattas antalet vårdkrävande skador till 280 000, till en kostnad på mellan 3–4 miljarder kronor årligen.

CIF har tidigare redovisat uppgifter om idrottsskador i Sverige baserade på rapporter från akutsjukhus om akuta idrottsskador, vilka sammanställs av Socialstyrelsen i registret Injury Data Base (IDB) och därefter publicerats av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Sedan 2015 har MSB slutat att redovisa information om idrottsskador baserad på IDB. Parallellt har registrets tillförlitlighet försvagats. IDB kan därmed inte längre anses ge en rättvisande bild av idrottsskador i Sverige.

Enligt CIF finns det ett stort behov av en nationell kraftsamling på skadeområdet med tillförlitligt system för kartläggning samt framtagande och implementering av effektiva förebyggande insatser. En tillförlitlig bild av, och kunskap om, idrottsskadors omfattning och karaktär är en nödvändig förutsättning för att kunna motverka att nya skador uppkommer inom idrotten och för att skapa bättre förutsättningar för befolkningen att ägna sig åt idrott, fysisk aktivitet och motion i ett livslångt perspektiv. Det är således mycket angeläget att ett pålitligt och representativt system för registrering och analys av idrottsskador i Sverige byggs upp och utvecklas, och att en myndighet återigen ges huvudansvar för uppgiften. Det behövs även en nationell policy och handlingsplan kring förebyggande arbete mot idrottsskador.

För närvarande saknar CIF alltså möjlighet att följa upp indikatorn om idrottsskador. Det finns dock svensk forskning på området. Jenny Jacobsson, fysioterapeut och forskare på Linköpings universitet, har följt 321 elit- och elitsatsande friidrottare i Sverige under ett år. Hon fann mycket hög skadefrekvens: hela 42,8 procent av friidrottarna uppgav sig ha varit skadade året innan studien påbörjades, och 35,4 procent råkade ut för en skada under året som studien pågick. Nästan i samtliga fall, 96 procent, handlade det om överbelastningsskador, det vill säga skador som uppstår gradvis genom långvarig träning.

Philip von Rosen, fysioterapeut och forskare vid Karolinska Institutet, har undersökt idrottsskador hos elitsatsande ungdomar på Sveriges 24 riks-idrotts-gymnasier. Hans studier visar att nästan alla elever (92 procent) råkar ut för minst

en skada om året, samt att mer än en tredjedel skadas varje vecka. Även i denna studie var överbelastningsskador mycket vanligt.

Malin Åman, fysioterapeut och forskare på Gymnastik- och idrottshögskolan, har använt statistik från försäkringsbolag för att undersöka förekomst och risk för akuta skador inom 35 idrotter anslutna till Riksidrottsförbundet 2008–2011. Hennes material visar att skador förekommer i alla idrotter, men att skaderisken är särskilt stor i idrotter som motorsport, handboll, skridskoåkning, ishockey och brottning. Avhandlingen visade dessutom att det är fullt möjligt att förebygga och minska antalet allvarliga skador inom en ”utsatt” idrott genom ett skadeförebyggande program. Den vanligaste skadan som kan leda till bestående men för idrottare är knäskada, något som dessutom är vanligt förekommande i bollsporter. Projektet Knäkontroll, utvecklat av forskare vid Linköpings universitet, är ett positivt exempel på ett träningsprogram som tagits fram för att minska knäskador inom fotbollen. Projektet bygger på en omfattande kartläggning av knäskador inom fotboll. I de lag och föreningar som implementerat Knäkontroll har risken minskat betydligt för knä- och korsbandsskador, särskilt hos flickor och kvinnor.

Empiriska tendenser målområde 2:

I målområde 2 redovisas statistik rörande medborgarnas idrotts- och motionsvanor samt idrottsskador. Statistiken följer upp i vilken mån idrotten bidrar till ett livslångt intresse för motion, och i vilken mån den därmed kan främja god hälsa bland olika grupper.

I Folkhälsomyndighetens senaste folkhälsoenkät (2016) uppger ungefär två av tre kvinnor och män att de är fysiskt aktiva på en nivå som motsvarar WHO:s hälsorekommendationer. Vidare framgår även att unga (16–29 år) i störst utsträckning är aktiva på denna nivå och att andelen därefter minskar successivt i takt med ökad ålder. Samtidigt uppger 20 procent av den svenska befolkningen att de är stillasittande minst tio timmar om dagen. Utmärkande för denna grupp är att det rör sig om unga personer i högre utsträckning än äldre – och män i större utsträckning än kvinnor.

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområdet behandlar idrottens tillgänglighet och i vilken mån idrotten är öppen för olika människor oavsett kön, ålder, social eller etnisk bakgrund med mera.

Målområde 3 består av fem indikatorer, vilka speglar föreningsidrottens tillgänglighet avseende faktorer såsom kön, socioekonomi och etnicitet. De första tre indikatorerna fokuserar på barn och ungdomars idrottande på lokal nivå. Därefter följer en indikator på den könsmissiga representationen på styrelsenivå i Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund. Den sista indikatorn rör hushållens kostnader för idrottsutövning.

Att mäta idrottsdeltagande och demografiska dimensioner ger viktig information om i vilken utsträckning faktorer som kön, socioekonomi och etnicitet påverkar våra idrottsval. Studier av detta slag är samtidigt svåra att genomföra. En första utmaning handlar om att formulera tydliga och mätbara definitioner av det som ska undersökas. Här är problemet att begrepp som *socioekonomisk status* och *utländsk bakgrund* kan tolkas och operationaliseras på olika sätt. Vissa forskare undersöker exempelvis socioekonomi genom att studera människors utbildningsnivå, yrkesstatus och inkomstnivåer – andra nöjer sig med att endast studera en av dessa variabler. I frågor kopplade till kulturell mångfald och etnicitet tillkommer att kategoriseringar av människors egna eller deras föräldrars födelseland är minst sagt trubbiga mätinstrument, som sammanför människor vars livssituation och existensvillkor kan vara högst olika. Slutligen tillkommer etiska aspekter, såsom att frågor om människors hälsa, ekonomi, härkomst, sexuella läggning och så vidare kan uppfattas som känsliga intrång i individens privatliv och därför vara svåra att mäta. Följande redogörelse måste ses mot bakgrund av dessa reservationer.

Indikator 3.1 Barn och ungdomars deltagande i föreningsidrott

Precisering: Andel barn som sysslar med idrott på sin fritid praktiskt taget varje vecka

Uppgiftslämnare: Statistiska centralbyrån

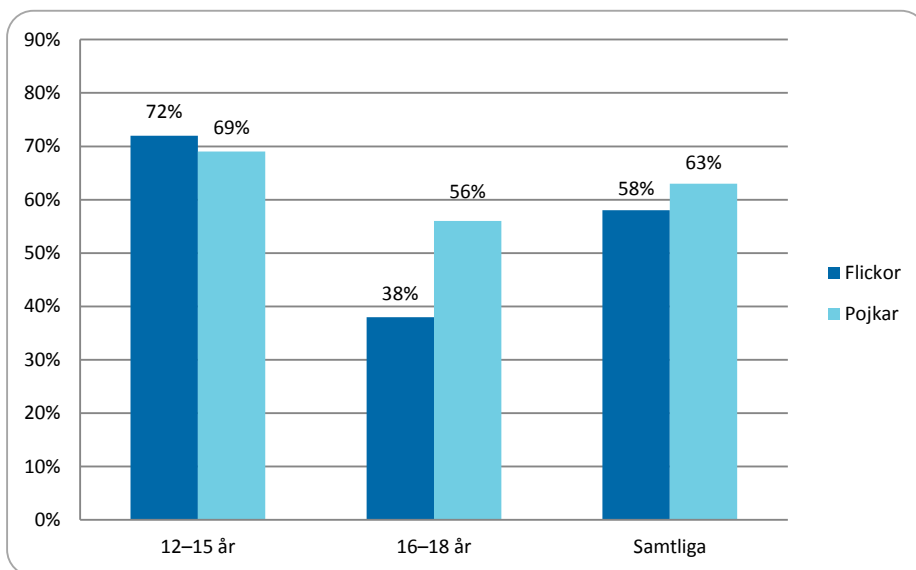
Källa: Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF)

Statistiska centralbyrån (SCB) genomför sedan 1975 årliga undersökningar av det svenska folkets levnadsförhållanden (ULF). Syftet är framför allt att belysa välfärdens fördelning mellan olika grupper i befolkningen. ULF är en urvalsundersökning och underlaget samlas in genom telefonintervjuer med personer från 16 år och

uppåt. Sedan 2001 har studien kompletterats med intervjuer av barn i åldrarna 10–18 år rörande deras levnadsförhållanden (Barn-ULF). I både ULF och Barn-ULF ingår frågor om medborgarnas fritidsvanor, inklusive idrottsaktiviteter.

ULF och Barn-ULF utgör komplement till Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. Det beror på att ULF-studierna ger större möjlighet att särredovisa materialet utifrån aspekter som familjesituation, socioekonomi och bakgrund. Även om enkäterna delvis överlappar varandra, finns det alltså skäl att utnyttja dem båda i ett indikatorsystem rörande statens stöd till idrotten.

Sedan 2016 har SCB låtit revidera de frågeställningar som rör ungas fritidsvanor, med följden att det i dagsläget inte är möjligt att spegla förändring över tid.

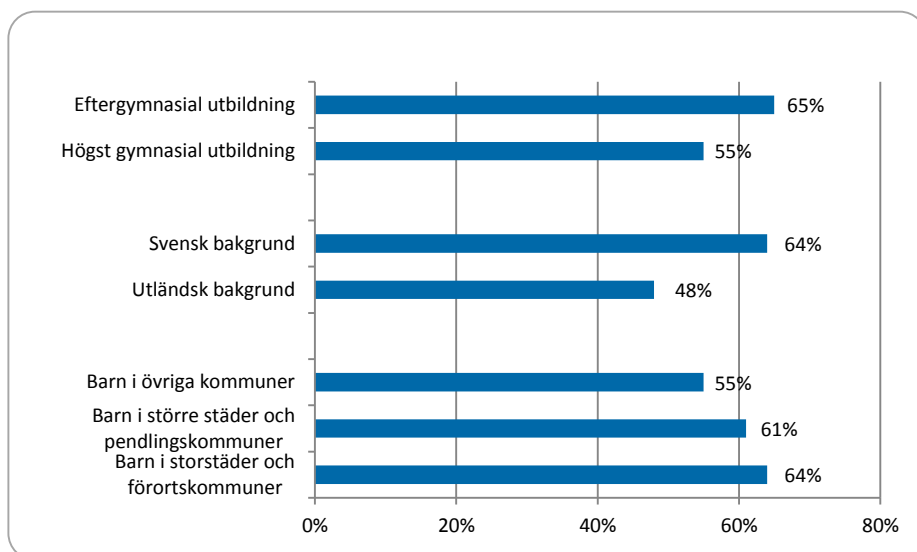
Figur 3.3.1 Andel barn 12–18 år som idrottar i en förening/klubb minst en dag i veckan 2016–2017

Källa: Barn-ULF

I figur 3.3.1 ovan redovisas åldersmässig svarsfördelning på frågan om man under en vanlig vecka brukar ”träna idrott i någon klubb eller förening, till exempel spela fotboll, rida, simma eller något annat”. Nästan två av tre unga i åldern 12–18 år sade sig idrotta på detta sätt minst en gång i veckan (58 procent flickor och 63 procent pojkar). Vidare framkommer att deltagandet är högre i åldersspannet 12–15 år än 16–18 år. Det är relativt små skillnader mellan könen i åldern 12–15 år, men en klar

dominans av pojkar i åldern 16–18 år, vilket stärker tidigare indikationer om att flickor lämnar föreningsidrotten tidigare än pojkar.

I figur 3.3.2 redovisas ungas idrottande i relation till faktorer som hushållens utbildningsgrad, bakgrund och kommuntyp. Statistiken indikerar att barn till högskoleutbildade idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning (65 procent mot 55 procent). Vidare idrottar barn med svensk bakgrund i större utsträckning än barn med utländsk bakgrund (64 procent mot 48 procent). Slutligen framkommer att idrottsdeltagandet är högre i storstäder och förortskommuner (64 procent) än i större städer (61 procent) och övriga kommuner (55 procent).

Figur 3.3.2 Andel barn 12–18 år som idrottar i förening 2016–2017, med avseende på hushålllets utbildningsnivå, bakgrund och kommuntyp

Källa: Barn-ULF

Indikator 3.2 Barn och ungdomars deltagande i olika idrotter

Indikator 3.3 Tillgång till anläggningar

Uppgiftslämnare: Statistiska centralbyrån, Riksidrottsförbundet, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK), SKL

Indikatorerna 3.2 och 3.3 rör barns deltagande i olika idrotter och deras tillgång till anläggningar. Uppgifterna har tidigare hämtats från Statistiska centralbyråns (SCB) undersökningar av svenska folkets levnadsvanor (ULF). Som indikator betraktad har statistiken haft både styrkor och svagheter. En viktig förtjänst med SCB:s levnadsvaneundersökningar är att de innehåller uppgifter om hushållens socioekonomi, utbildningsgrad, bakgrund med mera, med följderna att dessa data kunnat fördjupa bilden av idrottens tillgänglighet för olika grupper. Svagheten i materialet har varit att enkätfrågorna varit förhållandevis allmänt hållna samt att insamlingen endast skett periodvis, i praktiken vart åttonde år.

SCB har meddelat att systemet med fördjupningsfrågor i ULF-studien har avvecklats från och med 2016 och att uppgifterna till indikatorerna 3.2 och 3.3 således inte kommer att uppdateras. Av detta skäl har dessa indikatorer utgått i uppföljningen av statens stöd till idrotten. Vår ambition är emellertid att ersätta SCB:s statistik med nya data, som kontinuerligt kan spegla ungas idrottande inklusive de socioekonomiska dimensionerna.

Indikator 3.4 Kvinnor och män på ledande positioner

Precisering: Andelen kvinnor och män på styrelsenivå i specialidrottsförbunden

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

Riksidrottsförbundet samlar årligen in uppgifter om fördelningen mellan kvinnor och män i specialidrottsförbundens styrelser. En överblick ges i tabell 3.3.1. Av Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund (2017) hade 40 stycken (mot-svarande 56 procent) en jämställd sammansättning av kvinnor och män i sina centrala förbundsstyrelser, det vill säga att båda könen uppgår till minst 40 procent bland ledamöterna. Det var en ökning med sju förbund sedan 2015. Två förbund var kvinnodominerade såtillvida att andelen män understeg 40 procent. I resterande 29 förbund var situationen den motsatta, det vill säga att andelen

kvinnor understeg 40 procent. Nästan hälften, 44 procent, av specialidrottsförbundens styrelser hade följaktligen inte en jämställd sammansättning.

Tabell 3.3.1 Kvinnor och män i specialidrottsförbundens förbundsstyrelser 2017, grupperade

	Antal förbund	%
Kvinnodominerade förbund (andel kvinnor överstiger 60 %)	2	3
Jämställt (båda kön uppgår till minst 40 %)	40	56
Mansdominerade förbund (andel män överstiger 60 %)	29	41

Källa: RF/SF-data

Tabellerna 3.3.2 och 3.3.3 redovisar specialidrottsförbund med en majoritet kvinnor i sina förbundsstyrelser samt förbund med endast en eller inga kvinnor i desamma.

Tabell 3.3.2 visar att endast två förbund är kvinnodominerade (på styrelsenivå): Svenska Ridsportförbundet och Svenska Bouleförbundet. Övriga tolv specialidrottsförbund i tabellen har visserligen fler kvinnor än män i sina styrelser, men lever samtidigt upp till kriteriet för en jämställd sammansättning. Förbund med få eller inga kvinnor har minskat sedan 2015 års mätning, från 14 till 11 stycken (tabell 3.3.3). Ett förbund – Svenska Cricketförbundet – har inga kvinnor alls i sin förbundsstyrelse (jämfört med tre förbund 2015). Därutöver kan konstateras att många av de förbund med få eller inga kvinnor i sina styrelser är små rent medlemsmässigt.

Tabell 3.3.2 Specialidrottsförbund med en majoritet kvinnor i sin styrelse i absoluta tal, 2017

Förbund	Kvinnor	Män	Totalt
Ridsportförbundet	9	3	12
Bouleförbundet	5	3	8
Draghundsportförbundet	4	3	7
Golfförbundet	4	3	7
Judoförbundet	4	3	7
Kanotförbundet	4	3	7
Konståkningsförbundet	4	3	7
Roddförbundet	4	3	7
Skidskytteförbundet	4	3	7
Skolidrottsförbundet	4	3	7
Bågskytteförbundet	5	4	9
Gymnastikförbundet	5	4	9
Parasportförbundet	5	4	9
Varpaförbundet	5	4	9

Källa: RF/SF-data

Tabell 3.3.3 Specialidrottsförbund med en eller inga kvinnor i sin styrelse i absoluta tal, 2017

Förbund	Kvinnor	Män	Totalt
Cricketförbundet	0	7	7
Källksportförbundet*	1	4	5
Frisbeeförbundet	1	4	5
Issegelförbundet	1	5	6
Taekwondoförbundet	1	5	6
Bowlingförbundet	1	6	7
Gång- och vandrarförbundet	1	6	7
Skateboardförbundet	1	6	7
Tyngdlyftningsförbundet	1	6	7
Racerbåtförbundet	1	7	8
Biljardförbundet	1	8	9

*Tidigare Bob och rodelförbundet.

Källa: RF/SF-data

Ytterligare ett jämställdhetsmått för den svenska idrottsrörelsen är fördelningen mellan kvinnor och män på ordförande- respektive generalsekreterarpösterorna i specialidrottsförbunden. Detta redovisas i tabell 3.3.4.

Tabell 3.3.4 Kvinnor och män som ordförande respektive generalsekreterare i specialidrottsförbunden (SF) 2017

	Antal förbund	%
SF med kvinna som ordförande	16	23
SF med man som ordförande	55	77
SF med kvinna som generalsekreterare eller motsvarande	21	30
SF med man som generalsekreterare eller motsvarande	50	70

Källa: RF/SF-data

Uppgifterna ovan visar en tydlig dominans av män både som ordförande och generalsekreterare i idrottsrörelsens specialidrottsförbund. Bland de 71 förbunden innehas posten som ordförande av 16 kvinnor och 55 män. På positionen som förbundets högsta tjänsteman återfinns 21 kvinnor och 50 män. I rollen som ordförande för förbundens valberedningar återfinns för övrigt 18 kvinnor och 53 män. Fyra förbund saknar helt kvinnor i sina valberedningar.

Den manliga dominansen på ledande positioner i den svenska idrottsrörelsen är än mer accentuerad i fråga om internationella uppdrag (se tabell 3.3.5). Totalt hade Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund 313 representanter i internationella förbundsstyrelser och kommittéer 2017. Av dessa var 80 kvinnor och 233 män.

Tabell 3.3.5 Antal svenska idrottsledare som är representanter i internationella förbundsstyrelser och kommittéer 2017 (andel inom parentes)

	Totalt	Varav män	Varav kvinnor
Internationella uppdrag	313 (100)	233 (74)	80 (26)

Källa: RF/SF-data

I tabell 3.3.6 redovisas specialidrottsförbundens styrelseledamöter fördelade på kön och ålder. Resultatet visar en tydlig dominans av kvinnor i den yngsta ålderskategorin (<30 år). Bland äldre åldersgrupper utgör männen en majoritet. I den äldsta ålderskategorin (>60 år) återfinns endast 24 kvinnor, mot 82 män.

Tabell 3.3.6 Ledamöter i specialidrottsförbundens styrelser, kön och ålder i absoluta tal 2017 (andel inom parentes)

Ålder	Kvinnor	Män	Totalt
< 30 år	36 (77)	11 (23)	47
30–45 år	70 (45)	87 (55)	157
46–60 år	91 (36)	161 (64)	252
> 60 år	24 (23)	82 (77)	106
Totalt	221 (39)	341 (61)	562

Källa: RF/SF-data

Indikator 3.5 Kostnader för idrottsutövande

Precisering: Individens utgifter för idrottsrelaterade avgifter och utrustning

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till idrott och motion

Hur stora belopp lägger Sveriges invånare på medlemsavgifter till föreningar och gym, träningskläder, idrottsutrustning och biljetter till idrottsevenemang? Sedan 2013 ingår sådana frågor i Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till idrott och motion*. Resultatet av 2017 års mätning redovisas i tabell 3-3-7.

Enkäter där de svarande ombeds att skatta sina årliga utgifter för specifika aktiviteter, såsom idrottsutövning, måste alltid hanteras med försiktighet och med beaktande av stora felmarginaler. Med denna reservation visar Riksidrottsförbundets studie att det svenska folket i genomsnitt lägger 7 600 kronor om året på idrottsrelaterad verksamhet. En närmare granskning visar även att kostnaderna fördelas olika mellan olika grupper. Som exempel har män i genomsnitt högre kostnader än kvinnor för idrottsrelaterad utrustning, konsumtion av idrottsmedier samt spel och vadslagning medan kvinnor har högre kostnader för medlems- och träningsavgifter. Därtill anger män högre totala idrottsrelaterade kostnader än vad kvinnor gör (9 500 kronor för män och 5 500 kronor för kvinnor). En jämförelse av åldersgrupper visar att unga har högst kostnader för idrottsrelaterade avgifter (medlems- och träningsavgifter samt andra avgifter kopplade till idrott och motion).

I fråga om idrottens tillgänglighet för olika samhällsgrupper är det framför allt två resultat som förtjänar att lyftas fram. Det första handlar om boendeort. Likt tidigare mätning framkommer att medlems- och träningsavgifter är betydligt lägre i små orter än större orter och storstäder. För de svarande som bodde i samhällen med högst 10 000 invånare låg kostnaden för medlems- och träningsavgifter på i genomsnitt 900 kronor per år. Mot detta svarade personer boende i storstäder (större än 200 000 invånare) att de betalade ungefär 2 000 kronor.

Det andra resultatet handlar om kostnader och betalningsförmåga. En jämförelse mellan de svarande som uppgav lägst respektive högst disponibel hushållsinkomst visar att idrottsutgifterna är högre hos de som har högre inkomst – främst avseende medlems- och träningsavgifter, kläder, resor och konsumtion av medier.

Tabell 3.3.7 Fråga: Under de senaste tolv månaderna, hur mycket pengar skulle du uppskatta, på ett ungefär, att du för egen del har lagt ner på nedanstående? 2017 (kronor)

	Medlems-/ tränings- avgifter	Övriga avgifter	Tränings- kläder och skor	Utrustning	Biljetter	Idrotts- medier	Spel/ vad- slagning	Resor, idrott & motion	Totala utgifter
TOTALT (6–80 år)	1 700	600	1 200	1 100	400	500	600	1 500	7 600
KÖN									
Män	1 700	700	1 200	1 600	600	800	1 000	1 900	9 500
Kvinnor	1 800	400	1 100	600	200	200	100	1 100	5 500
ÅLDER									
6–12 år	1 900	900	1 200	900	200	200	0	1 200	6 500
13–18 år	1 800	1 700	1 300	1 200	200	300	0	1 800	8 300
19–25 år	1 700	500	1 200	700	300	300	300	900	5 900
26–40 år	2 300	500	1 400	1 400	800	500	500	1 200	8 600
41–55 år	1 800	600	1 600	1 900	400	600	700	2 700	10 300
56–67 år	1 200	300	700	700	300	600	1 000	1 200	6 000
68–80 år	900	100	400	300	200	700	800	800	4 200
ORTSTORLEK									
> 10 000	900	400	1 000	700	300	500	1 300	700	5 800
10 000–50 000	1 500	400	1 000	1 300	600	500	400	1 300	7 000
50 001–200 000	1 800	700	1 300	1 200	400	600	600	2 000	8 600
< 200 000	2 000	600	1 200	900	300	300	600	1 200	7 100
FÖDELSELAND									
Sverige	1 700	600	1 200	1 100	300	500	600	1 700	7 700
Övriga Norden	4 000	800	1 000	6 500	4 700	700	700	1 200	19 600
Övriga världen	1 500	300	1 000	300	200	500	300	700	4 800
UTBILDNINGSNIVÅ									
Förgymnasial	1 700	900	1 000	1 100	600	400	300	1 000	7 000
Gymnasial	1 500	500	1 200	1 100	300	700	800	1 500	7 600
Eftergymnasial	2 000	400	1 300	1 300	300	500	500	2 000	8 300
DISPONIBEL INKOMST PER HUSHÅLL									
0–137 999 kr	1 300	500	900	1 100	600	400	500	400	5 700
138 000–187 999 kr	1 600	800	1 100	1 000	300	400	500	1 200	6 900
188 000–234 999 kr	1 700	400	1 200	700	400	500	400	1 500	6 800
235 000–302 999 kr	2 000	500	1 400	1 100	300	600	400	2 800	9 100
< 303 000 kr	2 200	700	1 500	2 100	500	800	1 000	2 200	11 000

Källa: RF/SCB, Svenska folkets relation till idrott och motion (skattade värden)

Empiriska tendenser målområde 3:

Målområde 3 redovisar indikatorer om idrottens tillgänglighet för olika människor utifrån faktorer som kön, ålder, socioekonomi, bakgrund med mera. Å ena sidan bekräftar statistiken tydligt den indikation som gavs i målområde 1 angående idrottens starka ställning hos det svenska folket. Merparten av de uppgifter som redovisats visar nämligen att idrott är en fritidsaktivitet som engagerar och aktiverar både unga och gamla, flickor som pojkar. Å andra sidan framkommer även att idrottens tillgänglighet varierar mellan olika befolkningsgrupper. Den överordnade empiriska tendensen är följaktligen att idrottens tillgänglighet samvarierar med människors socioekonomiska position. Det innebär att barn till föräldrar med eftergymnasial utbildning idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning. Barn med sammanboende föräldrar idrottar mer än barn till ensamstående. Likaså idrottar barn i storstäder och förortskommuner mer än barn boende på landsbygden. I fråga om etnicitet är indikationen att unga med utländsk bakgrund idrottar i mindre utsträckning än unga med svensk bakgrund.

De sociodemografiska skillnader i idrottsliga förutsättningar som framträder i målområde 3 utgör ett viktigt komplement till CIF:s fördjupade analys av jämlikheten inom idrotten.¹¹ De förstärker och bekräftar bilden av att svensk föreningsidrott är socialt stratifierad och att ojämlika förutsättningar i samhället även återspeglas på idrottens område.

I målområdet studeras även kvinnor och mäns representation på ledande positioner i idrottsrörelsens specialidrottsförbund. Här visar statistiken att den jämställdhet som präglar medlemskårens sammansättning inte återspeglas i idrottsrörelsens centrala styrelserum. 29 av idrottsrörelsens 71 specialidrottsförbund är mansdominerade, såtillvida att andelen män i förbundsstyrelsen överstiger 60 procent. Två förbund är kvinnodominerade. Än starkare är den manliga dominansen på posterna som ordförande och generalsekreterare samt i svenska idrottsledares representation i internationella idrottsorganisationer.

---

¹¹ Centrum för idrottsforskning (2019). *Idrotten och (o)jämlikheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?*

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån idrotten ger deltagarna möjlighet till demokrati och inflytande, huruvida idrotten bidrar till utvecklingen av en god etik, det sociala ledarskapets betydelse med mera.

En viktig utgångspunkt för statens idrottspolitik är antagandet att föreningsidrotten genererar positiva externa effekter i form av demokrati, jämställdhet och sunda etiska ideal. Dessa är därför självklara aspekter i ett indikatorsystem om effekterna av statens stöd till idrotten. Det bör dock påpekas att direkta orsaksamband mellan idrottsutövning och olika former av socialiserande effekter är synnerligen svåra att vetenskapligt belägga. Särskilt problematiskt är det att använda befintlig statistik för att bedöma människors subjektiva upplevelser av exempelvis inflytande och delaktighet. Samtliga indikatorer i detta målområde måste därför betraktas som förhållandevis trubbiga mätinstrument inom ett komplext och svårfångat område.

Målområde 4 innehåller tre indikatorer. De första två mäter ledaruppdrag och utbildning bland unga utifrån antagandet att förtroendeuppdrag och lärgrupper stärker ungas inflytande och delaktighet. Den tredje indikatorn avser dopningskontroller som mått på etik inom idrotten.

Indikator 4.1 Ungdomar och uppdrag som ledare

Precisering: Antal/andel barn och ungdomar (6–25 år) med uppdrag som ledare, tränare, styrelsemedlem eller motsvarande i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till idrott och motion

Ett sätt att mäta ungdomars delaktighet och inflytande inom idrotten är att studera i vilken omfattning de innehar olika former av uppdrag som ledare, tränare eller styrelseledamot. En sådan fråga ingår i Riksidrottsförbundets årliga studie *Svenska folkets relation till motion och idrott* (jfr indikator 1.4). Skattning av 2017 års undersökning indikerar att 240 000 unga hade olika former av ledaruppdrag. Detta är något färre än i 2016 års mätning och betydligt färre än i undersökningen 2015, då uppskattningsvis 318 000 unga hade ledaruppdrag. Nedgången måste hanteras med försiktighet – den kan inte med automatik tolkas som en reell nedgång av

andelen unga med ledaruppdrag. Problemet är att Riksidrottsförbundets enkätstudie baseras på skattningar utifrån ett begränsat antal svar. Därtill är bortfallet relativt stort. Av 5 000 tillfrågade 2017 besvarades enkäten av 1 888 personer. Detta leder till stora felmarginaler och ökad osäkerhet om uppgifternas tillförlitlighet. Med denna reservation finns det skäl att över längre tid bevaka utvecklingen av denna indikator.

Tabell 3.4.1 Unga som uppger att de är aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare, funktionär eller liknande i en idrottsförening 2017, skattning av antalet personer i riket

Ålder	Antal	%
6–12 år	33 000	4
13–18 år	118 000	18
19–25 år	89 000	10
Totalt	240 000	10

Källa: RF/SCB, Svenska folkets relation till idrott och motion

Kompletterande uppgifter om unga och förtroendeuppdrag återfinns i den stora enkätstudie som CIF genomförde tillsammans med analysföretaget Ramböll Management Consulting år 2015. Enkäten besvarades av 6 325 föreningar. Samtliga Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund fanns representerade i materialet.¹²

I studien kartlades bland annat ungas deltagande i föreningarnas demokratiska processer. Av enkätsvaren att döma saknar tre av fyra idrottsföreningar styrelseledamöter under 25 år. Totalt sett visade undersökningen att 7 procent av samtliga styrelseledamöter var under 25 år.

Skillnaderna mellan Riksidrottsförbundets egna uppgifter och de data som framkom i CIF:s studie kan delvis förklaras av enkäternas olika frågeställningar. I Riksidrottsförbundets enkätstudie undersöks om unga varit ”aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare/funktionär eller liknande”. I CIF:s föreningsstudie undersöktes endast om de unga haft styrelseuppdrag. Olikskheterna i uppgifterna kan därmed tolkas som att många unga visserligen är aktiva som ledare, men inte främst på styrelsenivå.

¹² Centrum för idrottsforskning (2016). *Vem håller i klubban? – om demokrati och delaktighet i idrottsföreningar*.

Indikator 4.2 Ideella ledares utbildning

Precisering: Antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet

Uppgiftslämnare: RF/SISU Idrottsutbildarna

Källa: SISU Idrottsutbildarna

Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna (SISU) är idrottens studie- och utbildningsorganisation. Verksamheten finansieras genom statsanslag från Utbildningsdepartementets budget samt via bidrag från landsting och kommuner. SISU:s statliga stöd regleras alltså inte i regeringens särskilda förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet. Förbundets aktiviteter ingår därför inte heller i CIF:s uppföljningsuppdrag rörande statens idrottspolitik. Samtidigt utgör omfattningen på SISU:s studieverksamhet ett intressant mått på idrottsrörelsens utbildningsinsatser. I tabell 3.4.2 redovisas därför antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet under perioden 2012–2017.

Tabell 3.4.2 Arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet 2012–2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Arrangemang	112 278	110 943	126 807	134 692	140 611	123 385
Deltagare	916 269	915 045	1 026 376	1 086 232	1 114 836	987 202
Utbildningstimmar	1 777 800	1 617 533	1 676 329	1 737 112	1 737 462	1 554 354
Andel kvinnor (%)	43	44	43	44	45	45

Källa: RF/SISU/IdrottOnline – Utbildning

Enligt tabellen har SISU:s folkbildningsverksamhet ökat markant och i det närmaste kontinuerligt sedan 2012. För 2017 kan dock en märkbar nedgång noteras, såväl i antalet arrangemang som i antalet deltagare och utbildningstimmar.

Indikator 4.3 Dopning

Precisering: Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige fördelat på dopningsklass, kön och idrottsnivå

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svensk Antidoping (tidigare Antidopinggruppen)

I Sverige är det Riksidrottsförbundet som ansvarar för antidopningsarbetet. Verksamheten är brett upplagd och inkluderar ett stort antal aktörer. Den av RF-stämman valda Dopningkommissionen utgör ett överordnat expertorgan som övervakar att idrottens regelverk efterlevs och anmäler förseelser mot dopningsreglerna

till berörda specialidrottsförbund. För det operativa arbetet svarar Svensk Antidoping. Det är dessa tjänstemän som genomför själva kontrollprogrammet, reviderar listan över dopningsklassade läkemedel, handlägger bestraffningsärenden med mera. Till sin hjälp har de 70 legitimerade dopningskontrollansvariga funktionärer. I bestraffningsfrågor finns Dopingnämnden för domar i första instans och Riksidrottsnämnden som högsta beslutande organ. Vidare kan tilläggas att alla specialidrottsförbund har egna antidopningsprogram och att även Riksidrottsförbundets 19 distriktsförbund arbetar förebyggande mot dopning.¹³

För 2018 avsatte regeringen ett anslag på 35 miljoner kronor för insatser mot dopning. Riksidrottsförbundets insatser på området bör därför inkluderas i en uppföljning av statens idrottspolitik. Dopning är dessutom ett tydligt brott mot idrottens regelverk (och ofta även mot svensk lagstiftning), vilket motiverar att dopningsförseelser kan användas som indikator för etik inom idrottsrörelsen. RF:s statistik i fråga om dopningsprover och bestraffningar speglar dock i första hand den egna antidopningsverksamheten – det är inte ett mått på det allmänna bruket av dopningsmedel inom varken idrottsrörelsen eller i det omgivande samhället. Antalet kontroller styrs av Dopingkommissionen efter behovsbedömningar och medeltillgång. Därtill är kontrollerna inte slumpvisa, utan främst inriktade på elitidrottare och sådana idrotter där dopning anses ge förbättrad tävlingsprestation.

I tabell 3.4.3 redovisas aktuella uppgifter om antalet dopningsprov och bestraffade i Sverige under perioden 2007–2017. Statistiken visar att Riksidrottsförbundet genomförde 3 452 dopningskontroller under 2017. Totalt fälldes 22 personer för dopningsförseelse, lika många som 2016. De allra flesta som fälls för dopningsbrott är män. Över tid har dock antalet bestraffade kvinnor ökat.

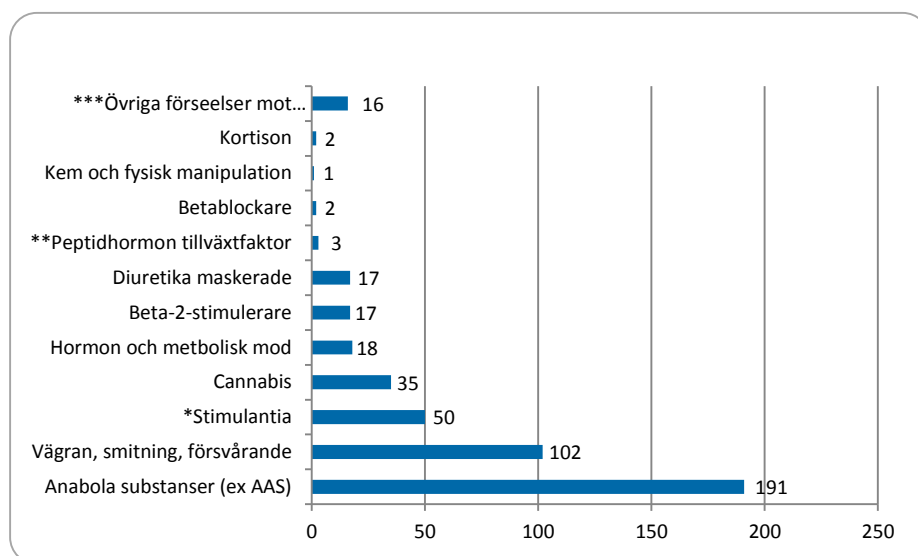
¹³ För uppgifter om antidopningsverksamheten i Sverige, se www.rf.se.

Tabell 3.4.3 Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige 2007–2017

År	Antal prov	Antal bestraffade män	Antal bestraffade kvinnor	Antal bestraffade totalt	Andel bestraffade (%)
2007	3 601	18	0	18	0,5
2008	3 607	23	1	24	0,7
2009	3 568	28	1	29	0,8
2010	3 950	40	0	40	1,0
2011	3 902	33	0	33	0,8
2012	3 668	34	0	34	0,9
2013	3 434	19	0	19	0,6
2014	3 146	33	4	37	1,0
2015	3 057	24	1	25	0,8
2016	3 261	18	4	22	0,7
2017	3 452	20	2	22	0,6
TOTALT	38 646	290	13	303	0,8

Källa: RF/Svensk Antidoping

I figur 3.4.1. redovisas antalet dopningsförelser under perioden 2004–2017 fördelade efter dopningsklass.

Figur 3.4.1 Antal dopningsförelser per dopningsklass 2004–2017

*Varav 11 förelser avser kokain. **Avser dopning med EPO. ***Övriga förelser mot dopningsreglerna, 10 idrottsutövare och 6 idrottsledare.

Källa: RF/Svensk Antidoping

Svensk Antidoping sammanställer även uppgifter om den idrottsliga nivå de bestraffade befinner sig på. Resultatet (tabell 3.4.4) visar att en majoritet av de bestraffade under perioden 2007–2017 tillhör kategorin motionärer, det vill säga individer som inte deltar i tävlingssammanhang. Näst störst är gruppen elitidrottare (tävlande i individuell gren internationellt eller i landslag och spelare inom lagbollsporters högsta serier och landslag), följt av tävlingsaktiva på lägre nivå.

Tabell 3.4.4 Antal bestraffade dopningsfall 2007–2017, fördelat på idrottsnivå (andel inom parentes)

År	Elit	Tävling	Motion
2007	4	5	9
2008	6	3	15
2009	3	6	20
2010	11	6	23
2011	12	3	18
2012	13	9	12
2013	5	4	10
2014	16	3	18
2015	11	1	13
2016	11	5	6
2017	8	3	10
TOTALT	100 (33)	48 (16)	154 (51)

Källa: RF/Svensk Antidoping

Empiriska tendenser målområde 4:

Målområde 4 handlar om i vilken mån idrotten ger deltagarna möjlighet till demokrati och inflytande samt huruvida idrotten bidrar till utveckling av god etik.

Möjlighet till inflytande mäts via statistik om ungas ledaruppdrag samt av omfattningen på SISU Idrottsutbildarnas utbildningsverksamhet. Redovisningen av SISU Idrottsutbildarna visar att antalet arrangemang och deltagare minskade 2017 efter en längre tid av närmast kontinuerlig tillväxt. Parallellt visar 2017 års statistik från Riksidrottsförbundet en förhållandevis kraftig minskning jämfört med 2015 av antalet unga som uppger sig vara aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare/funktionär eller liknande i en idrottsförening. Minskningen är inte statistiskt säkerställd.

Statistik från Svensk Antidoping visar att antalet kontroller 2017 uppgick till 3 452 stycken samt att totalt 22 personer fälldes för dopningsförseelser. Antalet fällda var i paritet med 2016, då lika många fälldes.

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån svensk idrott på elitnivå kan hävda sig i internationella sammanhang.

I målområde 5 ingår sammanlagt fem indikatorer. Dessa omfattar en rad skilda aktiviteter och prestationer på elitidrottens område, från medaljer i internationella idrottstävlingar till deltagande i talangutvecklingsprogram och antalet studenter vid landets riksidsrottsgymnasier.

Indikator 5.1 Medaljer i internationella mästerskap

Precisering: Antalet erhållna medaljer i internationella mästerskap

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet, Sveriges Olympiska Kommitté, Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

Källa: Specialidrottsförbunden, Sveriges Olympiska Kommitté, Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

I indikator 5.1 redovisas svenska idrottsprestationer i internationella mästerskap. Redogörelsen görs med förbehållet att det är svårt att jämföra idrottsliga prestationer såväl mellan nationer som mellan idrotter. För en mer ingående diskussion om denna problematik, se CIF:s rapport *För framtidens segrar* (2012), kapitel 1.

Hur har svenska elitidrottare presterat i internationella tävlingssammanhang? Enligt uppgifter från Riksidrottsförbundet deltog 180 av landets 235 landslagstrupper i ett VM eller motsvarande under 2017. Totalt bärgades 222 medaljer, varav 81 guld, 78 silver och 63 brons (se tabell 3.5.1). En jämförelse över tid visar stora variationer: från totalt 151 medaljer år 2016 till 272 år 2012. Antalet erhållna medaljer påverkas både av svenska landslagstruppers faktiska prestationer och antalet mästerskap som genomförts. Bedömningar av den samlade svenska elitidrottens internationella konkurrenskraft eller utveckling över tid kan således inte göras enbart utifrån antalet vunna medaljer.

Tabell 3.5.1 Svenska medaljer vid senaste VM eller motsvarande 2011–2017

År	Guld	Silver	Brons	Totalt
2017	81	78	63	222
2016	52	42	57	151
2015	59	70	87	216
2014	47	68	69	184
2013	58	83	90	231
2012	79	91	102	272
2011	64	73	88	225

Källa: RF/SF-data

Flest medaljer 2017 togs av de trupper och förbund som redovisas i tabellerna 3.5.2 och 3.5.3.

Tabell 3.5.2 Landslag som tog flest medaljer i VM eller motsvarande 2017

Förbund	Landslag	Totalt	Guld	Silver	Brons
Frisbee	Allround	24	6	8	10
Draghundsport	Draghund	20	6	5	9
Skidor	Rullskidor	10	4	3	3
Budo och kampsport	Muay thai	8	1	5	2
Orientering	Skidorientering	8	5	2	1
Simning	Paralandslaget	8	2	3	3

Källa: RF/SF-data

Tabell 3.5.3 Specialidrottsförbund med minst 10 medaljer i VM eller motsvarande 2017

Förbund	Medaljer
Budo och kampsportsförbundet	25
Frisbeesportförbundet	24
Skidförbundet	22
Draghundsportförbundet	20
Orienteringsförbundet	15
Simförbundet	12
Bilsportförbundet	11
Styrkelyftförbundet	10

Källa: RF/SF-data

Flest medaljer togs av Budo och kampsportsförbundet: hela 25 stycken, varav åtta i thaiboxning (muay thai) och fyra vardera i armbrytning och mixed martial arts (MMA). Därefter följde Frisbeeförbundet med sammanlagt 24 medaljer (vunna av Allroundlandslaget) och Skidförbundet med 22 (varav tio av Rullskidlandslaget).

Riksidrottsförbundets data medger inte analyser över tid. Det gör däremot SOK:s statistik. Tabell 3.5.4 och 3.5.5 redovisar antalet placeringar vid olympiska sommar- och vinterspel från 1998 till 2018.

Tabell 3.5.4 Sveriges resultat vid sommar-OS 2000–2016

Olympiska spel	Antal svenska deltagare	Placering								Totalt placering 1–8
		1:a	2:a	3:a	4:a	5:a	6:a	7:a	8:a	
2016 Rio de Janeiro	154	2	6	3	0	6	3	3	2	25
2012 London	136	1	4	3	5	5	4	5	2	29
2008 Peking	123	0	4	1	5	5	4	3	9	31
2004 Aten	115	4	1	2	8	5	2	1	4	27
2000 Sydney	158	4	5	3	5	2	6	4	3	32

Källa: Sveriges Olympiska Kommité

Tabell 3.5.5 Sveriges resultat vid vinter-OS 1998–2018

Olympiska spel	Antal svenska deltagare	Placering								Totalt placering 1–8
		1:a	2:a	3:a	4:a	5:a	6:a	7:a	8:a	
2018 PyeongChang	110	7	6	1	5	9	6	7	8	49
2014 Sotji	106	2	7	6	2	4	5	6	3	35
2010 Vancouver	105	5	2	4	8	3	2	3	3	30
2006 Turin	105	7	2	5	4	3	4	0	5	30
2002 Salt Lake City	102	0	2	4	4	2	2	2	2	18
1998 Nagano	99	0	2	1	2	1	4	3	2	15

Källa: Sveriges Olympiska Kommité

Tabellerna vittnar om att många svenska elitidrottare och lag konkurrerar om medaljer i olympiska sammanhang. I vinterspelen har antalet placeringar ned till 8:e plats mer än fördubblats under perioden: från 15 placeringar 1998 till 37 placeringar 2018. I sommarspelen har antalet placeringar varit förhållandevis konstant, även om antalet svenska deltagare pendlat från 115 i Aten 2004 till 158 i Sydney 2000.

I tabell 3.5.6 redovisas antal svenska deltagare samt resultat vid paralympiska sommar- respektive vinterspel under perioden 1988–2018. Tabellen visar att både antalet deltagare och nationer ökat markant sedan 1988 – och därmed även konkurrensen om medaljer. För svenskt vidkommande går denna trend även att utläsa i förlorade positioner i den sammanlagda nationsplaceringen och i antalet erhållna medaljer. En jämförelse mellan sommar- respektive vinterspelen visar att svenska paralympier tagit flest medaljer under sommarspelen, men att Sveriges nations-

placering varit något bättre i vinterspelen. Jämförelser mellan sommar- och vinterspelen är dock problematiska, eftersom antalet idrottsgrenar och deltagande nationer är betydligt högre på det paralympiska sommarprogrammet än vid vinterspelen.

Tabell 3.5.6 Sveriges resultat i Paralympics 1988–2018

	Antal deltagare/ Antal nationer	Sveriges nationsplacering	Svenska medaljer		
			1:a	2:a	3:a
Paralympiska sommarspel					
2016 Rio de Janeiro	4 328/159	49	1	4	5
2012 London	4 302/164	29	4	4	4
2008 Peking	3 951/146	24	5	3	4
2004 Aten	3 808/135	21	8	7	6
2000 Sydney	3 881/122	29	5	6	10
1996 Atlanta	3 259/104	13	12	14	11
1992 Barcelona	3 001/83	18	7	22	9
1988 Seoul	3 060/60	6	42	38	23
Paralympiska vinterspel					
2018 PyeongChang	567/49	24	0	1	0
2014 Sotji	538/45	11	1	2	1
2010 Vancouver	502/44	19	0	0	2
2006 Turin	474/38	19	0	0	1
2002 Salt Lake City	416/36	19	0	6	3
1998 Nagano	562/31	19	0	1	5
1994 Lillehammer	471/31	8	3	3	2
1992 Tignes/Albertville	365/24	12	1	1	2
1988 Innsbruck	377/22	9	3	7	5

Källa: Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitte

Indikator 5.2 Medaljkapacitet i skilda idrotter

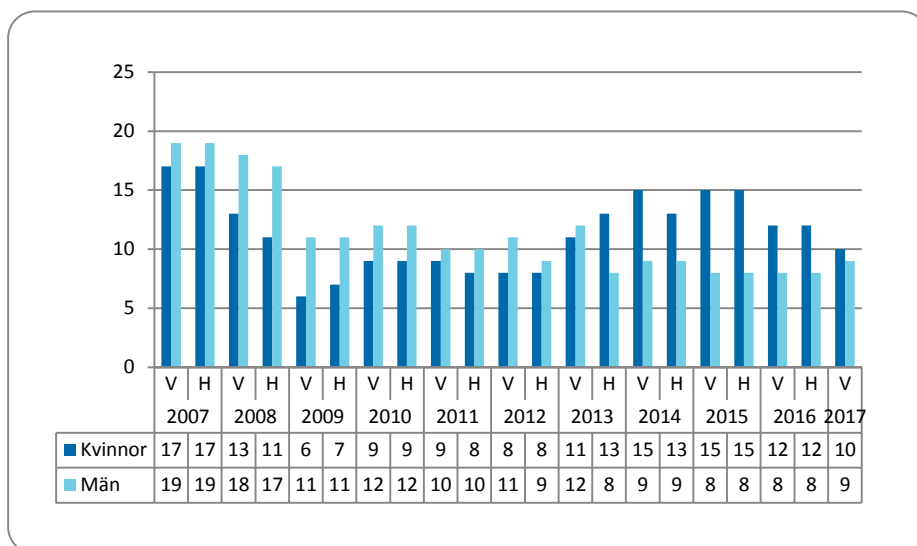
Precisering: Antal elitaktiva/lag (medaljpositioner) med kapacitet att ta medalj i OS eller VM, fördelade på kön respektive vinter-/sommaridrott.

Uppgiftslämnare: Sveriges Olympiska Kommitté (SOK)

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté (SOK)

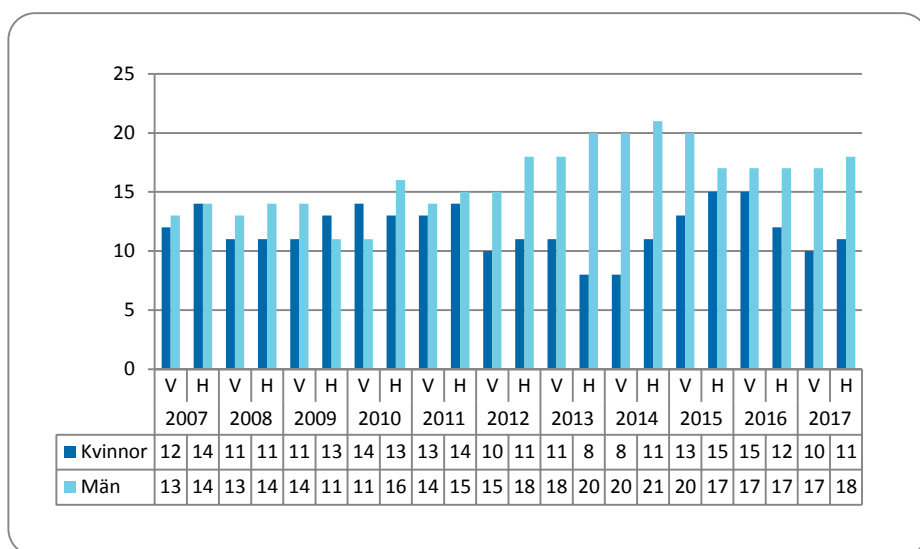
SOK använder måttet ”medaljkapacitet” för att bedöma svenska elitaktivas potential till medalj i internationella tävlingssammanhang. Måttet är framåtblickande, men baseras på tidigare genomförda prestationer. Medaljkapacitet anses personer ha som tagit medalj i högsta internationella konkurrens ett flertal gånger under den senaste tvåårsperioden.

I figurerna 3.5.1 och 3.5.2 redovisas medaljkapaciteten hos svenska olympiska idrottare under perioden 2007–2017 (fördelad på höst och vår). Resultatet visar att antalet personer med medaljkapacitet i olympiska sommaridrotter var högst under periodens första år, 2007–2008. Under åren 2009–2015 ökade antalet kvinnor med medaljkapacitet kraftigt, medan antalet män minskade något. I vinteridrotter har antalet elitaktiva män med medaljkapacitet varit högst under periodens andra hälft. Bland kvinnor har medaljkapaciteten varierat, från 8 till 15 under samma period.

Figur 3.5.1 Antal elitaktiva med medaljkapacitet i olympiska sommaridrotter 2007–2017, män och kvinnor (V = vår, H = höst)

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté

Figur 3.5.2 Antal elitaktiva med medaljkapacitet i olympiska vinteridrotter 2007–2017, män och kvinnor (V = vår, H = höst)

Källa: Sveriges Olympiska Komité

Indikator 5.3 Kostnader för landslagsverksamhet

Precisering: Specialidrottsförbundens utgifter för landslagsverksamhet inklusive förberedelse för landslagsverksamhet

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

År 2017 redovisade Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund med landslagsverksamhet en total omsättning på 1 843 miljoner kronor. Samma år redovisade förbunden landslagskostnader på drygt 528 miljoner kronor. Det motsvarar 29 procent av förbundens totala omsättning. Kostnaderna är däremot inte jämnt fördelade mellan förbunden. I tabell 3.5.7 redovisas de fem förbund med högst respektive lägst landslagskostnader 2017. Störst utgifter hade Svenska Fotbollförbundet med 135 miljoner kronor. Lägst utgifter redovisade Svenska Racerbåtförbundet med 60 000 kronor.

Tabell 3.5.7 Specialidrottsförbund med högst respektive lägst faktiska kostnader för landslagsverksamhet 2017

Högst kostnader		Lägst kostnader	
Fotboll	135 000 000	Racerbåt	60 000
Skidor	107 000 000	Casting	210 000
Ishockey	32 000 000	Cricket	240 000
Handboll	24 000 000	Gång och vandring	370 000
Ridsport	19 000 000	Dart	480 000

Källa: RF/SF-data

Ytterligare ett sätt att åskådliggöra de stora skillnaderna i specialidrottsförbundens landslagskostnader är att gruppera förbunden i olika utgiftskategorier. Resultatet visas i tabell 3.5.8. Av tabellen framgår att de sex förbunden med störst landslagskostnader svarar för 63 procent av utgifterna för samtliga 65 förbund med landslagsverksamhet. Dessa sex förbund har en sammantagen landslagskostnad på drygt 333 miljoner kronor. Den stora majoriteten förbund har dock betydligt lägre utgifter. Hela 46 förbund har utgifter som understiger fem miljoner kronor. Till sammans svarar dessa förbund för endast 16 procent av specialidrottsförbundens totala landslagskostnader.

Tabell 3.5.8 Specialidrottsförbundens kostnader för landslagsverksamhet 2017, grupperade

Kostnader	Antal förbund	Totala kostnader i varje kategori (kr)	Varje kategoris andel av totala kostnader (%)
< 15 miljoner kr	6	333 650 940	63
10–15 miljoner kr	3	38 250 766	7
5–10 miljoner kr	10	70 399 205	13
1–5 miljoner kr	30	76 408 068	14
> 1 miljon kr	16	9 677 906	2
TOTALT	65	528 386 885	100

Källa: RF/SF-data

Ett förbunds landslagskostnader är givetvis avhängiga dess totala ekonomi. I tabell 3.5.9 redovisas förbunden med störst respektive minst andel landslagskostnader i relation till sin totala omsättning.

Tabell 3.5.9 Specialidrottsförbund med stor respektive liten andel landslagskostnader 2017, i relation till total omsättning

Förbund med stor andel kostnader				Förbund med liten andel kostnader			
	Omsättning (kr)	Kostnader för landslag (kr)	%		Omsättning (kr)	Kostnader för landslag (kr)	%
Skidor	67 419 000	107 000 000	159	Issegling	1 267 779	0	0
Rodd	6 079 212	3 736 000	61	Racerbåt	2 283 470	62 000	3
Curling	11 536 426	6 272 000	54	Golf	125 711 000	6 050 000	5
Draghund	2 549 197	1 296 363	51	Bilsport	38 016 208	2 543 029	7
Fäktning	5 213 026	2 542 000	49	Motorcykel och snöskoter	42 025 574	2 942 000	7
Skidskytte	29 446 251	13 705 000	47	Cricket	3 472 583	243 916	7

Källa: RF/SF-data

Slutligen redovisas även landslagskostnadernas utveckling över tid. Som framgår av tabell 3.5.10 har förbundens kostnader för landslagsaktiviteter 2009–2017 pendlat mellan 25 procent (2010) och 34 procent (2013). Det bör dock understrykas att förändringarna i förbundens totala landslagskostnader påverkas starkt av att Svenska Fotbollförbundets kostnader varierar kraftigt. För 2013 låg deras kostnader för landslagen på 211 miljoner kronor, medan utgifterna 2014 sjönk till 93 miljoner kronor. För 2016 steg kostnaderna åter, till 135 miljoner kronor. Variationer av detta slag får givetvis stor effekt på den samlade statistiken.

Tabell 3.5.10 Specialidrottsförbundens landslagskostnader och totala omsättning 2009–2017

År	Kostnader landslag (miljoner kr)	Kostnader landslag, andel av total omsättning (%)	Total omsättning (miljoner kr)
2017	528	29	1 843
2016	545	29	1 886
2015	455	27	1 713
2014	442	27	1 628
2013	561	34	1 648
2012	462	28	1 636
2011	418	26	1 593
2010	371	25	1 455
2009	394	27	1 459

Källa: RF/SF-data

Indikator 5.4 Deltagare i talangutvecklingsverksamhet

Precisering: Antal deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar

Uppgiftslämnare: Sveriges Olympiska Kommitté

Källa: SOK:s topp- och talangprogram

Indikator 5.4 mäter antalet deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar. Indikatorn har tidigare redovisat antalet aktiva och lag som tilldelats riktat stöd ur den samlade och fleråriga elitsatsning som inrättades 2009, efter att regeringen tillfört särskilda medel via AB Svenska Spels överskott. Denna särskilda elitsatsning pågick 2009–2012 och har därefter inte förlängts.

Mot denna bakgrund baseras indikator 5.4 på antalet deltagare i SOK:s topp- och talangprogram våren 2017 (tabell 3.5.11). Uppgifterna redovisas med reservation för att SOK:s topp- och talangprogram i dag är helt och hållet finansierat via privata medel. Till följd av den särskilda elitsatsningens slopande och nya bidragsprinciper i Riksidrottsförbundets fördelning av elitstöd tilldelas SOK endast statsbidrag för sitt tekniska ledningsuppdrag, det vill säga till insatser för att OS-trupperna ska ha goda prestationsförutsättningar på plats under olympiska spel. I bidraget ingår inte insatser för att stärka olympiers prestationsförmåga via talangutveckling, träningsläger, kompetensstöd med mera. Sådana aktiviteter finansierar SOK numera genom sponsorintäkter. SOK:s talangutvecklingsverksamhet ingår följaktligen inte i det statliga idrottsstöd som CIF har till uppgift att följa upp. Däremot är det värdefulla uppgifter som tillhandahålls av SOK, vilka möjliggör en samlad redovisning av svensk elitidrotts förutsättningar och existensvillkor.

Tabell 3.5.11 Antal deltagare i SOK:s topp- och talangprogram, våren 2017

		Kvinnor	Män	Totalt kvinnor/män	Lag
Sommaridrotter	Talang	37	38	75	6
	Topp	6	9	15	1
Vinteridrotter	Talang	19	12	31	1
	Topp	7	15	22	1
TOTALT	Talang	56	50	106	7
	Topp	13	24	37	2

Källa: SOK:s topp- och talangprogram

Indikator 5.5 Specialidrott i gymnasieskolan

Precisering: Antal flickor och pojkar vid riksrekryterande idrottsgymnasier (RIG)

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Riksidrottsförbundet

För ungdomar på hög idrottslig nivå finns möjlighet att kombinera gymnasiestudier med en elitsatsning inom ramen för riksidrottsgymnasierna. Systemet är utformat så att studenterna läser ett nationellt gymnasieprogram och utnyttjar studiemomentet ”individuellt tillval” för den egna specialidrotten. I tabell 3.5.12 redovisas riksidrottsgymnasiernas dimensionering under perioden 2005–2017, fördelad på treårsperioder.

Tabell 3.5.12 Riksidrottsgymnasier (RIG) 2005–2017, dimensionering angiven i antal elever

	2005–2008	2008–2011	2011–2014	2014–2017
Specialidrottsförbund	37	36	32	31
Anordnarkommuner	50	49	44	43
RIG-orter	62	58	51	52
Elever (per tre år)	1 136	1 297	1 204	1 229

Källa: Riksidrottsförbundet

Enligt Riksidrottsförbundet ska specialidrottsförbunden fördela sina platser enligt principen att det underrepresenterade könet ska uppgå till minst 40 procent. Undantag från denna fördelningsprincip har beviljats för idrotterna bandy, motocross och bilsport.

Empiriska tendenser målområde 5:

Det är alltid vanskligt att bedöma en nations elitidrottsliga framgångar utifrån statistik över segrar och medaljer. Långtifrån alla idrotter anordnar årliga mästerskap. Till detta kommer tävlingsidrottens inneboende nyckfullhet av tillfälligheternas spel, formsvackor och så vidare, samt att förutsättningarna för att ta medaljer är olika beroende på skilda idrotters internationella popularitet och olika mästerskaps status. Med dessa reservationer tog svenska landslagstrupper 222 medaljer i VM eller motsvarande 2017.

I fråga om medaljer blev 2017 ett framgångsrikt år. Slutresultatet på 222 medaljer i internationella mästerskap är det högsta sedan 2013. Antalet guldmedaljer, 81 stycken, är det högsta sedan CIF år 2010 påbörjade sin uppföljning av statens stöd till idrotten.

Jämförelser av olika idrotters internationella framgångar försvåras alltid av att antalet mästerskap, och därmed även potentiella medaljchanser, varierar kraftigt mellan idrotter. Med denna reservation kan det konstateras att svensk idrott ofta har stora internationella framgångar i små och förhållandevis resurssvaga idrotter, vilka inte alltid uppmärksammas i media. Som belysande exempel kan nämnas att landslagen för frisbee, draghund och rullskidor var särskilt framgångsrika under 2017.

Vidare visar statistiken att svenska specialidrottsförbunds kostnader för elitverksamhet varierar kraftigt. De sex förbunden med störst landslagskostnader svarar för hela 63 procent av de totala utgifterna för samtliga 65 förbund med landslagsverksamhet. Parallellt redovisar 46 förbund sammanlagda landslagskostnader på under fem miljoner kronor. Ur ett tidsperspektiv har idrottsrörelsens totala landslagskostnader ökat kraftigt det senaste decenniet, likaså förbundens samlade omsättning.

Statens stöd till idrotten – uppföljning 2018 är huvudrapport i Centrum för idrottsforskning's regeringsuppdrag att följa upp statens idrottsstöd.

Rapporten innehåller resultaten från CIF:s fördjupade analys av ojämlikheten inom idrotten samt CIF:s årliga uppföljning av statens idrottsstöd utifrån en uppsättning indikatorer.